

Cantio Petri Berizlo.

Njind tj nyetk bankogijastok nyjykt vyzdalmen,
mest dagijastok nyghyssen gyzhe ab vno jo
gyvendnyjst, men valkvozt arst gysar
szo ab vno pizien.

In lattijastok vltusgyjst szok helen nygh
gyvysz, tunk tunk szafagykt vltok el
jze, mlt tunk nygh foltos jngjien vno
men mlt.

Gjykt magja szo veltos szok
koltgyjst, vltok gynt nyndnyfth magj
gond vltgyjst mest ab tjna vno pizien
vno nygh vltokgyjst.

Hadakoz szo men nyjy gyj vjadalbaum
ja men helen jgys gjden nygh ab
nyndnyfth, magj tjgysfth gjnd
nyndnyfth atar nyndnyfth,

Magyar László

KÖZÉPKORI OLVASÓKÖNYV

Levéltári dokumentumok

Életjel

ÉLETJEL KÖNYVEK III.

Az okleveleket
összegyűjtötte
Magyar László

NEMZETI KULTURÁLIS
ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA

Megjelent a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális
Örökség Minisztériumának és a Tartományi Művelődési
Titkárságnak a támogatásával

MAGYAR LÁSZLÓ

KÖZÉPKORI OLVASÓKÖNYV

Levéltári dokumentumok

2005

VIDÉKÜNK KÖZÉPKORI HATALMASKODÓI

Iványi István városmonográfiájában arról ad hírt, hogy nemcsak Szabadka legrégibb (1391. évi) említésének dokumentuma, de néhány később keletkezett középkori írásos emlékünknél sem tűnteti fel városunkat kedvezőbb megvilágításban.

Az 1391. május 7-én kibocsátott oklevél tanúsága szerint Losonczi István macsói bán, Bodrog vármegye ispánja a vármegyében elszaporodott tolvajok és gonosztevők megfékezésére közgyűlést tartott, s egy Zabatkainak (Zabotkainak?) mondott Ágoston tolvajról (furem Agustinum...) is ítélik. Rajta kívül se szeri, se száma a bűncselekmények, a jogtalanságok elkövetőinek. A tolvajokat, útonállókat, rablókat, gyilkosokat és más gonosztevőket az előírt büntetés kiszabása végett jegyzékbe veszik. Ha közülük valaki az igazságszolgáltatás színe előtt távol marad, fejvesztésre és mindennemű birtokai, javai elvesztésére ítélik. *„Hogy pedig a gonosztevők száma ne növekedjék – bár csak egészen kiirtatnának az országból! – megbízást adunk arra, hogy bárhol és bárkinél, akár várakban és városokban, akár szabad királyi és királynői helységeken vagy nemesi birtokokon ezen fent írt gonosztevőket vagy közülük egyenként bármelyiket bárki és bárhol fölleli, ezentúl mindenki fölhatalmazást nyer, hogy őket megölje, fölakassza, vagy bármilyen kínzásnak alávetse, javaikat és bárminemű dolgaikat magának megszerezze és megtartsa. A fent írtak nemzetségéből vagy rokonságából soha senki semmiféle pert nem indíthat azok megölése és holmijaiknak elvétele miatt azokkal szemben, akik őket megölik. Ezenfelül mindenki, akár nemes ember, vagy bármilyen más állású legyen, ugyanazon büntetésnek teszi ki magát, ha a fent írt gonosztevőket befogadja”* – szól a szigorú ítélethozatal (Magyar Országos Levéltár, DL 78060. Kapocs Nándor fordítása). Az 1428. évi oklevélben (amelyben Szabadkát már mezővárosként említik) a kalocsai káptalan értesíti Zsigmond királyt, hogy a szabadkaiakat a Töttös László birtokain okozott károkért megintette (Magyar Országos Levéltár, DL 80188). Ugyanis Kathai Mihálynak, a jászok és kunok bírájának Szabadkára helyezett tiszttviselői és népei a Duna közelében levő néhány településen garázdálkodtak, és az összes háziállatot elhajtották. A kalocsai káptalan tudósítása és fenyegetése egyáltalán nem félemlítette meg a szabadkaiakat, mert sok évtizeden át továbbra is hatalmaskodnak, rémületben tartják a távolabbi helységek birtokosait és jobbágyait. Az 1429. évi oklevélből (Magyar Országos Levéltár, DL 12168) a szabadkai királyi hospesek (telepes jövevények) és lakosok, másfelől a vastoroki népek és jobbágyok között kölcsönösen elkövetett gaztettekről (fosztogatás, rablás, akasztás, verekedés, marhaelhajtás és más gonosztett) értesülhetünk. Az alábbiakban magyar fordításban közzétett 1436. április 19-i oklevél a madarasi, tavankúti és sza-

badkai lakosok által a bátmonostori uradalom birtokain (Töttös László tulajdona) gyakorta elkövetett különféle károkról és sérelmekről számol be. Mátyás királynak is voltak kifogásai a szabadkaiak viselkedése ellen: 1458-ban arra figyelmezteti őket, hogy hagyják békében a kun lakosságot, ne kényszerítsék őket átköltözésre a többi kunok közé (Magyar Országos Levéltár, DL 88831). Az 1499. január 7-i oklevélben (Magyar Országos Levéltár, DL 88830) többek között arról olvashatunk, hogy Szabadka várnagyai bántalmazzák és sértegetik Katymár birtok jobbágyságait, néhányukat kifosztják, vagy erőszakosan átköltöztetik Madaras birtokokra. A július 15-i keltezésű dokumentumból (Magyar Országos Levéltár, DL 88840) pedig megtudjuk, hogy a szabadkai várnagyok Madaras mezőváros jobbágyságaival együtt fegyveresen rátámadtak Mátyusháza jobbágyságaira, és elhajtották háziállataikat. Az 1505. július 28-án keletkezett oklevél (Magyar Országos Levéltár, DL 8893) Szabadka várnagyának hatalmaskodásáról ad hírt: a Bodrog megyei Gara birtok jobbágyságaitól ökröket és lovakat hajtott el.

A mohácsi ütközet előtti évekből is maradtak fenn írásos emlékeink a hatalmaskodásokkal kapcsolatban. Az 1517. október 28-án kelt oklevélből (Magyar Országos Levéltár, DL 89104) kitűnik, hogy a szabadkai Zabo Lukács és a Wardai család között voltak „bizonyos” erőszakoskodások, perek. Az 1519 januárjából származó írásos dokumentumban Wardai Ferenc erdélyi püspök arról panaszodik, hogy a szabadkai várnagy Madaras mezőváros jobbágyságaival rátámadt Katymár nevű birtokára, és számos ökröt és lovat tulajdonított el (Magyar Országos Levéltár, DL 89130). Különösen érdekes számunkra az egyik, 1525-ben keletkezett oklevél, amely azt tartalmazza, hogy Sulyok István és Balázs kezén levő Zabathka várkastélyt csaknem másfél ezer Bács megyei jobbágyság három napon át „fegyveresen” ostromolta és elfoglalta (Magyar Országos Levéltár, DF 252642).

Hozzátehetjük, hogy a különböző hatalmaskodásokat (gonosztetteket) törvény szabályozta. Említhetnénk pl. Zsigmond király 1435. évi, Albert király 1439. évi, Mátyás király 1486. évi, II. Ulászló 1492. és 1514. évi dekrétumait.

Végül újabb fordításban közreadjuk a Zsigmond király halálát megelőző évben, a már említett 1436. április 19-i szegedi keltezésű oklevelet:

„A császár úr személyes parancsára

Zsigmond, Isten kegyelméből mindig dicsőséges római császár és Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország stb. királya hívünknek, a nagyságos Gwthi Orzag János zarándi ispánnak és kunok bírájának üdvöit és kegyelmet!

Felségünk elé járult hívünk, a nagyságos bathmonostori Thithews László udvari vitézünk, és panaszosan előadta nekünk, hogy arról tudósították őt, miszerint Madaras, Thoankwtha és Zabathka nevű birtokainkon lakó népeink és jobbágyságaink gyakorta követnek el különféle jogtalanságokat az előterjesztő említett Bathmonostora, Mathyashaza, Zenthgywrg, Borsod, Kathmaar, Pathola, Gara, Thothy, Baracka, Baczkwtha, Aran, Pongracz, Kayan, Thymek, mindkét Waya, Wayacz, Zembech és Laak birtokon lakó jobbágyságaival, valamint a többi, az említett Bathmonostora és Maysa nevű birtokainak tartozékain lakó népekkel és jobbágyságokkal, és különféle károkat és sérelmeket okoznak, és minden módon ártanak nekik az előterjesztő sérelmére és említett jobbágyságainak igen nagy kárára. Ezért szigorúan megparancsolva elrendeljük hűségteknek, hogy jelen levelünk vétele után a mon-

dott birtokainkon lakó említett jobbágyságaink részéről, akikről a kérelmező azt állította, hogy vele, illetve említett jobbágyságaival szemben vétkesek, az említett jogtalanságok, károk és ártalmas dolgok ügyében a kérelmező és fent írt jobbágyságai által előadott bizonyítékok és törvényes dokumentumok alapján minden jogot adjatok meg a panaszosnak és említett jobbágyságainak, és szolgáltatassatok nekik teljes igazságot és elégtételt Felségünk személyében és a jelen oklevél által rátok ruházott jogoknál fogva, az igazságosságnak megfelelően. Úgy és olyképpen, hogy a kérelmező és említett jobbágyságai ne legyenek kénytelenek ez ügyben igazságszolgáltatás megtagadása címén Felségünkönél panaszt tenni. Ha kegyünket el akarjátok nyerni, másként ne cselekedjetez ebben az ügyben! Ezt az oklevelet, miután elolvastátok, adjátok vissza annak, aki bemutatta nektek!

Kelt Szegeden, a Szent György mártír ünnepét megelőző csütörtökön (április 19.), az Úr 1436., magyar királyságunknak 50., római királyságunknak 26., cseh királyságunknak 16., császárságunknak pedig 3. évében” (Magyar Országos Levéltár, DL 80558. Trostovsky Gabriella fordítása).

Befejezésül annyit, hogy az oklevelet Kapocs Nándor már korábban lefordította magyarra (Kapocs Nándor–Kőhegyesi Mihály: *Katymár és környékének középkori oklevelei a Zichy okmánytárban*. Baja, 1983. 139–140).

SZABADKA FALU

Eddigi ismereteink szerint Szabadkát faluként (villa Zabadka) először 1407-ben említik a latin nyelvű írott emlékek. Mielőtt röviden ismertetnénk a számunkra igen fontos oklevél tartalmi kivonatát, szólni kell a középkori Magyarország falvairól is, amelyekre viszonylag bő szakirodalom áll rendelkezésünkre.

A honfoglalástól kezdve a falusi életmód fokozatosan alakult át: a lakosság sátrait a XI. századtól földbe ásott, egyhelyiségű házzal, a XIII. századtól 2–3 osztatú faházzal, illetve sárral tapasztott nád-, vesszőfonatos (patics) építménnyel, olykor kőházzal cserélte fel. A telkek utcai homlokzata 30–150 méter között mozgott. Az Árpád-or végétől a dülőkbe, nyomásokba osztott külső rétek, szántók, legelők és erdők is a faluhoz tartoztak. Így azután – a helyi természeti viszonyoktól függően – több falutípust különböztetünk meg: soros-utcás, szalagtelkes, orsós (terszerűen kiöblösödött utcával) stb., majd a halmazos települések alakulnak ki. Amíg a német, a francia és az itáliai települések sokszor 2–3000 éves múltra tekinthetnek vissza, addig a magyar falurendszer alig egy évezredes.

I. (Szent) István rendelete a XI. században templomok építésére kötelezte a lakosságot. A magánföldtulajdon kialakulásával a nemzetségi szabadok és szolganepek letelepedésre kényszerültek. A földművelés terjedése, a népesség természetes szaporodása és a bevándorlás gyarapodása elősegítette a középkori falvak folyamatos keletkezését. A jobbágyság újabb területeket törnek fel, erdőket változtatnak szántófölddé, s a jobbágytelkek kialakulása közrejátszik abban, hogy a XV. századra a teljes faluhálózat létrejöhessen. A háromnyomásos rendszerű földművelési mód következtében végleg különválnak a legelő, a kaszáló (a rét) és a szántó. A szántót hármas váltásban („nyomásban”) művelik: az egyik évben őszi (búza, rozs), a másodikban tavaszi gabonát (árpat, zabot) vetnek bele, a harmadikban pedig pihentetik, ugaron hagyják. Az államalapítás utáni 2500–2600 faluval szemben a XV. század végén már kb. 20 000 település (királyi város, mezőváros, falu, illetve faluszerű telep együttvéve) létesült. Szabó István *A falurendszer kialakulása Magyarországon (X–XV. század)* című kiváló munkájában többek között egy nagyon fontos megállapításra hívja fel a figyelmet. Egy-egy település ugyanis kisebb falvakra eshet szét, amelyek az anyatelepekből kiszakadva tovább fejlődnek. *„Azonban ilyen adatok felbukkanása esetén azt a lehetőséget sem kell elejteni, hogy e települések már előbb sem voltak térbelileg szorosan egységesek, hanem egymástól kisebb-nagyobb távolságra álló, kisebb településekből álltak, de egyelőre az oklevélben egy közös név alatt jelentek meg. Régészeti részről is rámutattak, hogy főleg az Árpád-korban több*

falunak közös egybefoglaló neve volt, az egy-egy templomos faluból kisugárzó, templom nélküli települések közös névvel éltek” – írja Szabó István.

Az ország X–XI. századi falutelepüléseinek lélekszámtalaga (miután a háztartási átlagot megszorozzuk öttel) 150–200 között mozgott. A XIII. századi tatárjárás okozta falupusztulás legjobban a Duna–Tisza közén mutatható ki; a fő csapást az Alföld egyes tiszai vidékei viselték. Györffy György adatai szerint ez idő tájt Csongrád megye falvainak 75, Bács és Bodrog megye településeinek 50–50 százaléka pusztult el. Az ország településrendszere mégsem bomlott fel helyrehozhatatlanul, alapvetően nem változott meg az etnográfiai kép sem – kivéve a Középső–Tisza vidékét, ahova szervezeten jászkunokat telepítettek. A mérhetetlen pusztítások ellenére a pusztán maradt falvak számottevő része már a XVI. század elejéig ismét lakott helyekké válik. Szabadkára nézve is fontos történeti tényezőként könyvelhető el, hogy a kunok kötöttebb megtelepedése a Duna–Tisza vidékén kb. a XIV–XV. századra tehető. (Annál is inkább, mert néhány középkori oklevél városunk kun lakosságára utal!) – A középkori oklevelek többnyire csak a jobbágyszőlőkről tudósítanak, ami annak tudható be, hogy a XIV–XVI. században az ország népességének nagy hányada, kb. 90 százaléka jobbágnép, ennek 70–75 százaléka telkes jobbágyszőlő. Miután 1407-ben Szabadkát faluként említik, érdekes lenne lakosainak létszámát hozzávetőlegesen megállapítani. Erre Szabó István említett művének alapos településtörténeti felmérése adja meg a választ: az ország falvainak lakosságátalaga az 1400-as évek elejétől 86 lélek (17–18 háztartás) körül volt. Általában minden 15–25 falu földrajzi körzetére esett egy mezőváros, amely 1–5-ször volt nagyobb a falvak átlagánál. A faluhálózat kiszélesítése többek között az áruforgalom felélénkítését, a kézművesek szaporodását eredményezte; piachelyek létesülnek, s a piaci forgalom bizonyos napokra összpontosult. A falvakban csak kevés iparos maradt: csizmadia, szabó, kerékgyártó, kádár és mindenekelőtt a kovács, akinek tűzveszélyes műhelye a falu szélén elkülönülve épült. A jobbágyszőlő- vagy féljobbágyszőlőban élő mesterember termékeit most már a városi piacon, illetve az országos vásárokon is értékesíti. A Bácskában nem lehetett kevés a falvak száma, mert a régészek már eddig is számos település nyomaira bukkantak.

Milyen alakban fordulnak elő falvaink a latin nyelvű oklevelekben? Szabó István így ír erről könyvében: *„Falut ugyanis írott forrásainkban a XI–XV. századokban a következő megnevezések alatt találunk: villa, locus, terrapraedium, possessio... mindvégig egyértelműleg azonban csupán a villa jelentett falut... Törvényeink szövegében nem is lehet a falunak más megjelölésével, mint a villával találkozni”* (Budapest, 1971. 36). A szerző lábjegyzetben hozzáteszi, hogy a XV. században néhány alkalommal lehet már a törvények szövegében is possessió falut érteni.

Említhetjük a piachelyeket, vásárokat. A csanádi káptalan egy 1407. évi jelentésében Zsigmond királyt három piaci napról tudósítja: hétfőn Szegeden, kedden Zabadka faluban és csütörtökön Zeer faluban tartottak hetivásárt (Magyar Országos Levéltár, DL, 92290). Ebből következik, hogy a középkorban Zabadka falu áruforgalma a keddi napon összpontosult, ezen a napon értékesíthette áruit a jobbágyszőlő, vagy pedig a többi napokon más helységeken, a piackörzetben bonyolíthatta le áruforgalmát. Végül Trostovszky Gabriella tartalmi kivonatával közöljük

az 1407. augusztus 7-i keltezésű és töredékben fennmaradt oklevelet: „*A csanádi káptalan jelenti Zsigmond királynak, hogy az Eberhard zágrábi püspök pecsétjével megerősített parancslevelében foglaltak értelmében kiküldte hiteles emberét, Jakab karbeli presbitert, akinek jelenlétében Seuenhazai László királyi ember három vásáron – mégpedig augusztus 1-jén, hétfőn Szeged városában, kedden Zabadka faluban, majd csütörtökön Zeer faluban – való kikiáltás által 75 márka bírság terhe alatt megidézte István fia Pétert és Györgyöt... valamint Zeeri Posa fiait, Gabrielt, Istvánt és Miklóst augusztus 15-re a király személyes jelenléte elé János zalai apát ellenében abból a célból, hogy ott mindkét fél bemutassa birtokjogot igazoló okleveleit.*”

SZABADKA MEZŐVÁROS

Eddig ismert legrégebb adatunk 1407-en faluként említi Szabadkát. S miután a falu már piaccal (kedd) rendelkezik, bizonyos gazdasági fejlettségről tesz tanúságot. Állításunkat még inkább bizonyítja az a tény, hogy nem sokkal később – 1428-an már mezővárosról (oppidum) szól az oklevél. Tehát egy fejlődő város képe rajzolódik elénk.

A középkori mezővárosokkal kapcsolatban elmondhatjuk, hogy azok kialakulásában lényegesen közrejátszott a falvak fokozatos csökkenése. Az adatok azt bizonyítják, hogy a csökkenés éppen a XIV–XV. századokban vált jellegzetessé. A falulakók mind nagyobb tömegét szívták magukba a mezővárosok. *„A XIV. század végén, amikorra megkülönböztethetőké váltak igazi városainktól, mintegy 50 „oppidum” tűnik fel az okleveles anyagban, s ez a szám a következő század végéig 800-ra ugrik. Királyi, püspöki, megyei székhelyekből, utóbb megyei birtokközpontokból és révek, utak mellett, forgalmi csomópontokon fekvő településekből növekedtek fel ezek a mezővárosok, máskor ott, ahol jó termőföld (esetleg szőlőhegy, gazdag legelő) segítette a bontakozó árutermelést”* – írja Maksay Ferenc ismert művében, *A magyar falu középkori településrendjében.* (Budapest, 1971. 73) A mezővárosok fejlődésének fő szakasza – Szabó István szerint – a XIV. század derekától a XV. század közepe tájáig tartott. Olyan településformáról beszélhetünk, amely széles átmenetet képezett a falu és a város között. Legtöbbször minden 15–25 falu földrajzi körzetére esett egy mezőváros, amelyek viszonylag egyenletesen hálózta be az egész országot. A kibontakozó pénzgazdálkodás és árutermelés „közvetítő helyi központjai” voltak, s legfontosabb gazdasági szerepük a piac és a vásár lebonyolítására összpontosult. A falvak viszont úgy helyezkedtek el közöttük, hogy a falvak népe egy nap alatt megjárhatta mezővárosa piacát. A mezővárosok valamely uradalom keretében a nagybirtokosok kezén voltak. Némelyek 20–30 falu lakosságával értek fel. E településforma átlaga 4–5-szörte nagyobb a falvak átlagánál. Találhatunk azonban olyan mezővárosokat, amelyek faluszerűek voltak, és alig 20–30 háztartással rendelkeztek. A XIV. és a XV. században a jobbágyvándorlás, a szabad költözködési jog törvényesen engedélyezett, s ez azt eredményezte, hogy a falusi lakosság nagy hányada inkább a szabadabb és jobb életet ígérő mezővárosokba távozott. A XVI. század elején az ország népességének már kb. 20 százaléka itt lakott. A lakosság mozgási folyamata természetesen a körülményektől függően bonyolódott le. A mezőváros sokkal nagyobb jogbiztonságot ígért lakosainak, mint amilyet a falusi jobbágyok élvezhettek, s az „oppidum”-ok átlagos lélekszáma a török korszakig kb. ötszázra emelkedett. Az árutermelő gazdálkodás hatására

kialakuló piac vonzotta az iparosokat, s kialakul a település piackörzete. A földesúr birtokán belül azonban nem valódi várost szándékozott alapítani, és ezért a mezővárost nem vette fallal körül. Lakosai jogi helyzetükben jobbágyok maradtak, hiszen a bírót a földesúr nevezte ki, esetleg jóváhagyásával választhatták meg. Ami különösen lényeges: a mezőváros lakosa gazdasági ügyeit szabadon intézhette! Mégis e településforma különböző történeti fejlődést tudhat magáénak. Egyes mezővárosok csakhamar megszerezték a szabad királyi városi rangot (pl. Szeged 1498-ban), mások szabad földesúri mezővárosokká váltak, míg ezek alsó fokozatán nehéz különbséget tenni a kiváltságolt („szabad”) falutól, a libera villától.

Mely mezővárostípusba sorolható Szabadka?

Semmiképpen sem a legjelentősebbek közé, mert csak 1779-től szabad királyi város. Iványi István városmonográfiája szerint Szabadka az alábbiakban közzétett 1429. évi oklevélben „királyi szabad helység (libera villa regia) volt, mert lakosai a királyi lakosoknak és jövevényeknek (hospites et incolae regales) mondatnak”. Iványi óta azonban a történettudomány – az újabb kutatások eredményeként – többféleképpen értelmezi a „libera villa” fogalmát.

Az 1429. évi oklevél is a várospolitikájáról és reformjairól nevezetes Zsigmond király idejéből származik. A dokumentum a szabadkai királyi hospesek (jövevények) és lakosok, másfelől az óbudai apácák Vastorok (Magyarkanizsától nyugatra) nevű birtokán lakó népek és jobbágyok között kölcsönösen elkövetett erőszakoskodásairól (rablás, fosztogatás, akasztás, verekedés és más gonosztett), valamint a két pörös fél eddigi ellenségeskedésének kölcsönös megbocsátásáról ad hírt. Csak a Kathai Mihály Szabadkára helyezett tisztjei által a vastorokiaktól jogtalanul elhajtott 25 ökröt követelhetik a károsultak! Mint az a rövid tartalmi kivonatból kitűnik, e régi írásos emlékünк vidékünkön eddig alaposan fel nem dolgozott történeti források (a hospesek és az óbudai apácák jelenléte, névtudományi és igazságszolgáltatási adatok stb.) további felkutatására serkentheti az érdeklődőt.

Végül közzétesszük a Madarason 1429. szeptember 1-jén kelt oklevél magyar fordítását:

„Mi, Hédervári Lőrinc királyi lovászmester és a kunok és jászok bírása, valamint Berenchi István egykor királyi számtartói, most azonban kiküldött bírói minőségben emlékezetül adjuk a jelen oklevél által, hogy habár egyfelől a zabathkai királyi hospesek és lakosok, másfelől az óbudai jámbor apácák Vasthorok nevű birtokán lakó népek és jobbágyok között per keletkezett, és vita támadt előttünk, akik királyi parancsra ítékezni ültünk össze a mondott Zabathkán a Keresztelő Szent János fejévételének ünnepét követő csütörtökön (szeptember 1-jén), mégpedig a felek, illetve officiálisaik által egymás ellen kölcsönösen elkövetett és véghezvitt rablás, fosztogatás, emberek akasztása, megsebesítése és ütlegetése, valamint több más gonosztett ügyében, a felek tiszt és nemes férfiak döntésének értelmében – akik hosszú időn át fáradoztak ügyükben – végül az alábbi egyezsége jutnak előttünk: miszerint a felek az általuk vagy officiálisaik által egymásnak eladdig bármilyen módon okozott összes károk és egymás ellen kölcsönösen elkövetett minden jogtalanság, vagyis rablás, fosztogatás, emberek akasztása, megsebesítése és ütlegetése, valamint több más gonosztett felől egymást kölcsönösen nyugtatják, és hasonlóképpen mentesítik, kivéve mindössze azoknak az ökröknek az ügyét, melyeket Kathai Mihálynak a mondott Zabathkára

helyezett offíciálisai, Mezew Péter, valamint Pandi János, Mihály és Péter az említett vasthoroki népektől és jobbágyoktól – mint mondják – jogtalanul elvettek. Ezt a 25 ökröt a vasthoroki népek és jobbágyok magán Mezew Péteren, valamint Jánoson, Mihályon és Péteren követelhetik, és erre lehetőségük van. A felek azt a kikötést tették, hogy ha valamelyikük idő múltával felidézné a fenti dolgokat, vagy akár valamit azok közül, vagy az egyezséget meg akarná szegni, akkor az a fél a fentieket megtartó fél ellenében patvarkodás miatt pervesztes lesz, és magától értetődően annak minősül. Ezenfelül a fentieket megszegő fél köteles és kénytelen lesz megfizetni a fentieket megtartó fél minden követelését. Minderre szabad akaratukból kötelezték magukat a fent írt felek előttünk jelen oklevél tanúbizonysága által.

Kelt az említett Madarason, a fent írt Keresztelő János fejevételének ünnepét követő csütörtökön, az Úr 1429. évében.” (Magyar Országos Levéltár, DL 12168. Trostovszky Gabriella fordítása)

SZABADKA MEZŐVÁROS LEGRÉGIBB OKLEVELE

Minden jel szerint Szabadka középkori virágkora az 1400-as évek elejétől veszi kezdetét, hiszen a várost 1407-ben már mezővárosként említik az írott emlékek. A hangsúly természetesen a vásár és a mezőváros fogalmakon van, amelyeknek jelentőségéről bővebben majd a röviddel későbbi (1429. évi) és az ugyancsak Zsigmond király korában keletkezett oklevél bemutatása kapcsán beszélünk. Ezúttal az 1428. december 17-i keltezésű dokumentum újabb fordítását közöljük, amelyben a kalocsai káptalan arról tudósítja a királyt, hogy megintette a szabadkaiakat a Töttös László birtokain okozott károkért. A kunok jelenlétéhez fűződő oklevél szó szerinti fordításban így hangzik:

„A felséges fejedelemnek, Zsigmond úrnak, Isten kegyelméből mindig dicsőséges római királynak és Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország stb. királynak, hódolva tisztelt urának a kalocsai egyház káptalana az őt megillető ájtatos fohászokat az Úrban! Tudja meg felségtek, hogy mi, miután vettük felségteknek személyes parancsára hiteles császári pecsétetek alatt pápens formában kiadott alábbi tartalmú parancslevelét, mely felségtek híveihez, Kathai Mihályhoz, a jászok és a kunok bírájához, valamint ugyancsak Kathai Fülöphöz, Mihály fivéréhez és azok Zabathkára helyezett offiálisaihoz, továbbá említett Zabathka nevű mezővárostok bíráihoz és esküdteihez és a város népeihez szól, és amelyet tanúbizonyságunk előtt való elintézés céljából intéztetek hozzánk ezekkel a szavakkal:

„Zsigmond, Isten kegyelméből mindig dicsőséges római király és Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország stb. királya híveinknek, Kathai Mihálynak, a jászok és kunok bírójának, valamint fivérének, Kathai Fülöpnek és az ő Zabathkára helyezett offiálisaiknak, valamint az említett Zabathka mezővárosunk bírójának, esküdteiének, polgárainak és népeinek üdvöt és kegyelmet! Hívünk, Bathmonostorai Thythews László fia, László panaszos bejelentéséből igen nagy nemtetszéssel értesültünk, hogy ti először elrabolván elhajtottátok eme László Zenthgewrgh és Mathyshaza birtokán lakó jobbágyainak egész nyáját és azoknak összes marháit és jószágait, majd pedig nem elégedetek meg ezzel, és legújabbban hasonlóképpen elhajtottátok az említett Thythews László Kathmar és Pathala nevű birtokain lakó jobbágyainak egész nyáját és azoknak összes marháit és jószágait, és úgy gondoljuk, hogy ezt az elrabolt és elhajtott jószágot most is magatoknál tartjátok, habár egy másik oklevelünk által kifejezetten megparancsoltuk nektek, hogy azt az első nyáját, valamint hasonlóképpen az általatok elhajtott és elvett nyáját, marhákat és jószágokat Thythews Lászlónak és jobbágyainak adjátok vissza, amit egyáltalán nem tettetek meg, sőt nem átalloztatok rosszat rosszra halmozni úgy, amiként az a fentiekben áll, és felségünk minden rosszallása ellenére ismételten véghezvittétek, sőt annál inkább folytattátok azt, amit megtiltottunk nektek. Mivel pedig az ilyen elvetemült cse-

lekedeteket, mint amilyeneket ti követtetek el és vittetek véghez parancsaink megvetése és semmibevétele révén, egyáltalán nem szándékozunk megengedni és eltűrni, hűségteknek legszigorúbb királyi parancsunkba adjuk – ne merjetek másként cselekedni! –, hogy mihelyt ezt a levelet veszitek, tüstént, minden vita vagy további halogatás nélkül, haladéktalanul, nem várva meg újabb parancslevelünket, teljes egészében, sértetlenül és hiánytalanul adjátok és szolgáltatassátok vissza az összes nyájakat és egyenként valamennyi jószágot, melyeket a fent említett Thythews László szóban forgó birtokairól bármikor és bármilyen módon, közvetlenül vagy közvetetten elvittetek vagy elhajtottatok ugyanazon Thythews Lászlónak és jobbágynak a kalocsai egyház káptalanának tanúbizonysága előtt, akit – ahogy a jelen oklevéllel megparancsoltuk – az a káptalan ebből a célból ki fog küldeni. Amennyiben pedig másként találnátok cselekedni, bár ezt nem hisszük, szilárdan elhatároztuk, hogy részletekről és a ti vagyonotokból olyan elégtételről fogunk gondoskodni Thythews László számára, és parancsaink megvetése miatt olyan büntetéssel fogunk megfenyíteni és sújtani titeket és tieiteket, hogy ez a példa elriasztó legyen mások számára is, akik hasonlóképpen cselekszenek. Egyébként pedig azt akarjuk, hogy parancsainkat hajtsátok végre úgy, amiként vettétek azokat, valamint ne merészeljetez és ne merjetez ilyen károkat és nehézségeket okozni, továbbá azt akarjuk, hogy a fentiekről úgy, amiként végbemegy, híven tegyetez jelentést felségüinknek a kalocsai egyház káptalanának oklevelében. Megparancsoljuk, hogy ez a levél adassék vissza annak, aki bemutatta.

Kelt Myhaldon, Szent Demeter vértanú ünnepén (október 26), az Úr 1428., magyar királyságunknak 42., római királyságunknak 19. és cseh királyságunknak pedig 9. évében.”

„Mi tehát, minthogy felségtek parancsának mindig és mindenben eleget akarunk tenni úgy, amiként ez kötelességünk, kiküldtük és kirendeltük emberünket, tudniillik Bálintot, említett egyházunk kórusának klerikusát abból a célból, hogy a fentiek ügyében híven eljárjon, mint a mi tanúbizonyságunk, aki miután visszatért hozzánk, jelentést tett nekünk ekképpen: miszerint Szent Luca szűz és vértanú mostanában elmúlt ünnepén (december 13) Zabathka mezővárosba ment, ahol említett Kathai Mihálynak és Fülöpnek a mondott időben és helyen a fentiek ügyében, amint Thythews László embere elmondotta nekünk, elégtételt kellett volna adni és szolgáltatni, és ahová ezt a Mihályt és Fülöpöt törvény szerint várták, azon a helyen Mihály és Fülöp meg nem jelent, sem nem küldött maga helyett senkit, sőt azzal sem törődött, hogy a mondott javak és dolgok ügyében elégtételt szolgáltatasson, amint az az említett Thythews László embereinek járt volna, és azonkívül fent írt Zabathka mezővárosotok bírása, esküdtjei, polgárai és népei hasonlóképpen nem törődtek azzal, hogy valamelyes elégtételt adjanak, sőt mint mondták, azóta több jószágot is elhajtottak Thythews László birtokairól.

Kelt a jelzett időponttól számított ötödik napon, az Úr fent írt évében.” (Magyar Országos Levéltár, DL 80188. Fordította: Trostovszky Gabriella).

Hozzáfűzzük, hogy az 1428. évi és a Zichy-okmánytárban napvilágot látott oklevelet Kapocs Nándor az 1980-as évek elején lefordította magyarra (Kapocs Nándor – Köhegy Mihály: *Katymár és környékének középkori oklevelei a Zichy-okmánytárban*. Baja, 1983. 132–134). A most közrebocsátott magyar fordítást érdekes összevetni Kapocs Nándor fordításával. S itt már felvetődik a szakma egyik régi kérdése: az egyazon történeti (és más) dokumentumok fordítási módszere, tartalmi visszaadása, a szavak és szókapcsolatok olvasatának módja. Egy biztos: a fordítások gyarapodása csakis a szakma, a tudomány gazdagodását segíti.

A SZABADKAI KUNOK

A kutató helytörténész figyelmét nem kerülheti el azoknak a XVI. és XVII. századbeli országtérképeknek a sokasága, amelyek a Duna-Tisza közét legtöbbször „cumanus campus”-ként, vagyis a kunok térségeként (mezejeként) jelölik. E keleti nép vidékünkön való jelenléte többek között az alábbi szerzők „földabrosz”-ain bizonyítható: Lázár deák, 1514–1528; Tanstendt, 1553; Wolfgang Lazius, 1570 után; Zsámboky János, 1579; Gerard Mercator, 1585 körül; John Speede, 1626; Willem Janszoon Blaeu – Johannes Blaeu, 1647 körül...

A kunok török nyelvű, nomád nép, mely a IX. században tűnt fel kipsak néven a nyugat-szibériai füves pusztákon. Fokozatosan nyugat felé nyomulnak, s különböző népeket leigázva a XI. században létrehozzák a Volgától az Al-Dunáig terjedő és törzsszövetségen alapuló nomád államukat, miközben rablóhadjáratokat vezetnek Magyarország és a Balkán ellen. 1223-ban a mongoloktól elszenvedett vereség következtében birodalmuk széthullik, majd nyugati törzseik beköltöznek Magyarországra, de királyuk, Küten (Kötöny) megölése miatt kivonulnak az országból. A tatárjárás után IV. Béla visszahívta őket, és többségüket az Alföld lakatlanul maradt vidékeire telepítette, s itt néhány évszázad alatt elmagyarosodtak.

A kun népnév a középkori latinban melléknévként (cumanus) fordul elő, de voltaképpen e szó is török eredetű: a „qun”, „koman” szóból ered, ami sárgát, fakót, halványat jelent.

A beköltözött kunok hét nemzetsége telepedett le Magyarországon. Ezek nevét a XII. és a XIV. századi oklevelek őrzik. A Duna-Tisza közti homokhátságon (tehát Szabadkán és tágabb térségében is) a Csertán (az arab forrásokban: Csortan kipsak) nemzetség szállt meg, amelynek neve csukát jelent, s így feltehetőleg – Györffy György véleménye szerint – a totemizmus, az állatöstől való származtatás emlékét őrzi. A Csertán (Csortán) kun nemzetség neve először a XIV. század első felében Köncsög ispán címében tűnik fel. A nemzetségi szervezet felbomlása előtt területiális szervezetté alakult át. A XV. században terjedelmes szállásterületen alakult ki a Halas-szék, amelynek középpontja Halas mezőváros. E magyar lakosságú város már a XIV. században Köncsög ispánnak, a Csertán nemzetség kapitányának szolgált székhelyül. Györffy György *A magyarság keleti elemei* (Budapest, 1990) című könyvében többek között ezt írja: *„Egészen kiválik a kun nemzetségek sorából a többször említett Köncsög ispán és családja, akik kun kapitányságuk megtartása mellett bácskai birtokaikon feudális főúrként gazdálkodtak... 1377-ben egy nagy hatalmaskodás után Köncsög fiai 150 aranyforint elégté-*

teladás biztosítékául lekötötték a Töttösöknek Madaras (ma Bácsmadaras) nevű birtokukat, de úgy látszik, kifizették ez összeget, mert 1380-ban birtokában vannak... Töttös László garai birtokáról két jobbágy 15 lóval és 14 szarvasmarhával szökött át Köncsög fia Tompa László madarasi birtokára ... Aligha tévedünk, hogyha azt hisszük, hogy az ő kezükön volt az egész uradalom, amely négy mezővárost (Halas, Madaras, Szabadka és Tavankút) és számos falut foglalt magában, és később Kátai Mihály jászkun ispán igazgatása alatt állott, majd a Hunyadiak kezére került." A régészek Halas közelében és attól délre is (Kelebia) a Csertán nemzetség sirjaira, kincsleleteire bukkantak. „A kényszerűen megkeresztelkedett kunok előkelő rétege még a XIV. században is pogány módra, népétől elkülönülten temetkezett. Az írásos emlékek személynévanyaga bizonyítja, hogy a kunok többsége – a jászokhoz hasonlóan – a XIV. század közepéig pogány keresztnévet viselt (Alpar, Kolbaz, Kabak, Balta, Buzkan, Tolon, Toman...). A Kunság és a Jászság lakossága csak a XV. század második felében vált végleg kereszténnyé” – állítja Pálóczi Horváth András *Besenyők, kunok, jászok* (Gyomaendrőd, 1989) című könyvében.

A kunoknak juttatott inkább homokos terület a külterjes állattartásnak kedvezett, s e nép sokáig pásztorként tevékenykedett. „Ez az életmód lehetővé tette a könnyű meggazdagodást, a zsákmányoló hadjáratok vezetését, a rablásokat és rakoncátlankodásokat. A földművelésben ugyanis szabadságuk elvesztését látták” – jegyzi meg Györffy György. Habár a XIV. században a kunok körében is felerősödött a feudalizálódás folyamata, közigazgatási és igazságszolgáltatási autonómiájukat még sokáig megőrizhették. A *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monográfiája* I. kötetében (Zombor, 1896) olvasható, hogy a honfoglaló magyarok jobbára a Duna és a Tisza környékét szállták meg, s a kun betelepítések Szent Lászlótól kezdve IV. Béláig rendszerint a két folyó közén elterülő, homokos vidékre összpontosultak. Bács és Bodrog megyékben a magyarság zöme a két hasonló nevű vár körül – vagyis a Duna közelében – telepedett meg. A középkorban a kunok három ízben szállták meg vidékünket, de legnagyobb számban a tatárjárás után érkeztek e tájra. Beilleszkedésük folyamata hosszadalmas, alkalmazkodásuk menete lassú... Látható ez Mátyás király 1458. szeptember 7-i, Szegeden kelt leveléből, amelyben többek között arra figyelmezteti a szabadkai és a budai sáfárokat, óvakodjanak a szabadkai kunok zaklatásától, és mint igazi magyarokat hagyják őket békében, mert e népcsoport szabadságát már Hunyadi János oklevele is biztosította. A szabadkai kun személynevek előfordulása névtudományi vonatkozásban jelentős.

Íme, Mátyás király 1458. évi oklevele: „*Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya hiveinek, a kiváló Parlagi Lászlónak, budai udvarunk sáfárjának és kunjaink ispánjának vagy alispánjainak, azoknak, akik jelenleg hivatalban vannak, és azoknak, akik a jövőben hivatalban lesznek, valamint Bíró Györgynek, aki hasonlóképpen udvarunk sáfára Zabathkáról, üdvöt és kegyelmet! Minthogy, habár a néhai János úr, kormányzó, boldog emlékezetű atyánk oklevele révén azt a parancsot adta nekik (ti.: kunjainknak), hogy más jobbágyaink szokása szerint és hozzájuk hasonlóan tartózkodhassanak Zabathka mezővárosunkban, és azért, mert kunok, és mivel eredetüket a magyaroktól vették, kunjaink ispánjai – mind a lovasok, mind a hivatalnokok – közül egyáltalán senki ne*

kényszerítthesse őket többi kunjaink közé azért, hogy ott éljenek. Mégis ti, most mon-
dott néhai atyánk által nekik megadott szabadságjog igen nagy sérelmére rendkívüli
módon szorongattátok és kényszerítettétek őket arra, hogy átköltözzenek kunjaink
közé, hogy ott éljenek. Ezért azt akarván, hogy ezek a kunok békésen éljenek, és
maradjanak abban a szabadságban, amelyben (néhai) atyánk hagyta őket, jelen
oklevél tartalma által szigorúan meghagyjuk és megparancsoljuk hűségteknek, hogy
miután vettétek a jelen oklevelet, mostantól fogva a jövőben a mondott Horwath
Györgyöt, Kycze Balázst, Gyunknak mondott Pált és Jánost, Alch Mihályt, Gerhard fia
Egyedet, Kara A...t, Aracha Egyedet, Thene Antalt, Kazan Balázst, Kwn Antalt és más,
Zabathka mezővárosban lakó kunjainkat egyáltalán ne merészeljétek többi kunjaink
közé szorítani és kényszeríteni, hogy ott éljenek, hanem engedjétek őket ugyanazon
mezővárosunkban mint valódi magyarokat békésen megmaradni és élni, és ne
merészeljétek másként cselekedni. Jelen oklevelet, miután elolvastátok, adjátok vissza
annak, aki bemutatta. Kelt Szegeden (Zegedini), a Boldogságos Szűz Mária
születésének előestéjén (szeptember 7-én), az Úr 1458. évében". (Magyar Országos
Levéltár, DL 88331. – Trostovszky Gabriella fordítása)

Szabadka középkori dokumentumainak egyik legérdekesebb darabja bizonyára
felkelti régészeink figyelmét annál is inkább, mert minden újabb adalék a kun nép-
csoport alaposabb megismerését segíti elő.

SZILÁGYI ERZSÉBET SZABADKA KÖRNYÉKI BIRTOKAI

Hunyadi János halála (1456) után Szabadkát és a szomszédos birtokokat sógora, Szilágyi Mihály örökölte, s amikor 1459-ben örökösök nélkül elhunyt, e birtokokat unokaöccse, az 1458. január 24-én trónra lépett Hunyadi Mátyás (János és Szilágyi Erzsébet fia) kapta. I. Mátyás királlyá választásában elvitathatatlan érdemei vannak anyjának, Szilágyi Erzsébetnek, valamint Szilágyi Mihálynak. Mátyás király 1462. február 17-én (Iványinál február 16-án!) több Csongrád és Bács vármegyei falut és pusztát ajándékozott anyjának udvara diszesebb tartására. A felsoroltak között Csongrád megyében találhatók: Gywrge, Baymok, Napfen, Chontafeyer, Bwdakwtha, Pathyr birtokok (falvak) és Kewlwstharlo, Paly, Kethfylew, Lykaseghhaz, Thereth puszták. Bács megyében: Okor, Kerekeghhaz, Naghbayth, Fybayth, Hymeseghhaz, Akosthwrol, Feyefakathwrol puszták.

Az említett Csongrád megyei helységek (Györgyén, Bajmok, Csantavér, Budakuta, Pacsér) sorában Budakuta ma még mindig rejtély. Itt, Csantavér és Pacsér közt az 1504. évi oklevélben (Magyar Országos Levéltár, DL 88902) Napfen (Nagyfény) után, míg az 1525. évi különösen fontos dokumentumban (Magyar Országos Levéltár, DF 252642) Bwdakwt alakban Gergye (Györgyén) és Napffen (Nagyfény) között fordul elő. A török hódoltság idejében pusztaként és településként még említik a dokumentumok: az 1570. évi defter Kelebe (Kelebia) és Tompa puszták között szintén pusztaként, míg az 1578. évi adóösszeírás Obornyacsa (Topolya és Péterréve közt) és Kisbajsa (Topolya) között faluként sorolja fel. Az 1590. évi összeírás itt már 29 adózót tüntet fel. Idézhetjük az oklevél Csongrád megyei pusztáinak neveit is: Kewlestharlo (Kölestarló) helyét Iványi Topolya határában feltételezi; Paly (Iványinál Palij alakban is) a mai Paliccsal azonosítható, de a település szintén a tó délkeleti részének közelében terülhetett el. A török defterekben Pálegyházaként fordul elő. Iványi István *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára* (V. kötet, Szabadka, 1907) című könyvében ezzel kapcsolatban olvashatjuk: „Ezen pusztából ezután Pálegyháza nevű falu lett... És ezen szóból lett a mai szlávositott Páality vagy Pality, amely azonban most csak a tavat illeti.” Valóban, a középkori Sebesegyház és Vörösegyház földrajzi nevek is később Sebesityként és Verusityként fordulnak elő, de Palics esetében egy másik mozzanat sem kerülheti el figyelmünket. Köztudott dolog ugyanis, hogy a magyar vezetéknevek egyik gyakori típusa apanévből keletkezett (Ábrahám, Dániel, Fábián, Pál stb.). Még gyakoribb azonban az apanevek becéző formájából már a XIV. századtól létrejött családnevek: Bartók, Barta, Bercik, Bertók (Bertalanból); Danyi, Dankó (Dánielből); Sebő, Sebők (Sebestyénből) stb. Számunkra

különösen érdekes a Pál becéző formája: Póka, Pósa, Pó, Pócs, Pali, Palics, Palkó, Paló, Palló, Palos, Pálos, Palosa, Pócsa, Póca. (Kálmán Béla: *A nevek világa*. Budapest, 1969, 71.) Tehát látható, hogy itt a Pali és a Palics névalak is előfordul. Vagyis arra gondolhatunk, hogy a Szabadka melletti Palics neve eredetileg esetleg apanévből származhat. Annál is inkább, mert Magyar Pál – akinek neve többször Pál mesterként (magister Paulus) fordul elő – felsőadorjáni birtoka a XIV. században egészen Ludasegyház alá terjed ki. Másrészt a török idők Pálegyházája is bizonyára középkori „képződmény”. De a későbbi történeti korszakokban sem véletlenül találkozunk a Palicsi-tóhoz fűződően a Paulischer See vagy a Pavlova Bara földrajzi nevekkal. A következő pusztá Kethfylew (Kétfülű), amely a különféle közép- és török kori dokumentumokban több változatban fordul elő, Kishegyes és Péterréve között terült el; Lykaseghhaz (Likasegyház) nevéből ítélve egykor templomos település volt. Vannak olyan későbbi, főleg török kori adataink, amelyek Csantavér déli határában Likas faluról tesznek említést; Thereth többször – néhány változatban a későbbi időkben is – előfordul, amennyiben a Thelek, Telekháza, Teleháza stb. névalakokat is ide soroljuk. Szivác vagy Pacsér határában feküldhetett.

Szilágyi Erzsébet Bács megyei települései közül Okor helye a mai Bácskossuthfalva (Moravica) közelében lehetett. Többször említik a közép- és török kori dokumentumok is; Kerekeghhaz (Kerekegyház) fekvésével kapcsolatban is megoszlanak a vélemények: egyesek Topolya, mások Roglatica vagy Bajsa környékére helyezik. Ehhez hozzátesszük, hogy a közelmúltban napvilágot látott 1570. és 1578. évi török defterek Pálegyháza és Ludas között, illetve az előzővel együtt tüntetik fel; Naghbayth (Nagybajcs) a mai Bajsával azonosítható, amelyek feudalista kori gazdag történetét Ulmer Gáspár összegezte; Fybayth (Fibajcs) alatt a mai Topolya értendő. A török adóösszeírások Kisbajsaként is említik; Hymeseghhaz (Himesegyház) helységet a levéltári források többféle változatban hozzák. Nevét a Kishegyestől nyugatra elterülő Emusity-pusztá őrízte meg; Kewkewrön (Kökör) – Iványi szerint – Köküt értendő, amely helység egykor Péterrévétől nyugatra terült el; Wyzethwrol (Vizesturól) többféle előfordulása ellenére valószínűleg Vizessel azonosítható és Moholtól nyugatra feküdt. Az 1462. évi oklevél Bács megyei pusztái között Hegyesthwrol (Hegyesturól) – Iványi István szerint – Kishegyes környékén, Akosthwrol (Akosturól) Kishegyes és Óbecse között, Feyefakathwrol (Fejefakaturól) valószínűleg a Kishegyes–Mohol–Óbecse háromszögben terült el.

Egy dolgot leszögezhetünk: a középkori helynevek pontosabb azonosítása a hosszadalmas levéltári és régészeti kutatások miatt még várat magára...

Befejezésül közreadjuk az 1462. február 17-én kelt oklevelet, Dengelegi Pongrácz János erdélyi vajda jelentését:

„Mi, Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya emlékezetül adjuk jelen oklevél által tudatván mindenkivel, akit illet, hogy egyfelől a tekintetes Erzsébet úrnő, drága anyánk Felségünk elé terjesztett sürgető kérésére, másfelől pedig családjának tisztesebb és előkelőbb helyzete és fenntartása érdekében mindazon összes királyi jogunkat, melyek a Csongrád megyei Gywre, Baymok, Napfen, Chontafeyer, Bwdakwtha, Pathyr birtokban és a Kewlestharlo, Paly, Kethfylew, Lykaseghhaz és Thereth nevű pusztákban, valamint a Bács megyei Okor,

Kerekeghhaz, Naghbayth, Fybayth, Hymeseghhaz, Kewkewr és Wyzethwrol nevű pusztákban vannak és találhatók, és jelenleg is háborítatlanul anyánk kezén vannak, bármilyen formában birtokoljuk is azokat, és bármilyen ügyből kifolyólag, bármilyen módon és bármilyen okból illetnék is meg Felségünket minden haszonvételükkel és összes tartozékukkal, tudniillik megművelt és műveletlenül hagyott szántókkal, termőföldekkel, rétekkel, mezőkkel, legelőkkel, kaszálókkal, bokrosokkal, cserjésekkel, hegyekkel, völgyekkel, szőlőkkel, szőlőhegyekkel, vizekkel, folyókkal, halászóhelyekkel, halászati jogokkal és vízfolyásokkal, malmokkal és malomhelyekkel, vagyis általában valódi és régi határaik között található valamennyi haszonvételükkel és összes, bármi néven nevezendő tartozékukkal egyetemben az említett Erzsébet úrnőnek, anyánkknak adtuk, adományoztuk és juttattuk, sőt adjuk, adományozzuk és juttatjuk, hogy örök jogon és visszavonhatatlanul megtartsa és birtokolja, és hasonlóképpen bírja azokat az idegen jog sérelme nélkül jelen oklevelünk ereje és tanúbizonysága által. Ezt az oklevelet pedig akkor, amikor ismét bemutatják nekünk, privilégiumunk formájában fogjuk kiadni.

Kelt Budán, a Szent Bálint vértanú ünnepét követő szerdán (február 17), az Úr 1462. évében". (Magyar Országos Levéltár, DL 15703. Trostovszky Gabriella fordítása)

A TÖRÖK ÉS A SULYOK CSALÁD VISZÁLYKODÁSA

Egy-egy település történelmi eseményeinek felkutatása során ajánlatos – ha lehetséges – minél több adatot egybegyűjteni a lakosságról, a különböző családokról, mert például az adóösszeírásokból és egyéb jelentésekből, családtörténeti mozaikképekből meszemenő következtetések vonhatók le. Hirt kaphatunk a település birtokosainak, jobbágyainak stb. család- vagy keresztnéveiből (tehát alaposabb névtudományi elemzést is végezhetünk), de igen fontosak a családokkal kapcsolatos történések, az egymás közti viszonyokat rögzítő oklevelek adatai. Az utóbbiakról – Szabadkára vonatkozólag – inkább az 1500-as évek elejéről maradtak fenn írásos források.

Ismeretes, hogy a középkori Szabadkát és szomszéd településeit olyan közismert családok birtokolták, mint a Hunyadiak, a Szilágyiak, a dengelegi Pongráczok, az enyingi Törökök... Iványi István városmonográfiájában azonban, – de más szerzőknél is – csak igen röviden, sokszor néhány mondat erejéig emlékeznek meg az említett családok vidékünkhöz fűződő kapcsolatairól. Sok évi kutatómunka eredményeként említjük meg, hogy például a lekcsei Sulyok család – az enyingi Törökök révén – sokkal szorosabban kötődik Szabadkához, mint hittük.

Mátyás király (1443–1490) halála után II. (Jagelló) Ulászló király (1456–1516) lépett trónra, aki a rámaradt birtokokat 1501-ben Corvin Jánosnak (1473–1504), az „igazságos” király természetes fiának adta cserébe az oppelni hercegségért. Mátyás király – hogy fiának a trónra vezető utat megkönnyítse – többek közt bácskai birtokokkal látta el, és már 1482-ben neki ajándékozta anyjának, Szilágyi Erzsébetnek (? – 1483) a birtokait is. 1503-ban a Corvin János által átadott szabadkai birtokba bevezették többek között Török (Therek) Imrét és feleségét, Krisztinát; fiait, Miklóst és Bálintot (? – 1551); Török Imre nővéreit: Krisztinát, a néhai Sulyok (Swlyok) István özvegyét és Ilonát, Pernezi Imre feleségét; Krisztina fiait, Ferencet, Istvánt, Balázst, Györgyöt és Andrást ... (Magyar Országos Levéltár, DL 88883) Az eddig említettekből már kitűnik a Török és a Sulyok család rokoni kapcsolata, és az is szembeűnő, hogy Szabadkához és a hozzá tartozó birtokokhoz nem is kevés családtagnak fűződik jogi érdekeltsége. E jelenség nem volt ritkaság a középkorban, mint az ebből eredő torzsalkodások sem. Török Imre nevét 1519-ben még említik az oklevelek, de a család élén csakhamar fiával, Bálinttal találkozunk. A mohácsi csata előtti években Bálintot legtöbbször Miklós fivérével együtt találjuk a Sulyok István és Balázs elleni viszálykodásban, a szabadkai uradalom megszerzése körüli véres összetűzésben ...

Az előzményeket vizsgálva megemlítjük, hogy Török Imre a lekcsei Sulyok testvérekkel, Istvánnal és Balázssal sok éven át szoros kapcsolatban állt, s halála után az ifjú Bálint bán védőőrsége immár nem tud ellenállni a török túlerővel szemben: 1521 augusztusában elesik Nándorfehérvár (Belgrád). Az ország kapujának tekintett vár elestéért Török Bálintot és bántársait terhelte a felelősség. De amikor 1523-ban a déli végek főkapitányául Tomori Pált (1475 körül – 1526), a kalocsai érseket nevezik ki, Török Bálint mind többet hallat magáról. Tomori szolgálatába fogadja Török Bálintot, és tevékenyen közreműködik lefoglalt birtokainak a visszaszerzésében. A fiatal főúr házassága (1524) révén megerősítette udvari kapcsolatait, és a birtokai közelében levő végvidéken katonáskodott. Nemcsak a török ellen harcolt, hanem a közeli földbirtokosokkal, sőt idősebb oldalági rokonaival (Sulyok István és Balázs) szemben is hatalmaskodott. 1524-ben ugyanis Török (Thewrewk) Bálint – a gyámfiú! – elzálogosítja Szabadkát és birtokait Sulyok Istvánnak és Balázsnak ötezer és ötszáz forintért. Erről az 1524. április 24-én kelt oklevelében többek között ezt olvashatjuk: „(...) Thewrewk Bálint magára vévén a fent említett terhet, minthogy a fent nevezett Swlyok Istvánt és Balázst biztosítani akarja, és meg akarja nyugtatni a fent írt ötezer és ötszáz forint megfizetése felől, egész Zabathka nevű mezővárosukat és a Madaras, Thalankwth, Sebesthyenhaza és Veresegghaz nevű egész birtokokat, melyek mind Csongrád megyében fekszenek és vannak, az azon Zabathka mezővárosban épített toronnyal vagy kőházzal és nemesi kúriával, valamint az azon mezővároshoz és a mondott birtokokhoz jog szerint és régóta tartozó pusztákkal és hasonlóképpen azok összes haszonvételeivel és valamennyi tartozékával ... Swlyok Istvánnak és Balázsnak már korábban zálogul lekötötte és elzálogosította ... oly módon, hogy Swlyok István és Balázs, miután a fent írt ötezer és ötszáz forintot kitevő pénzét visszakapta... a fent írt birtokokat és azon pusztákat köteles és tartozik a fent említett Thewrewk Bálintnak és Miklósnak vagy az ő örököseinek békével és békésen visszaadni...” (Magyar Országos Levéltár, DF 252638. Trostovszky Gabriella fordítása)

Az 1525. március 15-én kelt oklevél pedig arról tanúskodik, hogy Sulyok István – Balázs fivére nevében is – tiltakozik a bácsi káptalannál, amiért Török (Therek) Bálint és Miklós azt állították, hogy a Szabadka (Zabathka) mezővárosért járó pénzösszeggel Sulyokékat kielégítették. A bácsi egyház káptalanja így folytatja: „Az az István pedig a maga és mondott fivére nevében elmondta, hogy jó és régi pénzben kész lenne felvenni (az összeget), de mivel az a pénzösszeg új pénzben lenne meg, peren kívül egyáltalán nem fogadja el azt, és a mondott mezővárost és a fent említett birtokokat annak és azoknak valamennyi tartozékával egyetemben egyáltalán nem akarta és jelenleg sem akarja visszaadni és visszbocsájtani nekik” (ti.: a Török fivereknek). (Magyar Országos Levéltár, DF 252640. Trostovszky Gabriella fordítása) A lekcsei Sulyok fivérek tehát nem az új, csekélyebb értékű pénzeszközben, hanem régi pénzben készek felvenni az összeget, ezért nem bocsátják vissza a zálogot! Erre Török Bálint és Török Miklós – hogy rokonait a „rossz” pénz elfogadására kényszerítse – huszonhat Bács megyei helység közel másfélezer fegyveres jobbággyával rátámadt a szabadkai várra, és azt három napi ostromlás után elfoglalta. (Magyar Országos Levéltár, DF 252642) 1525. március 24-én Sulyok István tiltakozik a kői káptalannál, amiért az enyingi Török fivérek

nagyszámú jobbágyukkal és egynéhány familiárisukkal Szabadka erődítményre és mezővárosra törtek, és hatalmaskodást követtek el. (Magyar Országos Levéltár, DF 252641) Röviddel később arról értesülünk, hogy Török Miklós be akarta vezetetni magát az erődítmény birtokaiba, s II. Lajos király (1506–1526) megparancsolja a bácsi káptalannak, hogy a beiktató oklevél másolatát a felperesnek (Sulyok Istvánnak) küldjék meg. (Magyar Országos Levéltár, DF 252643)

A két család közötti huzavona, pereskedés tovább folytatódik, ám a Sulyokokról egyre kevesebbet hallunk... Török Bálint viszont bizonyíthatóan még a mohácsi csata után is – megszakítással – jó ideig birtokolta Szabadkát.

TÖRÖK IMRÉT BEIKTATJÁK SZABADKAI BIRTOKAIBA

A középkori Szabadkát és környékét néhány ismert család birtokolta. Közöttük a Hunyadi-rokonság vert gyökeret: János, a kormányzó, Szilágyi Mihály, Mátyás király, Szilágyi Erzsébet, a dengelegi Pongráczok, Corvin János. Az utóbbi Mátyás király természetes fia, akinek II. Ulászló a magvaszakadt dengelegi Pongrácz család szabadkai birtokait adományozza. Ezeket Corvin Jánostól 1502-ben enyingi Török (Therek, Therwek, Thewrek, Thewrewk) Imre és rokonai veszik zálogba. Így került azután Szabadka és környéke egy időre az enyingi Török család birtokába.

Az alábbiakban közreadott 1502. évi oklevél azt tartalmazza, miként jegyezték be Török Imrét szabadkai birtokaiba. Felfigyeltünk arra, hogy a beiktatás ünnepélyes lebonyolításán részt vettek „a királyi felség Horgas faluban lakó kunjai” is, amely adat azért jelentős, mert ez a legrégibb feljegyzés a határ menti településekről és kun lakosságukról. Már csak ezért is foglalkozunk néhány mondat erejéig a kérdéssel.

Horgos határában már a múlt században őskori és népvándorlás korabeli leletekre bukkantak. A későbbi évtizedekben réz-, bronz-, szarmata, avar és középkori leletek láttak napvilágot. A legjelentősebb azonban a kishorgosi majornál a szabadkai Városi Múzeum szakemberei által 1965-ben feltárt és a tatárjárást (1241) megelőző évtizedből származó templomrom. A román stílusú templom a tatárjárás idején elpusztult, de a hozzá tartozó sírleletek állandó település létezéséről tanúskodnak. Vajon a helység felújulhatott-e a tatárjárás után, és erről a településről (az egykori Horgosról) ad-e hírt az említett középkori oklevél? Hiszen IV. Béla a tatárjárás után visszahívta a kunokat, és vidékünkre is telepítette őket. (Megjegyezzük, hogy a Duna–Tisza közén végzett ásatások alkalmával már eddig is több kun lelőhelyre bukkantak a magyar régészek.)

Ismerkedjünk meg az 1502. június 16-i keltezésű oklevéllel:

„A fehérvári, Szent István királyról nevezett egyházi, jeruzsálemi Szent István keresztes lovagjainak konventje minden kereszténynek, a mostaniaknak és hasonlóképpen az eljövendőknél, akikhez ez a levél eljut, üdvözlétet mindennek Üdvözlőjében!

Mindenkinek tudtul kívánjuk adni a jelen oklevél által, hogy teljes tisztelettel vettük a felséges fejedelem, Ulászló úr, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország stb. királya, legkegyelmesebb urunk parancs formájában hozzánk intézett és nekünk szóló bevezető és iktató oklevelet ezekkel a szavakkal:

»Ulászló, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország stb. királya híveinek, a fehérvári egyház konventjének üdvöt és kegyelmet!

Hivünk, Enynghi Thewrek Imre személyesen elmondta nekünk, hogy törvényesen be akarja vezetni magát Zabathka várának, valamint a Csongrád megyében fekvő Madaras mezővárosának és Wereseghaza, Thawankwta és Sebesthyenhaza birtokoknak, továbbá más, az említett várhoz tartozó, bármiképpen nevezett vagy címzett falvaknak és pusztáknak birtokába, melyek a kérelmezőt a nagyságos Corvin János lipthói herceg útján és Dalmát-, Horvát- és Szlavónországunk bánjától zálog címén illetik meg. Ezért hűségteknek szigorúan megparancsolva elrendeljük, hogy küldjétek ki embereteket közhitelű tanú gyanánt, akinek jelenlétében Kopachi Simon, avagy ugyancsak Kopachi Balázs vagy Mátyás, netán Farki Pál vagy Balázs, aki a többiek távollétében a mi megbízottunk lesz, az említett Zabathka vár, valamint Madaras mezőváros, Wereseghaza, Thowakwatha és Sebesthyenhaza, továbbá az említett várhoz számító és ahhoz tartozó összes többi tartozék területén az ugyanoda törvényesen összehívott szomszédok és összes határosok előtt és azok jelenlétében köteles bevezetni a kérelmezőt az említett birtokába, és amennyiben nem lesz ellentmondás, iktatja számára azokat minden haszonvételükkel és tartozékuikkal egyetemben az előbbi jogcímen, vagyis a kérelmezőt megillető zálog való birtoklásában: ha pedig valaki ellentmondana, úgy azt a királyi ember megidézi az említett kérelmező ellenében személyes jelenlétük elé a megfelelő időpontra, hogy az ellentmondás ügyében választ adjon. Végül pedig ezen bevezetés és iktatás rendjéről, valamint ha lennének ellentmondók és megidézett személyek, úgy azok nevééről és nem különben az iktatásban közreműködött szomszédok és határosok nevééről és az ellentmondók számára kijelölt időpontról úgy, amiként ez mind lezajlik majd, hiven tegyetek jelentést személyes jelenlétünk számára.

Kelt Budán, az egy és oszthatatlan Szentháromság ünnepét követő hétfőn (május 23-án), az úr 1502. esztendejében.«

Minthogy említett király urunk parancsainak mindig és mindenben eleget akarunk tenni úgy, amiként ez kötelességünk, a fent említett Farki Balázssal, öfelsége emberével együtt kiküldtük embereinket, tudniillik Albert presbiter testvért, keresztes konventi társunkat, hogy a mondott iktatás végrehajtásakor közhitelű tanúnk legyen. Ők ketten, miután visszatértek onnan hozzánk, egybehangzóan jelentést tettek nekünk az alábbi módon, miszerint miután a Szent Orbán pápa most elmúlt ünnepét követő szerdán (június 1-jén) az említett Zabathka vár, valamint a Csongrád megyében fekvő, a mondott Zabathkához tartozó Madaras mezőváros és Wereseghaza, Thawankwatha és Sebesthyenhaza nevű birtokok területén a vár és az ahhoz tartozó birtokok ugyanoda törvényesen összehívott összes szomszédjai és valamennyi határosa, mégpedig a királyi felség Horgas faluban lakó kunjai, valamint Kysvardai Miklós és Aladár, továbbá Szeged város bírāja, Ewze János és esküdtai, Molnos Pál és Márton, nem különben a város jegyzője, Savoli János és egy másik esküdt, Ambrus deák és még egynéhány tiszteletre méltó személy jelenlétében említett király urunk embere a mi tanúbizonyságunk előtt bevezette enynghi Thewrek Imrét a fentiek birtokába, és minden haszonvételükkel és valamennyi tartozékuikkal egyetemben iktatta azokat az ő számára az őt megillető fenti zálog jogcímen, mégpediglen úgy, hogy egyetlen ellentmondó sem jelentkezett sem a helyszínen, sem pedig előttünk az alatt, míg ők törvényben

meghatározott számú napon és órán át az említettek és összes tartozékaik területén tartózkodtak. Mely dolog emlékezetére és örökös ereje végett jelen nagyobb, függő és közhitelű pecsétünk erejével megerősített privilégiális oklevelünket adattuk ki ezen enynghi Thewrek Imrének.

Kelt a bevezetés és iktatás 16. napján, a fent írt évben, amikor egyházunkban György testvérünk viselte a tanító, István az ór, Márton az éneklő és Pál az olvasó tisztét, az ő és többi testvérünk jelenlétében.” (Magyar Országos Levéltár, DL 88871. Trostovszky Gabriella fordítása)

VERESEGYHÁZ - VERUSICS

A történelem vihara egy-egy település vagy puszta sorsát nagyon sokféleképpen alakíthatja. Szabadka és környéke földrajzi nevei közül több a középkortól kezdve néhányszor megváltozott (Napfen, Nagyfény, Stari Žednik; Paly, Pálegyháza, Palić; Ludasegyház, Ludas, Šupljak; Szabadka, Szent-Maria, Maria Theresiopolis, Subotica stb.), mindörökre eltűnt (Budakuta, Végház, Vásárhely, Tarjánüllés pusztá, Kerekegyház pusztá, Keresztes pusztá, Császárhomoka pusztá...), vagy többféle névalakban (Zabotka, Sabatca, Sobotiza, Szabatska, Szobathiz, Czabotka, Szabadicza...) fordul elő az írott emlékekben. Természetesen effajta vizsgálódásunkat szélesebb vonatkozásban, vagyis az egész Vajdaság területére is kiterjeszthetnénk, de ezúttal csak Veres- (Vörös-)Jegyházról, a későbbi Verusicsról szólunk.

Az eddig ismert legrégibb oklevél, amely minden bizonnyal a Szabadka és a Csantavér között elterülő pusztáról (praedium) tesz említést, a XV. század első feléből származik. Az 1425. június 27-i keltezésű oklevél Veresegeyház (Wereseghaz) pusztát már Csongrád vármegyében említi, amit az óbudai apácák tartanak birtokukban, (Magyar Országos Levéltár, DL, 11687) s ez már kétségtelenül a Szabadka melletti pusztáról ad hírt annál is inkább, mert az említett apácáknak e tájon több birtoka volt. Nem beszélve arról, hogy egy időben Szabadka, sőt Zenta is Csongrád vármegyéhez tartozott. (Megjegyezzük, hogy Veresegeyház egy korábbi, 1423. évi adatát Csánki Dezső a mai Zombor vidékével hozza összefüggésbe.) Ilyen körülmények között Veresegeyház rövid idő alatt faluvá válik, és a Koroghi család birtokába kerül, majd azt Koroghi János, későbbi macsói bán 1447-ben Hunyadi János kormányzónak ajándékozza, akitől fia, Mátyás örökli. Corvin János, a király fia 1502-ben Szabadkával együtt Veresegeyházát, Sebestyénházát, Tavankutat és Madarast enyingi Török Imrének és rokonainak adományozta. (Ennek részleteiről oklevelek tudósítanak, amelyekről külön teszünk említést.) Érdekes megemlíteni, hogy az erről szóló dokumentumok Veresegeyházát birtokként (possessio), faluként, de Madarassal, Tavankúttal és Sebestyénházával együtt mezővárosként (oppidum) is feltüntetik. Ehhez fűzzük hozzá, hogy a középkorban „minden önálló településű *prédium*, ha lakott telepként megmaradt, az idők során *villa* (possessio) lett, véglegesen átcserélve köznevét” – jegyzi meg Szabó István *Jobbágyok-parasztlak* (Bp. 1976. 82) című jelentős munkájában. A szerző egy másik fontos művében, *A falurendszer kialakulása Magyarországon (X–XV. század)* című könyvében (Bp. 1971) a mondottakat többek között így egészíti ki: „A *possessio* eredeti klasszikus jelentése birtok volt, s így élt tovább Európában a kora középkori latin nyelvben. Egy ideig nálunk is csupán ez volt

az értelme... Valójában tehát a birtok fogalma körülbelül egyértelmű volt a később meghonosodó – mintegy helyére lépő – javak (bona) fogalmával... A XIII. század első évtizedei óta az ingatlan feudális birtokkal azonosuló possessiót eleinte éppen úgy használták egész falunak, mint a falu csupán egy részét alkotó földbirtoknak a megjelölésére... mégis a század folyamán egyre általánosabb lett az a gyakorlat, hogy a tulajdonnév mellett a possessióval mint köznévvvel egész falut jelöltek meg... A XV. században esetenként már a törvények szövegébe is bekerült a falu megjelölése mint possessio...” (51–52. o.) A másik kérdés Veresegyháza mezővárosként (oppidum) való jelölése. A Szabadkához tartozó középkori települések között ugyanis Madarast mezővárosként többször, Tavankutat – így – 1439-ben említik. Ez azt jelenti, hogy Szabadka, Madaras és Tavankút (az utóbbit 1439 után már faluként jegyzik) mellett 1502-ben még két település: Veresegyház és Sebestyénháza szerepel városként a levéltári forrásban. És ez már nem is jelent keveset Szabadka és vidéke gazdasági fejlődésében, még akkor sem, ha esetleg e települések faluszerű mezővárosok lehettek, de piachellyel rendelkeztek, s ezzel párhuzamosan növekedett a kézműves jobbagyság és a falvak száma is. Egyrészt bizonyítják ezt a környékbeli helységek lakosainak foglalkozásnevei, másrészt Szabadka vár és mezőváros földrajzi fekvése is előnyösnek mutatkozott. De immár nem sokáig, mert a mohácsi csatával (1526) vidékünkön is új történeti korszak, a török hódoltság kb. 150 éves időszaka köszöntött be.

Kanyarodjunk vissza Veresegyháza további történeti adataihoz! 1519-ben Ujlaki Lőrinc neje, Katalin azt állítja, hogy Szabadka és a többi említett település egykor apja, Pongrácz János tulajdonát képezték, ennél fogva azok most csakis őt illetik. Ujlaki Katalin tiltakozása ellenére Török Imre megtarthatja főbb birtokait.

A török hódoltság korszakában többféle írásos dokumentum őrizte meg Veresegyháza, illetve Verusics emlékét. Számos térkép sokféleképpen tünteti fel a települést: *Vesereghetz* (Lázár deák, 1528), *Vestrebbas* (Matthes Zünd, 1567), *Vestreg haz* (Weinwurm-féle cinkográfia, 1596), *Veresaghaz* (Krekwitz-féle cinkográfia, 1685)...

A szabadkai nahiye 1570. évi összeírása Verősegyház pusztaként, az 1578. évi adólajstrom már Verősegyház faluként jegyzi, amelynek (Vass Előd történész-turkológus fordítása szerint) a következő délszláv lakói vannak: „*kenéz Yasin Mitacs házas, Vuk fia legény, Dragos Radinko házas, Milin fia legény, Yovan Milos házas, Radoszav testvére legény, Vukdrag Milin házas, Isztoyan fia legény, Bodizsár Ivas házas, Vucsin testvére legény, Ognan Petar házas, Nikola fia legény, Dubin Uras házas, Rado Milin házas, Gyura fia legény, Vuka Bogdan házas, Budak testvére legény, Vukoszav Bodizsár házas, Uras fia legény, Petar Bodizsár házas, Vukoszav fia legény, Ognan Dragisa házas, Vukman fia legény, Rayak Doszlics házas, Radovan Radics házas, Pavle Bogacsa házas, Radoye fia legény, Radics Isztoyan házas, Vuk fia legény, Petar Kalugyer, Radoszav fia legény, Radics Doliya házas, Nikola Bretus házas, Vucsko fia legény, Marinko Dolavity házas, Mircse testvére legény, Niko Vuka házas, Vuycsa Ivas házas, Dubin fia legény, Vuka Grubacs házas, Isztoyan kovács házas, Rasas Ognan házas, Radoszav Radoszav házas*”. A falu adóbevétele 5950 akcse (akcse=a legkisebb értékű, ezüstből készült török pénznem; a XVI. század közepén Budán két magyar dénárt ért). Főleg búzát, szénát, lent, kendert, valamint különféle zöldségféléket termelnek, juhot és sertést tenyésztnek, méhészettel is foglalkoznak.

Az tűnik fel a török defterben, hogy a falut délszláv lakossága ellenére nem Verusicsként, hanem a középkori elnevezése szerint említik. Sok hasonló példát hozhatnánk még fel, habár az összeírásban itt-ott jelentkezik már a földrajzi név szláv változata is. Természetesen ebből nemcsak nyelv- és névtudományi következtetések vonhatók le, hanem például az, hogy a betelepült délszláv lakossággal egyetemben nem változnak meg azonnal gyökeresen a települések nevei, és nemegyszer évszázadokig fennmaradtak a különféle történeti helynevek. Iványi István az 1543. évi kalocsai érseki tizedösszeírásra hivatkozva említi, hogy e dokumentum „*már Verusity nevű falut ismer*”. Az újabb kutatások bizonyítják, hogy a tizedösszeírás száz évvel később keletkezett, és benne „Verusics”-ként szerepel a falu. Viszont Iványi tudja, hogy az 1580/82. és az 1590/91. évi török defterekben a történeti falunév olvasható, amelynek 25, illetve 39 háza adózott a töröknek. Verusics Szabadka város birtokába való tartozását az 1743. és az 1779. évi szabadságlevél erősítette meg.

A XVIII. századtól mind több levéltári forrásanyag áll rendelkezésünkre, s ezekben legtöbbször Verusity vagy Verusics pusztát (1733; 1750; 1806) említene, de például az 1770. évi Glasser-féle térkép már Verusity falut jelöl, míg a városi tanács egyik 1898. évi felterjesztésében többek között Sándorban 245, Ludason 760, Nagyfényen 184, Györgyén pusztán 225, Tavankúton 651, Sebesicsen 640, Kelebián 602, Tompán 846, Radanovácon 197, Palicsen és a tukki ugarakban 284, Verusicsen pedig 620 házról tudósít.

Csak nagy vonásokban tekintettük át a XIX. század végéig Szabadka egyik településének történeti adatait, de egy másik írásunkban Verezegyháza középkori emlékeit bővebb ismeretekkel egészítjük ki.

Elég csak a régi, részletesebb térképre tekinteni, a középkori oklevelek és más levéltári iratok olvasásába belemerülni, vidékünk régészeti leletein elmélázni, s máris megállapíthatjuk, hogy Szabadka és széles határa évszázadokkal ezelőtt nem is volt annyira gyéren lakott. Régészeink eddig egymástól egypár kilométer távolságban több (ismeretlen) település nyomait térképezték fel, alapos ásatások hiányában azonban sok középkori kérdés eleddig nyílt maradt. Említhetnénk pl. a kunokkal és más népekkel kapcsolatos, még mindig nagyon hiányos ismereteinket. E táj történeti összképének kialakításához nemcsak anyagi eszközök, hanem még sok-sok levéltári bújázkodás szükséges. Viszont a már felkutatott régészeti és levéltári forrásokból is messzemenő következtetések vonhatók le, figyelemre méltó résztanulmányok szülehetnek, sőt a korszak egyfajta összegezésére kerülhet sor. Hisz a történettudomány bűvkörében a kutató nem vagy csak részben győzhető meg arról, hogy egy-egy település régészeti leletei és levéltári adatai maradéktalanul felkutathatók. Ezért nagyon célszerű minden fontosabb adattal megismertetni a nyilvánosságot, utalni a feltáratlan történeti forrásokra, hogy esetleg az ugyanazon témakörrel vagy a rokontudományokkal foglalkozók kutatási eredményei hozzásegítsenek a fehér foltok eltüntetéséhez. A történettudomány tárgykörénél maradván fokozottan hangsúlyozzuk, hogy a középkor egyik fogas kérdése a nyílvántartott településleletek azonosítása, illetve az oklevelekben előforduló és vidékünkhez kötődő számos helynév földrajzi betájolása, mai helyének pontos meghatározása. És többek közt éppen Veresegyháza esetében e megoldatlan kérdéseket vetette fel évtizedekkel ezelőtt Iványi István, és feszegette művében Szekeres László is több évvel ezelőt.

Iványi István sokat idézett, *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára* (I. kötet. Szabadka, 1909) című munkájában a településsel kapcsolatban megjegyzi: „A régi templom nyomai egy partosabb helyen, a csantavéri úton vannak, miért is az ottani völgy Kliszának, (azaz ecclesia) templomhelynek neveztetik.” (143. o.) Ehhez Iványi lábjegyzetben hozzáteszi: „Az országban több ilyen nevű helység volt, és van most is, így 1331-ben pos. Veresegyház Arad vmegyében, 1498-ban Fabian–Sebestyén és Veresegyház puszta Csongrád vmegyében; ez most részben Csongrád, részben Békés vmegyébe tartozik.” E sorokhoz most mi adjuk hozzá, hogy pl. a mai Bácskán belül még inkább bonyolítja a helyzetet, hogy az oklevelekben egyes helységeink, pusztáink hol Bodrog, hol Csongrád vármegyében bukkannak fel.

Szekeres László *Középkori települések Északkelet-Bácskában* (Újvidék, 1983) című alapvető könyvében bővebben tudósít a lelőhelyről: „.... A szabadka-csantavéri földút mellett, a Csik-ér déli völgypartján van egy magaslat, amelyet a nép Kliszának nevez (eklézsia). Ezen a helyen a föld felszínén embercsontokkal kevert, apró tégladarabokat lehet találni: egy középkori templom romjait és egy temető maradványait... Ezek alapján majdnem teljes biztonsággal állítható, hogy ezen a helyen, illetve ennek a környékén feküdt a késő középkori Veresegyháza-Verusity falu. Ásatások itt még nem folytak, és ezért régészeti adatokkal a település korát, kezdetét és megszűnését ma még nem lehet pontosan meghatározni.” (57. o.)

Az alábbiakban fordításban közreadott, 1425. évi, Zsigmond-kori oklevél a Szabadka környéki Veresegyház (Wereseghaz) pusztát Csongrád megyében említi, és az óbudai Szent Szűz-kolostor apácáinak birtokaként tünteti fel. A dokumentumban György bíró, az apácák ügyvédje tiltakozását fejezi ki a budai egyház káptalanjánál és a királynál, amiért Gezthi László a pusztát magáénak tulajdonítja.

Itt említjük meg, hogy ez idő tájt Szabadka és környéke egyházi közigazgatásilag a bács-kalocsai érseki tartományhoz, s azon belül a szegedi főesperességhez tartozott. Ez azonban nem akadályozhatta meg az óbudai apácákat abban, hogy Szabadka mellett birtokokhoz jussanak.

Ismerkedjünk most meg az 1425. június 27-i keltezésű oklevél tartalmával:

„Mi, a budai egyház káptalanja emlékezetül adjuk, hogy a tekintetes György bíró úr, az óbudai Szent Szűz-kolostor jámbor apácáinak ügyvédje ugyanazon apácák nevében és képviselőként élénk járulván tiltakozás útján tudatta velünk úgy, amiként az tudomására jutott, hogy a néhai Gezthi Mihály fia, László ugyanazon apácák jogainak igen nagy sérelmére azt állította, hogy ezt a bizonyos, Csongrád megyében fekvő Wereseghaz nevű pusztát, mely teljes jogon az apácákat és egyházukat illeti meg, királyi adományul elnyert és megkapott a maga és örökösei számára. Ennélfogva megtéve ezt a tiltakozást, a fenti apácák nevében tiltotta az említett Zsigmond király úrnak, hogy a mondott pusztát odaadja és adományozza, az említett Lászlót pedig – és kívülről mindenki mást is – eltiltotta attól, hogy adományul kérje azt, és abba magát bármi módon bevezettesse, vagy a pusztát a maga számára iktattassa, vagy annak hasznát, gyümölcsét és bármely haszonvételét élvezze, és mindennek tiltakozván ellentmondott jelenlétünkben.

Kelt Szent László király ünnepén, az Úr 1425. évében.” (Magyar Országos Levéltár, Budapest. DL 11687. Fordította Trostovszky Gabriella)

A későbbiekben Veresegyház más helységekkel együtt bukkan elő a középkori oklevelekben, amelyek ugyancsak gazdagítják történelmi adatainkat, hiszen immár birtokként (faluként), sőt – eddigi ismereteink szerint – egyszer mezővárosként fordul elő településünk.

LUĐASEGYHÁZ LEGKORÁBBI EMLÍTÉSE

Ludas – eddigi ismereteink szerint – korábban fordul elő írásos emlékekben, mint Szabadka. Mielőtt ismertetnénk a budapesti Magyar Országos Levéltárban DL 2946 jelzet alatt őrzött és 1335. november 8-ai keltezésű oklevelet, említsük meg, hogy eddig Szabadka és környéke középkori adatairól leginkább a régészeti ásatásokból értesülhettünk. Iványi István ismert várostörténete úgyszintén keveset foglalkozik az 1526. évi mohácsi vész előtti oklevelekkel. Az utóbbi évtizedek levéltári kutatásai során számos új adattal gazdagítottuk eddigi ismereteinket.

Az 1335. évi oklevél többek között I. Károly király gimesi várának várnagya, Magyar Pál mester nevéhez fűződik. A király az Anjou-ház magyar ágának megalapítója, akit először 1301-ben, másodszor 1309-ben, harmadszor 1310-ben koronáztak meg, és 34 évig uralkodott. Az 1320-as évektől fokozatosan átszervezi az állam gazdaságpolitikáját, megreformálja a hadszervezetet, újításokat vezet be az adóztatásban és a bíraskodásban; serkenti a kereskedelmet, az urbanizációt, a kibontakozó városfejlődést, az európai építészet felé való közeledést.

Az 1335. évi oklevélből kitűnik, hogy Magyar Pál felsőadorjáni birtokát egyfelől Ludasegyház (Ludasyghaz) határolja, amelyet ma hivatalosan Šupljaknak hívnak. A nevében szereplő „egyház” szó lakott, templomos helyre utal. Györffy György történész és Szekeres László régész Ludasegyház fekvését a Ludasi-tó déli partján határozza meg. A határleírásban számos történeti helynév szerepel: Canysa (Kanizsa), Mortunus (Martonos), Pustaighaz (Pusztageyház), Felseuadrian (Felsőadorján), Olsowadrian (Alsóadorján), Woszarwelgh (Vasszövölgy), Gekentew (Gyékénytő) stb. A nyelv- és névtudományi szempontból is értékes oklevelet az alábbiakban Trostovszky Gabriella kivonatával és fordításában közöljük:

I. Károly király a kőí káptalan 1335. augusztus 31-ei jelentő levele alapján megerősíti Magyar („magyarnak mondott”) Pál mester gymusi várnagyot a Bodrog megyei Felseuadrian birtokában. A birtok korábban az örökösök nélkül elhunyt daucyi Lesták tulajdonát képezte, és mint ilyen jutott királyi kézre. I. Károly király Magyar Pálnak adományozta, azonban az első iktatás alkalmával Keled fia Péter fiai, János deák és Miklós ellentmondottak. Az ellentmondás ügyében Pál országbíró Magyar Pál javára hozott döntést, azért a kőí káptalan I. Károly király 1335. augusztus 11-ei parancsára ismételtén kiküldte hiteles emberét, Máté alkántort, akinek jelenlétében Rawazdi Gergely fia Bertalan királyi ember a törvényesen összehívott szomszédok és határosok előtt a határ bejárása és a határjelek kiigazítása után ellentmondás nélkül iktatta a szóban forgó birtokot Magyar Pál

mester és általa az összes örökösei és utódai számára, hogy örök jogon birtokolják azt. A határ leírása a következő:

„A határjelek egy, a Tisza folyó közepén, Canysa falu alatt fekvő szigetnél kezdődnek, ahol is két határjel van, mégpedig közülük az egyik egy jellel ellátott, nyugat felé eső kő, mely ezen Pál mesteré, másik pedig Canysa falué. Ezek a határjelek a Tisza folyót két részre osztják oly módon, hogy az alattuk fekvő szakasz Magyar Pál mesteré lesz, a felettük fekvő szakasz pedig Canysa falué marad. A határ itt átmegy a Tisza folyón két másik határjelig, melyek közül az egyik Pál mesteré, a másik pedig Bekus és Bertalan fia Gergely mortunusi nemeseké, innen észak felé halad tovább egy jó darabon, közbülső határjelek mentén két határjelig, melyek közül az egyik Pál mesteré, a másik az említett mortunusi nemeseké, majd nyugat felé fordul, ahol egy nagy út mellett két határjel van, mégpedig a dél felé eső Pál mesteré, a másik pedig a mortunusi nemeseké, ugyanabban az irányban egy jó darabon halad hasonlóan két határjelig és tovább, bizonyos Gekentew nevű tóig és tovább, át az úton, nyugat felé két közbeeső határjel található. Innen a határ ismét két másik határjel felé halad, ahonnan egy mezőn át újabb két közbülső határjel mellett halad tovább egy jó darabon két másik határjelig, melyek közül a dél felé eső Pál mesteré, az észak felé eső pedig Bekus és Bertalan fia Gergely mortunusi nemeseké. Azon a helyen Pál mester földjét az említett mortunusi nemesek földjétől elválasztották, és a határjárást egy bizonyos Pusta-Ighaz nevű föld felé folytatták, ahol újabb két közbülső határjel mentén, egy réten át a Seeg nevű dombig haladtak addig a két határjelig, melyek közül a dél felé eső Pál mesteré, az észak felé eső pedig Pustaighaz földé. Onnan egy jó darabon továbbmenve egy hármaz elágazódáshoz jutottak, ahol a kelet felé eső határjel Pál mesteré, az észak felé eső Pustaighaz földé, a harmadik pedig Ludasyghaz földé. Ott Pál mester földjét az említettekől elhatárolták, és dél felé mentek tovább, és arra két közbülső határjel mentén egy kettős határig jutottak el, melyek közül a kelet felé eső Pál mester földjének határa, a nyugat felé eső pedig egy bizonyos homokos föld határa. Innen egy Woszarwelgh nevű völgyön haladtak tovább, és déli irányban elértek egy bizonyos hegyet, melyen két, földből készült határjel található, és onnan három közbeeső határjel mellett elhaladva elértek két újabb, földből készült határjelet, majd pedig a következő két közbülső határjel után keletnek fordultak, ahol is a Seeg nevű hegyen két határjel található, mégpedig észak felől Pál mesteré, dél felől Gothárd fia Lőrincé. Ezen határjelek szomszédságában Felsuadrian birtokon át, valamint az említett Gothar fia Lőrinc Olsowadrian birtokon át ismét a Tisza folyóhoz tér vissza a határ, ahol Pál mester gyakran említett Felseuadrian nevű birtokánál véget ér.”

Az oklevél alján I. Lajos király 1365. február 3-ai megerősítő záradéka olvasható, amely szerint – minthogy a fenti oklevelet teljességgel hitelesnek találta – annak tartalmát az óbudai apácák javára (akikre a szóban forgó birtok törvényes úton szállt) új, kettős pecsétjével erősítette meg. Az új pecséttel való megerősítésre azért került sor, mert a király előző pecsétje a boszniai hadjárat során elveszett, és emiatt I. Lajos király érvénytelenítette mindazon okleveleket, melyeket az ő korábbi pecsétje, illetve apja, I. Károly király két különböző pecsétje alatt adtak ki.

ISMÉT A KÖZÉPKORI LUDASEGYHÁZRÓL

Ludasegyház azon észak-bácskai helységek közé tartozik, amelyet a XIV. században többször említenek az írásos források. A későbbi századokban – eddigi ismereteink szerint – leggyakrabban az egykorú térképeken fordult elő, de elképzelhető, hogy a további sokirányú levéltári kutatások esetleg újabb középkori adatokat hoznak felszínre. Másrészt Ludast (a mai Šupljak) nagyon is ismert régészeti helyként tartják számon, amelyről az utóbbi években néhány fontos, török hódoltság korabeli anyag látott napvilágot. Egy későbbi írásunkban majd részletesebben foglalkozunk ezekkel a XVI. és XVII. századbeli iratokkal, de már most elmondjuk, hogy valamennyi dokumentumot nemcsak történeti, hanem név- és nyelvtudományi vonatkozásban is érdemes alaposabban megvizsgálni. Ezúttal az 1367. évi határjárás oklevelét (Magyar Országos Levéltár, DL 5539) mutatjuk be, amelyben a Szabadkától keletre fekvő falu Ludaseghazként szerepel, s Adorján helységet immár Csongrád megyében tünteti fel. Az oklevél tartalma nem Ludasegyházra fekteti a fő hangsúlyt, így a határleírásban több más helynévvel együtt csak kétszer fordul elő a falu neve. Egészen a Tisza mentéig terjedő területen többek között ilyen földrajzi nevekkal találkozunk: Felseuadryan, Alsouadryan, Kiserdo, Bool (nevű halászhely), Feyrtoufoka, Zynka (birtok), Erkosam, Ardinosum (legelő), Teremalyaberchce, Kakath (halászhely), Berch, Chechthou (birtok), Chechthouuberchy... Fűzzük hozzá, hogy már a középkori oklevelekben a helynevek (de a személynevek is) sokszor különböző alakban fordulnak elő. Az 1367. évi határjárás dokumentumában Alsóadorján változatai: Alsouadryan, Alsoadryan, Olsouadryan. Az 1335. évi oklevélben, amelyben Ludasegyház legkorábbi említésével találkozunk, e Tisza menti helységet Olsowadrianként jegyzik.

A határleírások a legfontosabb levéltári források közé sorolhatók, amelyekből több tudományág meríthet felbecsülhetetlen adatokat.

Az 1367. évi oklevél I. (Nagy) Lajos király idejéből származik. I. Károly harmadik fia 1342-ben lépett trónra, és 40 évig uralkodott. Uralkodását az öncélú hódító hadjáratok sora jellemzi. Háborúzott a balkáni népekkel, Itáliában a nápolyi Anjoukkal, Velencével, a lengyelekkel stb. és a magyar királyok közül elsőként ütközik meg a törökkel. Akárcsak az apja, ő is nagy erőfeszítéseket tesz a gazdaság és a kultúra fejlesztéséért. Ennek köszönhetően kibontakozhatott a városi élet, és a XV. századra kialakulhatott a teljes faluhálózat.

Az alábbiakban közöljük az észak-bácskai adatokat tartalmazó említett oklevelet Trostovszky Gabriella tartalmi kivonatával és fordításában:

A köi káptalan jelenti I. Lajos királynak, hogy 1367. március 15-i parancsára kiküldte hiteles emberét, László mester olvasókanonokot, királyi káptalant, akinek jelenlétében Szentpéteri Tamás fia, László deák, a királyné familiárisa határjárás és a határok kiigazítása után a törvényesen összehívott szomszédok és határosok előtt ellentmondás nélkül iktatta az óbudai apácák számára. A Csongrád megyei Felseuadryan és Alsouadryan birtok határainak lefutása megegyezik a DL 2946. szám alatt ismertetettel. Alsoadryan birtok határai a következők:

„Alsoadryan birtok határa ugyancsak a Tisza folyó közepén kezdődik, és áthaladva a Tisza folyón jókora távolságra nyugatra, a tiszai révnél, egy bizonyos Kiserdo-nek nevezett erdő szélénél két újonnan emelt, földből készült határjellel folytatódik, melyek közül az észak felé eső Olsouadryan birtokhoz, a dél felé eső a budai káptalan birtokához tartozik. A határ innen tovább halad egy legelőn át két hasonló, földből készült határjelig, ahol a legelőn nyugati irányban átvágva egy Bool nevű halászóhelyig folytatódik. Ott áthaladva Feyrtoufoka-nál két új földből készült határjelet emeltek, egyet dél felől, Zynka birtok és egyet észak felől, Olsouadryan birtok számára. A határ nyugat felé folytatódik, bizonyos Ardinsum legelőn keresztül, ahol egy Erkosam nevű út mentén két határjelet emeltek, dél felől Zynca birtok, nyugat felől Olsouadryan birtok irányában. Itt a határ dél felé fordul, és jó darabon egy legelőn haladván egy kisebb földküpphöz ér, melynek neve Teremalyaberchce, ahol egy bizonyos Kakath nevű halászóhely mellett két új határjelet emeltek földből, majd pedig a halászóhelyet elhagyva egy Berch-en újabb két határjelet emeltek földből, mégpedig egyet dél felől, Zynca birtok irányából, egy másikat pedig Olsouadryan irányából. A határ itt nyugatnak fordul, és egy jó darabig közbülső határjelek mentén Chechthou halászóhelyig halad el, ahol a Berch-nél két földből készült határjel van, az egyik a déli oldalon, Chechthou birtoknál. Itt a határ észak felé fordul, és áthalad a Kakath nevű halászóhelynél egy Chechthouberchy nevű hegyig, ahol a réten két új határjelet emeltek földből, majd pedig onnan tovább haladva a Berch nevű helyen újabb két határjelet emeltek földből a rét mellett, mégpedig egyet déli irányban, Chechtou birtok felől, egy másikat pedig Olsouadryan birtok felől. A határ itt észak felé halad a réten át egy bizonyos Berch-re, mely a szántóföldek között van, és ahol két új határjelet emeltek földből, észak felől Olsouadryan, dél felől Chechthou birtok számára, majd nyugat felé haladva az említett Chechtouberchy nevű hegy tetején két új határjelet készítettek földből, észak felől az említett Olsouadryan, dél felől pedig Chechtou birtok irányában. Onnan nyugat felé haladva három közbülső határjel után két új határjelet emeltek földből, mégpedig észak felől Olsouadryan birtoknak, dél felől Chechtou birtoknak, és ott Olsouadryan birtokot Chechtou birtoktól elkülönítették. A határ onnan Ludaseghaz föld irányában halad tovább két különböző határjel mentén, majd észak felé fordulva egy hármass határjelig megy tovább, melyek közül az északi Felseuadryan birtoké, a nyugati Ludaseghaz birtoké, a harmadik pedig Olsouadryan birtoké. A határ innen kelet felé fordul, és a Tisza folyónál véget ér.”

A SZABADKAI VÁR OSTROMLÁSA

Egy 1717. évi tudósítás szerint a szabadkai várat 1470-ben dengelegi Pongrácz János erdélyi vajda és felesége építtette. A vár később az enyingi Török család birtokába került, de arról is van adatunk, hogy 1504-ben Corvin János sok Bodrog és Bács megyei helységet adományozott e családnak. Az 1514. évi parasztháború eseményei – miután a török 1521-ben beveszi Nándorfehérvárt (Belgrád) – a Török család birtokviszonyaira is kihatással vannak a történeti folyamatok. Részben ezt bizonyítja a közelmúltban fellelt, 1525. évi és számunkra névtudományi vonatkozásban is felbecsülhetetlen értékű oklevél, amely a lekcsei Sulyok (Swlyok) és a rokon enyingi Török (Thewrewk) családok közötti viszálykodással kapcsolatos. Többek között ugyanis Sulyok István és Balázs panasza szerint 1525. március 12. körül Török Miklós és Bálint, valamint más földesurak 26, Bács megyei helység jobbágyaival „(...) fegyveresen a zálog címén a panaszosok kezén levő Csongrád megyei Zabathka castellumra iörtek, azt három napon át ostromolták, Sulyok István és Balázs ottani várnagyait, Kyskezyi Ferencet – őt megsebesítve – és Ladiniczai Czyrko Györgyöt elfogták, s a kastélyt összes tartozékaival és ott őrzött 1500 ft értékű ingóságaikkal együtt elfoglalva jelenleg is kezükön tartják”. (Magyar Országos Levéltár, DF 252642. Engel Péter fordítása)

II. Lajos király utasítja a boszniai káptalant, hogy az elkövetett hatalmaskodást vizsgálja ki. Bebizonyosodott, hogy a közel másfél ezer fegyveres jobbágys – akik a szabadkai várat ostromolták – az alábbi helységekből származnak: Thelek, Kamaras, Pachyr, Baymok, Gergye, Bwdakwtz, Napffen, Chonthaffeyer, Wywawros, Hymeseghaz, Okoor, Kerekegghhaz, Bela, Adwar, Rekezhwr, Fwthog, Iregd, Bether, Themery, Mortalos, Zenthandras, Kysbach, Orbaaz, Wassaroskwrth, Zenthpethewr, Zenth Iwan. Ezúttal csak Szabadka és szűkebb környéke néhány települését (Pacsér, Bajmok, Györgyén, Budakút, Nagyfény, Csantavér, Okor) és azok jobbágysneveit (a keresztnevek rövidítésével és Engel Pál fordításában) adjuk közre:

Pachyr: Bals. Korlath, Ben. Horwath, Thom. Dayka, Dion. Pechy, And. Nemes, Mathia Zondy, Mathia Zabos, Dem. Kachothay, Mich. Buday, St. Buday, Val. Bwzas, Math. Kala, Jo. Nagh, Mich. Chak, Val. Zabo, Jo. Gelerth, Greg. Horwath, St. Dekan, Petr. Forys, Math. Forys, St. Toth, Val. Farkas, Barth. Bachmegyey, Mart. Foris, Mich. Kara, Paul. Nagh, Petr. Nagh, Laur. Monar, Paul. Marko, Thom. Mathko, Ben. Santha, Mich. Rwsa, St. Kys, Jo. Dekan, Barraba Farkas, Mich. Gelerth, Geo. Dekan, Sandrino Byro, Jac. Thoka, Anth. Wegh, Jo. Aladar, Nic. Ilanchy, Gallo Walkay, Vinc. Nagh, Luca Bakachy, Math. Thoth, Mart.

Kornys, Dom. Nagh, Petr. Doka, St. Lakor, Fab. Thot, Greg. Kys, Dom. Syle, St. Thybrochy, Anth. Nagh, St. Dyak, Jo. Kerezthes, Jo. Farkas, Paul. Som, Blas. Thoth, Paul. Weg, Geo. Regy, Geo. Zabo, Paul. Syle, And. Zabo, Aug. Balog, And. Haynal, Jo. Kys, Mich. Syle, Jo. Syle, Gallo Ganyo, Jo. Ganyo, Ambr. Zywas, Math. Nagh, Mich. Deak, Franc. Nide, Greg. Zywas, Greg. Dobos, Petr. Thoth, Fab. Chonthos, Thom. Sypos, Paul. Kamanczy, Barn. Thoth, Mich. Kys, St. Nemes, Dem. Chonthos, St. Hegyes, Nic. Czobor, Ambr. Kys, Anth. Henchey, Paul. Vrbán, Emer. Fias, And. Sikes, Val. Thoth, St. Wargai, St. Chordas, Fab. Thoth, Ben. Beneth, Barth. Korlath, Blas. Thwlvth, Phil. Bako, Greg. Bako, Petr. Bako, Math. judice;

Baymok: Alexio Hendely (!), Mich. Dobos, Nic. Nagh, Emer. Sebesthyen, Paulo Herdely, Jo. Pap, Petr. Tharros, And. Tharros, Gallo Elek, Mich. Elek, St. Weres, Ben. Weres, Fran. Ihos, Barth. Thanchos, And. Sary, Emer. Bakay, Greg. Nagh, St. Myko, Mart. Mathe, Alb. Makos, Dem. Hegedews, Blas. Paph, Urb. Makos, Val. Kaythor, Geo. Thorkos, Alb. Thewser, Val. Ermenyes, And. Domby, Jo. Katho, Fran. Nagh, Blas. Nagh, Blas. Ispan, Greg. Arany, Jac. Arany, Barraba Zywas, Math. Fonagh, Marco Kys, Paulo Thoth, Ambr. Thoth, Dem. Makos, Mich. Chyabay, Petr. Nagh, Barth. Hwzar, St. Chwdar, Barth. Chwdar, Val. Proda, Paul. Chyakan, Paul. Dobos, Aug. Chwthor, Anth. Ermenyes, Greg. Zenthemrehy, Fab. Kowach, Laur. Zabo, St. Chegze, Greg. Themeswary, Mich. Byro, Mych. Thoth, Gallo Zondy;

Gergy: Jo. Elex (?), Laur. Gobor, Greg. Modway, Matheo Kereszthes, Greg. Berey, Borroba Sandor, Petro Barky, Lad. Thombolo, Mathia Thombolo, And. Hernye, Petr. Nagh, And. Herdy, Phil. Ferenczy, Ciriaco Byro, Jo. Hegedews, Gallo Balog, And. Herwolya, Jo. Zepe, Val. Haynal, Val. Mezaros, Ben. Kowach, Jo. Dwna, Dem. Fonagh, Paul. Hwzar, Math. Pachyr, Laur. Theller, Alb. Polgar, Laur. Kys, Ben. Barath, Barth. Bothos, Geo. Demether, Nic. Kwrthes, Ben. Rynoth, Math. Barky, And. Deak, Ambr. Laskay, Elia Dekan, Blas. Gobor, Mich. Bako, Ambr. Kerezthes, Geo. Sypos, St. Deak, Mathia Dobra, Anth. Nagh, Mich. Weseny, St. Kowach, Mart. Weseny, Nic. Zep, Urn. Hwzar, Blas. Lazlo, Paul. Rynolth, Eg. Weres, Barn. Laskay, Math. Babos, Kerezthes Sypos, Ben. Mezaros, Geo. Zabo, Emer. Jambor, Greg. Weres, Petr. Thoth, Sat. Warga, Fran. Jambor, Geo. Brano, Petr. Kerthez, Petr. Zeles, Jac. Zeles, St. Pachyry, Thom. Saythalan, Fab. Bwres, Phil. Kyrál, Christ. Bolyak, Mich. Hwzar, Ben. Krycho, Geo. Santhalan, Mich. Hegedews, Mich. Fyrythew, St. Kaplar, Alb. Baan, St. Herdy, Fran. Kanthor, Geo. Damyo, Greg. Pethew, Paulo Kowach, Geo. Haynal, Lad. Modway, Blas. Thoth, Jo. Peryal, Clem. Zabo, Ben. Zwch, Jo. Erdy, Geo. Nagh, Mart. Kowach, Elia Nagh, Jac. Wynche, Math. Byro, Mich. Byro, Thom. Abraham;

Budakut (ma nem létezik! – M.L.): Fran. Kys, Geo. Markos, Ben. Deres, Ambr. Bakachy, Greg. Zeles, Fab. Zantho, Jo. Phylep, Barraba Chak, Mart. Farkas, Paul. Beneth, Fab. Harkay, Ben. Thwrek, Laur. Chez, Greg. Zeke, Phil. Ispan, Ben. Chez, Ben. Zeres, Barraba Fodor, Vinc. Benwth, Jo. Farkas, St. Zeke, Luca Kary, Greg. Fodor, Gallo Kamarassy, Fab. Kamarassy, Barraba Byro;

Napffen: Gabr. Simon, Val. Bodo, St. Fwtho, Ambr. Katho, Jo. Balog, Anth. Katho, Fab. Katho, Mich. Kenez, Mich. Bakachy, Ben. Dyznos, Math. Kazdagh, Geo. Baranyos, Petr. Byzo, Jo. Bakos, Geo. Thoth, Blas. Marthon, Dom. Fodor, Blas. Feyerlww, Thom. Si(mon), Jo. Simon, Val. Simon, Geo. Kys, Anth. Simon, Barth. Palphy, Greg. Kwn, Blas. Chonka, Math. Kwn, Geo. Mezaros, Fab. Hwza(r), (...) Zwch, Jo. Cheby, And. Cheplew, Ambr. Boros, Paul. Thomory, Geo. Zwch, Emer. Soos (?), Ben. Borrobassy, Phil. Zwch, Mich. Bereczk, Fab. A(...), Clem. Isaky, Paul. Sywo, Val. Themery, Geo. Laskay, Thom. Rwsas, Paul. Koro, Seb. Rabay, Geo. Nagh, Paul. Hamza, Ben. Jo, A(nd). Kaythor, Petr. Dyznos, Sim. Dyznos, Laur. Weg, Greg. Kenez, Fran. Palphy, Ben. Naghtherew, Ben. Thoth, Math. Kenez, Petr. Fazakos, Tho(m). Kowach, St. Kys, Jo. Kenchws, Petr. Laskay, Val. Thoth;

Chonthaffeyer: Vitali Chykay, Val. Kara, Anth. Nagh, Blas. Zathy, Matheo K(...), St. Zathy, Math. Zathy, Clem. Nagh, Emer. Thoth, David Chykay, And. Nagh, Ben. Baxa, Vinc. Baxa, Thom. Gywrsa, Urb. Borza, Ge(orgio) Weg, Thom. Nagh, Ambr. Borhos, Mart. Symandy, Val. Bwzas, And. Feyer, Greg. Lean, Laur. Zeep, Dem. Zapo, Ben. Thoth, Abr. (...), Petro Chykay, Briccio Kekenyes, Phil. Edes, Mich. Edes, Geo. Thanko, Barn. Santha, Dion. Chykay, Jo. Chykay, Greg. Thoth, Gasp. Dyos, Ambr. Kenez, Urb. Warga, Mich. Warga, Nic. Batha, Luca Zep, Mich. Nagh, Geo. Bykas, Elia Bukas, Nic. Zedy, Fab. Sypos, Nic. Thoth, Vitali (...), Dem. Santha, Emer. Kenez, Barraba Edes, Thom. Edes, And. Zathy, Jo. Nagh, St. Wy, Thom. Feghweres, Paul. (...), Clem. Zathy, Phil. (...), Jo. Tha(...), Jo. Galambos, Petr. Pernys, Nagh, Jo. Dorozlay;

Okoor (egykor a mai Bácskossuthfalva közelében. – M.L.): Matheo Kery, Mich. Herney, Dem. Nagh, Dem. Dwlo, Gabr. Dwlo, Barraba Thwser, Paul. Karachon, Nic. Sypos, Gallo Abraham, Dem. Kwpsa, Fab. Iwethew, Math. Kyrál, Geo. Pakay, Phil. Pakay, Mich. Borda, Barraba Borda, Geo. Karachon, Greg. Hanchy, Thom. Benwcz, Geo. Kys, Geo. Benecz, Ambr. Karachon, Dem. Benech, And. Sanyor, Mich. Cheh, Petro Naghffalusy, Ben. Felhazy, Mart. Poory, Barraba Cheh, Petr. Soproncha, And. Iwthe, Dem. Belay, Greg. (K)owach, Mart. Baronyay, Barraba Warga, Mich. Kerekes, Thom. Iwethe, Val. Iwethe, Jac. Kery, Fab. Iwethe, Ambr. Thoth, Blas. Bachy, Paul. Zantho, Fab. Thoth, Thom. Kys, Greg. Gyergffy, Fab. Baykody, Seb. Belay, Thom. Fforo, Ben. Jaro, Urb. Jaro, Ambr. Meza, Val. Weres, Math. Weres, Nic. Dobos, Blas. Kemendy, Ambr. Zabo, Mich. Kwrthes, Mart. Pap, Mart. Deak, Blas. Thezek, Thom. Abraham Mich. Zenthpethry, Thom. Thoth, Alb. Zabo, Geo. Zabo, Dem. Weres, Mart. Abraham, St. Kozma, St. Foris, Jo. Kendy(?), Geo. Horwath, Emer. Parazth, Thom. Kenez, Thom. Perhat, Greg. Barath, Math. Kerezthws, Math. Weres, Blas. Sypos, Greg. Zenthpethery, Val. Kerezthws, Thom. Erdely, Ambr. Byro, Lad. Kemendy, Mathia Benche, Gallo Kemendy, Mart. Kwn, Sim. Nagh, Mart. Baan.

MELYIK AZ IGAZI CSELEBI?

A török fordítások szabadkai vonatkozású buktatói

A helytörténész munkáját számos akadály bonyolíthatja. Egyik közülük a nyelvismeret hiánya, de nyomban hozzáfűzzük, hogy pl. latin vagy német nyelvtudás nélkül is eredményesen kutatható bármely évszázad történeti területe. Viszont az említett nyelvet ismerők sem kiálthatók ki azonnal jó helytörténésznek! Még akkor sem, ha pl. az illető szakember levéltárban, könyvtárban vagy hasonló művelődési intézményben van állásban. Erre számos példa hozható fel. E sorok írója nem egy kitűnő török kori szakértőt nevezhetne meg, akiknek munkáit – török nyelvismeretük hiánya ellenére is – országszerte idézik a szakkönyvek.

Persze, ne feledjük: mégis a legmegnyugtatóbb, ha alapos nyelvismerettel rendelkezik a történetíró vagy a helytörténész, mert szakterületén behatóbban, újabbnál újabb ismeretanyag felkutatásán munkálkodhat. Ellenben ezután sem válik megoldottá a kérdés, mert pl. a régi oklevelek figyelmetlen fordítása megannyi bonyodalom elé állíthatja a kutatót. Talán ezért is lenne időszerű, ha a sok évtizeddel, évszázaddal ezelőtt lefordított – és egy-egy településre nézve döntő fontosságú – levéltári forrásanyagot újra átültetnénk. Egy apró fordítási hiba korrigálása ugyanis sokszor gyökeres történelmi álláspont megváltoztatását, vagy újabb kutatási terület „kiaknázását” vonná maga után.

A szabadkai vár török kori állapotának felkutatása során még inkább valljuk a fentieket. Rendelkezésünkre áll tudniillik Evlija Cselebi török nyelvű leírásának három fordítási változata is, tehát a „szobocskai palánk” leírásának két magyar és egy szerb nyelvű átültetése. A baj abban van, hogy a fordítások eléggé eltérnek egymástól! Hadd szóljunk előbb röviden Evlija Cselebi (1611–1679) életéről, munkásságáról.

A legnagyobb török utazó fiatalon került IV. Murat palotájába. Hivatalos kiküldetésben (negyven esztendő alatt) bejárta csaknem egész Európát és a Közel-Kelet országait. Útleírásait tíz kötetben írta meg. Bácskai útjáról (1665) a hetedik kötetben számol be. Időközben a budai pasa Cselebit a budai, a temesvári és a várad-i vilayetekben néhány szandzsák felülvizsgálásával bízta meg. A török utazó kötelessége abból állott, hogy e területek várait meglátogassa, beszámoljon állapotukról, és hirt adjon az ott tartózkodó helyőrségről. Cselebi ellenőrzése a Duna–Tisza közével veszi kezdetét, s részletesen tudósít Hatvan, Szolnok, Csongrád, Kecskemét, Jankovác (Jánoshalma), Kalocsa, Baja, Zombor, Erdőd, Bács, Futak, Kovila (sajkásvidéki vár), Titel, Zenta, Szabadka, Martonos, Szeged várakról és városokról. Említést tesz az alföldi kunhalmokról („honka halmok”), és dicséri a földműveseket, azok sokféle terményeit.

Evlija Cselebi¹ útleírásának hetedik kötetét, amely vidékünk néhány városát is magában foglalja, a század elején Karácson Imre² és az 1970-es évek elején (a századforduló táján megjelent török kiadás alapján) Hazim Šabanović³ fordította le. A kötet Szabadkára vonatkozó részét Vass Előd ültette át 1990-ben.⁴

Karácson Imre munkájának előszavában kitér a fordítás nehézségeire: „A fordítás elkészítése annyiban járt fáradsággal, mivel Törökországban nincs rá eset, hogy a mecset-könyvtárakból kéziratot könyvet, hozzá még a török közönség számára eltiltott könyvet csak rövid időre is kikölcsönöznének használat végett. Kénytelen voltam tehát naponkint a kijelölt időben a mecsetbe menni s dolgoztatni. Ezek a mecsetkönyvtár-helyiségek pedig az olvasáshoz és íráshoz nem a mi nyugati szokásaink szerint vannak berendezve, tehát székek és asztalok nincsenek, hanem aki ott dolgozni akar, kénytelen a keleti szokásokhoz alkalmazkodni.”

Hazim Šabanović hangsúlyozza, nem a mű művészi, hanem inkább annak hű átültetését tartotta szem előtt. Szerinte a kötetek török kiadásaiban – a kiadók hanyagságának köszönhetően – sok a következetlenség, a fogalomzavar.⁵ Vass Előd a szabadkai részt az 1928. évi eredeti török kiadásból fordította le. Fordításához rövid, de annál fontosabb magyarázatot fűz.

Láthatjuk tehát, hogy Cselebi művének Szabadkára vonatkozó részét mindhárom fordító más-más kiadás, illetve forrás alapján ültette át magyar és szerbhorvát nyelvre. Véleményünk szerint innen származik a fordítási különbség, s nem annyira szakmai eredetű. Habár elgondolkodtató – még az idézett előszó ellenére is – milyen körülmény játszhatott még közre, hogy Karácson Imre fordítása annyira elüt (már terjedelménél fogva is) a többitől.

A történeti dokumentumanyag a tudomány különböző területén használható fel. Az épületek helyreállítása, a történeti helynevek pontos meghatározása stb. szempontjából feltétlenül előnyösebb, sőt nélkülözhetetlen a régi dokumentumok szó szerinti fordítása. E sorok írója is ilyen indítástól vezérelve fordult kérelmével Vass Előd turkológushoz 1990-ben.

Az alábbiakban közöljük Evlija Cselebi 1665. évi útleírásának szabadkai vonatkozású átültetéseit.

Karácson Imre fordítása:

„Szabadka palánka.⁶ Bocskai herczeg építkezése. Ez híres herczeg volt és Horvátországban népdalban is éneklék a nevét; róla szól a „Davoridsu Bocskai

¹ Eredeti írásmód szerint Evliya Çelebi

² Evlija Cselebi török világotutató magyarországi utazásai 1664–1666. A Tud. Akadémia történelmi bizottságának megbízásából fordította, és jegyzetekkel kísérte dr. Karácson Imre. Budapest, 1908.

³ Evlija Çelebi: Putopis. Odlomci o jugoslovenskim zemljama. Preveo, uvod i komentar napisao Hazim Šabanović. Sarajevo, 1973.

⁴ Magyar László felkérésére Vass Előd 1990 decemberében megküldte fordítását. Ezúttal mondunk köszönetet a Magyar Országos Levéltár jeles turkológusának.

⁵ Hazim Šabanović a következő török kiadást ültette át: Evliya Çelebi seyahatnamesi. Istanbul 1314/1896–1318/1900. Vass Előd fordítását Evliya Çelebi, Seyahatname. Istanbul, 1928. nyomtatott kiadása alapján végezte

⁶ Karácson Imre az előző, *Zenta palánka* lábjegyzetében megjegyzi, hogy Szabadka neve a török kéziratban Szopocskaként szerepel.

Marku” dal. A 932. évben (1526. Kr. u.) Szulejmán khán foglalta el. Az 1003. évben (1595. Kr. u.) véletlenül az ellenség kezébe került, de Szinán pasa visszafoglalta. Jelenleg a szegedi szandsák földjén vámfelügyelőségi hely. Parancsnoka és százötven vitéz várkatonája folyton a felső-magyarországiakkal harcol. Van janicsár szerdárja, helyettes bírása, számvevője, adószedője, eminje, építészeti ágája. Nyugoti részén egy kis tó van, melyben különféle ízletes halak vannak. Várában negyven katonaház és egy dsámi van. Külső városa fejlődő, tömésfal kerítésű palánka, melyben száznegyven nádas tetejű magyar ház van. Kertje és szőlője igen sok van. Innen elindulván hat óra alatt Martonos várába érkeztünk.”

Hazim Šabanović átültetése:⁷

„Szabadka (Szubocska) palánk leírása.

Ezt a palánkot Szuboskának hívják, és Suboskának írják. De mert e helyet Bocskai herceg alapította, igazi neve Szubocska. Bocskai a szerb bánok bölcs hercege volt. Még most is énekelnek Bocskai bán tiszteletére, és mindenütt hallatszik a következő refrén: „Davori, davorimo, Bočkaj Marko, bospo (valószínűleg: gospon – Hazim Šabanović), Bočkaj...”

A települést Szulejman Hán 932/1526. évben foglalta el. Később, 1002/1594-ben, III. Murad szultán idejében ezt az erődítményt azátkozott magyar hitetlenek rajtaütésszerűen megszállták, és kitartó csatában lépésről lépésre elfoglalták. Amikor a városban az ostrom alá vett muszlimánok látták, hogy sehonnan sincs segítség, egy éjjel az összes népségükkel együtt lovon megmenekültek. Mindenki, aki utazásra képes volt, segített kicsinyen és erőtlen, vakon és rokkanton, s valamennyien útra keltek. Amikor így elkészültek, hajnalban kinyitották a város kapuit. A hitetlenek – akiknek helye a pokolban van – mint vadkanok támadtak rájuk. Erre a muszlimánok „Allah! Allah!” kiáltásokkal kardot rántottak, megöltek sok hitetlen harcost, utat törtek maguknak, és megindultak Nagy-Kecskemét pusztá irányába, állandóan harcban állva az ellenséggel, s a hitetlenek ezreit gyilkolták meg. Így valamennyi muszlimán gázi családjával szerencsésen megérkezett Pest városába, amely Buda városa előtt fekszik. Isten csodájára, Szabadka várnagyának egyik kosa is kimenekült a városból, és a muszlimán katonaság után szaladt, kikkel együtt ő is Pest városába érkezett. Valóban érdekes eset. Majd a hitetlenek elfoglalták Szabadka városát ekként dicsekedve: „A város urai lettünk!” 1002/1594. évben Szinán pasa Győr városa ellen vonulva ismét elfoglalta Szabadkát. Azóta e város állandóan az Iszlám birtokában van, s addig marad ott, míg Isten úgy akarja.

Most e palánk a szegedi szandzsák területén vámfelügyelőséggel rendelkezik. Várnagya és 150 bátor janicsárja van, akik éjjel-nappal harcban és háborúban állnak Közép-Magyarország lakosságával, mert ezt az erődítményt Telemos (egyik kéziratban: Telesos. – H. Š.) magyar király saját öröklött birtokának tekinti, s várja az alkalmat, hogy katona-hitetlenjeit harcba küldje az erődítmény ellen. De ők, Isten akaratából, mindig üres kézzel térnek vissza, mert e helység lakossága igen bátor

⁷ A szerbhórvát nyelvű fordítást Zolna Matijević ültette át magyarra. Hazim Šabanović fordításának címe: «Opis palanke Subotice (Subočka)» A lábjegyzeteket zárójelben közöljük.

és elszánt hősökből áll. Itt van Buda és Eger janicsárjainak szerdárja, helyettes birája, vásári felügyelője, vámszedője, kincstári pénzügyi biztosa, fejadórovója és építészeti felügyelője.

A vár egy széles mező közepén helyezkedik el. A város nyugati részén kis tó van, amelyből különféle ízletes hal fogható ki.

Szabadka város erődje e tó partján áll. Ez egy magas, kemény anyagból épített kis vár; olyan erősen rakott, mintha Seddad építette volna. E várban körülbelül negyven katonaház és egy dzsámi található.

A külső város sűrűn lakott, kiépített palánk, földdel feltöltött, és aláfalazással megerősített. Összesen 140 jó háza van, amelyek náddal és gyékénnyel fedettek. Sok itt a szőlő és a kert.

Kiséretet fogadtam, és továbbindultam; hatórai utazás után Martonos városába érkeztem.”

Vass Előd fordítása:⁸

„A szobocskai palánk leírása. Szobocskának is mondják, és Szoboszkának is írják, de az igazi alapítójának, Bocskai hercegnek építkezésével nevezik így. Ő a szerb bánok egyik kimagasló hercege volt. Jelenleg a velencei vilajetben (Dalmácia! – V. E.), Bolgárországban, Boszniában szerb és horvát nyelven e rim hallatszik a dal helyén: „Davori davorimo Bocskai Markó bospo”, – s ez Bocskai bán dala. Ezután a 932. évben (1526-ban! – V.E.) Gazi Szüleyman Hán elfoglalta a palánkot. Majd az 1002-ik évben (1593–94. évben! – V.E.) harmadik Szultán Murad Hán korában a hitetlen feslett magyarok nagy dühösséggel ostromolva lépésről lépésre a harc vasát forgatták. A belső várban bezárva levő Mohamed népe a minaret körerkélyéről (kürsü) látván, hogy egyik oldalról sincs segély, egy éjjel valamennyien összegyűlvén, minden népet és családot az utazásra képesek közül, a szegényeket és a gyengéket is koronként magukkal felugraszta, készült. Aztán a hajnali mezőben a vár kapuit megnyitották. A pokol tüzére való hitetlenek sertésként rőfögve lefeküdtek, amikor a muszlimánok „Allah, Allah” kiáltásokkal a hitetleneket megtámadták, és kardra hányták őket, majd útra keltek. Kecskemét pusztáin csatázva sok ezer hitlent vágta le. A hitharc népe és családja a Buda vára előtti Pest várába békésen betért. Ám, Isten csodája! Szoboszka vára várnagyának (dizdar) egy jól fejlett kosa kimenekült a várból, s a katonák követésében nem tévedt el. Hozzájuk csatlakozva és velük együtt Pest várába érkezett. Ezután a hitetlenek elfoglalták Szobocska várát, s mondták: »A vár urai vagyunk!« Az 1002. évben (1593–94. évben! – V. E.) Szinán pasa a győri hadjáratában vonulva e Szobocska várát is elfoglalta, amely a fent említett idő óta az Iszlám birtokában van. Jelenleg a szegedi szandzsák földjén vámfelügyelősege és várnagya (dizdar) van. 150 katonája (behadir kullari) éjjel-nappal harcban áll a közép-magyarországiakkal (Orta Macar).⁹ Mivel Leopold¹⁰ magyar király ezt a várát királyi birtoká-

⁸ Vass Előd magánlevélben küldte meg a szó szerinti fordítását. A turkológus engedelmével a szövegen több helyütt apró stilisztikai kiigazításokat eszközöltünk.

⁹ Orta Macar Közép-Magyarországot jelentette, azaz Fülek várát, mert onnét támadták a vidéket. – V.E. megjegyzése

¹⁰ Egy kéziratban így áll: Telesos. De ez Leopoldus alakban is kiolvasható. Én is így írtam le. – V.E. megjegyzése

nak tartja, s minden alkalmat megles, hogy ezen várért katona-hitetlenjeit elküldje csatázni. De Isten akaratából üres kézzel távoznak, mert az erőd népe bátor és büszke emberekből áll. Buda és Eger janicsárjainak itt szerdárja és helyettes bírása (naib), vásári felügyelője (muhtesib), várszedője (bacsdar), kincstári pénzügyi biztos (emin), fejadórovója (haracs agaszi) és építészeti felügyelője (mimar agaszi) van. A vár egy széles mező közepén helyezkedik el, a nyugati oldalán egy kis tengerecske található, amelyből ízletes halakat lehet kifogni ... Szoboszka vára ezen tó partján van, s a belső várhoz tartozik egy magas Seddádi¹¹ téglalapítású kis vár, s a belsejében negyven legénységi ház (neferat hanelari)¹² és egy dzsámi áll. Azonban a mezőváros (tasra varosi): erős, töltött vesszőfonásokból épült palánkja és összesen 140 (darab), náddal és sással fedett háza igen tetszetős. Azonban sok kert és szőlő található ...”

¹¹ Seddádi mondabeli perzsa király, aki Irem kertjeit építtette fel. – V.E. megjegyzése

¹² Ez a belső vár a negyven házával, ami ténylegesen negyven lakószobát jelenthetett csupán, az én feltételezésem szerint a XV. századi Hunyadi-kastély valamilyen átépített épülete lehetett. A más helységbeli gyakorlat alapján úgy képzelem el, hogy egy négyszögletes, két-szintes téglalapépület lehetett, amely belül udvart fogott körbe, s a körben négyszögletesen futó téglafalakban lehetett az a negyven lakószoba vagy helyiség. Tehát egy nagyobb épület lehetett az egész, csak a török nagyotmondás nevezi belső várnak. – V.E. megjegyzése

A helytörténeti kutatásnak és írásnak fokozatai vannak. Meggyőző adatok hiányában komolyabb eredmények nem mutathatók fel, végkövetkeztetések nem vonhatók le. Még mindig nagyon kevés azoknak a kutatóinknak a száma, akik a bel- és külföldi levéltárakban folyamatosan búvárkodnak. Ez nemcsak a történészekre, hanem pl. a néprajzosokra, művészettörténészekre, nyelvészekre, sőt az irodalomtörténészekre is általánosítható. E jelenség részben valószínűleg azzal magyarázható, hogy először inkább a különböző tudományágak legalapvetőbb újkori történeti adatait gyűjtik egybe, ezért vidékünk korábbi, középkori írásos emlékeinek felkutatása várat magára. Pedig lassan tovább kellene lép-nünk, a több évszázados irományhalmaz mélyére kellene ásni magunkat, hogy értékeinket minél előbb napvilágra hozzuk. Hiszen éppen elég lenne, ha csak név-tudományi és nyelvjárástörténeti vonatkozásban tanulmányoznánk okleveleinket, nem beszélve arról, ha pl. tájaink magyar nyelvű világi lírájának kezdeteit is minél alaposabban feltárnánk. Ebben az esetben nemcsak Szabatkai Mihály, hanem a többi, 15. és 16. században keletkezett magyar versek szerzőinek életútját, munkásságát pontosítani, kilétüket – amennyire csak lehetséges – külföldi levéltári kutatásokkal felfedni kellene. Hiszen Bori Imre is említi *A jugoszláviai magyar iro-dalom rövid története* (Újvidék, 1993. 15–16. o.) című munkájában, hogy az említett évszázadokból több világi jellegű magyar vers maradt fenn, de közülük csak kettő kapcsolódik minden kétséget kizárólag tájainkhoz: „Idevalósi volt az a Gergely, aki versben énekelte meg Jaksics Demeter veszedelmét, Szabatkai Mihályt pedig szabadkai származása folytán is az irodalmiság e tájakon alakuló egyéniségeként tarthatjuk számon. Apáti Ferenc hovatartozása ellenben mindmáig kétséges: legalább annyi érv szól a Bodrog vármegyei Apáti mellett, mint amennyi valame-lyik dunántúli Apátiból való származását igazolja. Ha tehát elfogadjuk a verseiből kiolvasható jellemzők alapján, hogy a bodrogi Apátiból (Apatin) származott, akkor két deák típusú és egy vágáns típusú dalt vehetünk szemügyre” – írja Bori Imre.

Gerézdi Rabán *A magyar világi líra kezdetei* (Bp., 1962) című könyvében kimerítő tanulmányban (60–92. o.) foglalkozik Szabatkai Mihállyal és az 1515-ben keletkezett versével, a latin című *Cantio Petri Berizlo* (azaz: Beriszló Péter éneke) költeménnyel, amelyet a szerző Beriszló Péter veszprémi püspök és horvát-szlavón bán „veszedelméről” szerzett.

MIT TUDUNK A VERS SZERZŐJÉRŐL?

Szabatkai Mihály deák volt, literátus, akinek nevét a tizenhét versfő betűi (MIKHAEL DE ZABATKKE) és az utolsó versszak (Zabatkay Myhay) őrizte meg. Műve egyet-mást elárul saját magáról is, s Gerézdi Rabán ezzel kapcsolatban többek között ezt írja:

„Többes első személyt használ, tehát önmagát is beleérti a fegyverbe szólítandók közé.

Ebből következtethetjük, hogy a versszerző szintén a katonáskodó kismesek közé tartozhatott. Róla egyébként is édeskeveset tudunk: csak annyit, amennyit az utolsó strófában, a szintén kötelező „kolofon”-ban önmagáról, verse szereztetésének idejéről és körülményeiről elárul... Vezetékneve után ítélve délvidéki volt, Szabadka mezővárosból származott. A versfőkben nevét latinul is adja, mintegy tanúsítva, hogy deákul is tud valamelyest, tehát iskolát járt, s a hazai kis- és középféltelmiségi deák réteghez tartozhatott... Provizorként vagy más effajta minőségben szolgálhatott Beriszló seregében, valamelyik várában vagy birtokán. Tollforgató, versszerző ember lévén, urát, patrónusát e tehetségével is szolgálta. Sőt az sem lehetetlen, hogy lecsúszott értelmiségi – hivatásos énekes volt... Szabadkainak – verse után ítélve – semmi köze a humanista műveltséghez és költészethez. Az ő hazai iskolában szerzett műveltsége, irodalmi ízlése provinciális, távol áll a humanizmustól.”

Énekét 1515. április 23-án, Szent György napjának előestéjén költötte, s műfajilag az ún. deák típusba sorolható. A *Cantio Petri Berizlo* másolatban maradt ránk: valószínűleg Verancsics Antal egri püspök részére Egerben másolta le írnoka 1560 táján. „Nem hallomásból, esetleg emlékezetből való feljegyzés, hanem a szó szoros értelmében vett másolat” – állapítja meg Gerézdi Rabán. Az 1800-as évek elején az ének a híres könyv- és ritkasággyűjtő Jankovich Miklós birtokába került, aki Toldy Ferenc irodalomtörténész figyelmét hívta fel rá. Időközben a költemény elveszett, de 1888-ban Schrauf Károly levéltáros Bécsben nyomára bukkant, és róla teljes, de nem hibátlan másolatot készített. A Szilády Áron által közzétett verset az „eredeti másolat” birtokában Ábel Jenő korrigálta, és a *kézirat első lapját* az Egyetemes Philologiai Közlöny 1888. évi számában fakszimilében is közzétette. De tudunkkal mindmáig fakszimilében a teljes eredeti másolat nem látott napvilágot.

Szabatkai Mihály propaganda jellegű énekének hőse a törökverő Beriszló Péter püspök, akinek egyik fő feladata a Délvidék védelme volt a törökkel szemben. A veszprémi püspök alakjában a szerző a „keresztény vitéznek állított verses emléket”.

1 Mind ti népek bányódjatok pisepek veszedelmén,
mert tudjátok, míg Isten segélé ű jó szerencsáját,
nem uralkodék terek császár soha az ű fején.

2 Ím látjátok, ellenségít sok helen legyűzte,
tereknek sokaságít rólátok elizte,
mellettek megholtát ingyen ű nem nézte.

3 Kitek tudja itthon ülvén az ű sok külségét,
és koroskint mindenféle nagy gondviselését,
mert az tevé ű fejében ű megűszölését.

4 Hadakozó soha nem nyer egy viadalban es,
ha nem leszen igaz hitű még az nyereségben (is),
vagy tisztaság kivel nincsen akár mikoron es.

5 Az szót mondja szancsák vajda az ű fogságában:
„Jaj, hogy veszek, szégyent vallék én bátorságomban,
Egy pap miatt nagy kárt vallék én vajdaságomba(n).

6 Én nem valék ig(a)z hitű szegin horvátoknak,
sok rabolást én is töttem az ű velálokban,
azért fogván tart mast engemet egy haragos pap bán.

7 Lám nincsen mast, ki engemet megszabaditana,
menthet Isten, ha mikoron ezt megtudhatnája,
és éneám ű szemeit vajha fordétanája.

8 De ha engem ű ezúttal itt meg nem segilend,
és innejten ez fogságból engem ki nem viend,
többé neki én nem hiszek, ha itt elfeledend.

9 Én, ki valék Szendürűben egy haragos nagy bán,
sokat dűltam mindenfelé az én lovam hátán,
azért fogván tart mast engemet egy haragos pap bán.

10 Szeretném azt, ha engemet magyarok nem látnának,
bátor inkább ez fogságban itten levágnának,
az angyalok mennyországban ottan ragadnának.

11 Az sem csoda, ha én vagyok mast ill nagy fogságban,
mert lakozik nagy sok isten az Magyarországnban,
kik segélék az pap bánt az ű bánságában.

12 Bátorsággal űk segillik és nagy nyereséggel,
tisztességgel, vitézséggel, pinzzel és búséggel,
avagy peniglen terek vajdának az ünneven fejekkel.

13 Ahol vának ű huszári, ott vígan osztóznak,
ű szolgálái az marháért csak meg sem bántatnak,
gyakor helen vígan laknak, mind magyaról szólnak.

14 Tegetlen im az patyolatot mind kopjával mirek,
némel terek fa tetejéről azt orozva nizek,
nem merínek leszállani, mert űk azt restellék.

15 Kevis kár nélkül nem lehetnek szegén keresztények,
de meghalának immár kétszer oly nagy sok terek,
síralmas mast Terekországban az ű énekek.”

16 Kenyeregjőnk űristennek mi mind fejenkint,
hogy ne hagyjon tereknek dúlnia koroskint,
bátorítson viadalhoz minket mind fejenkint.

17 Ez éneket ezerütszáztizenűt esztendűben
Szabatkay Mihály szerzé egy nagy jó kedvében,
Egy Szent Gyergynek innepének nemes kezdetében.

Vajon melyik (bécsi) levéltárban, könyvtárban vagy magánygyűjteményben
lapul Szabatkai Mihály eredeti kézírata vagy énekének eredeti másolata, Mohács
előtti „vitézi” költészetünk felbecsülhetetlen darabja?

EGY TÖRÖK DOKUMENTUMRÓL

Szabadka régebbi kori történeti adatainak felkutatása még mindig számos nehézséggel jár. A fő okot talán ott kereshetjük, hogy a múlt század végén elindult szerteágazó helytörténeti feltárómunka folytonossága megszakadt, és a két világháborút megélt nemzedék, de még az időközben felnőtt generáció érdeklődése is érthetően inkább a lezajlott történelmi fordulatok élményanyagát tárta a nyilvánosság elé, kutatta fel az ezzel kapcsolatos iratanyagot. A folytonosság követése, a hagyományápolás felélélnkülése csak jóval a felszabadulás után jegyezhető. Mind gyakrabban forgatják immár a kutatók elfeledett monográfiáit, történeti ismertetéseket, és igyekszünk újabb adatok felkutatásával eltüntetni a város történelmének fehér foltjait. A Szabadkai Múzeum szakemberei sok új lelőhelyre bukkantak. A Városi Könyvtár helytörténeti és tudományos osztálya újabb adatokkal – nem kevés külföldi fénymásolattal – gazdagította eddigi ismereteinket. A Szabadkai Történelmi Levéltár számos fondjának rendezése során csakhamar rádöbbsentek a szakemberek, hogy Iványi István városmonográfiája sok tekintetben hiányos és korszerűtlen. Különösen a szegényüggyel kapcsolatban kerülnek újabbnál újabb fontos iratok napvilágra. Emellett a levéltár szakembereinek vagy két évtizedes külföldi kutatómunkája igen érdekes fénymásolat-gyűjteménnyel gazdagította az intézmény forrásanyagát.

A levéltár sokszor állította ki becses, féltve őrzött dokumentumait. S csak időközben vehettük észre, hogy bizony, egyes történelmi korok iratai (vagy azoknak másolatai) ritkábban, sőt egyáltalán nem kerültek a nyilvánosság elé. Így például szabadkai vonatkozású török oklevél vagy annak másolata eddig nem szerepelhetett a kiállításon, mert az intézmény szakembereinek figyelmét egyszerűen elkerülte, hogy legalább az ismert levéltári jelzetek közül valamelyik defter (adó-lajstrom) másolatát lehozzák, és bemutassák a város múltja iránt érdeklődőknek.

Ilyen és hasonló céllal kutattunk a közelmúltban a bécsi levéltárakban és könyvtárakban. Az Osztrák Nemzeti Könyvtárban (Österreichische Nationalbibliothek) végül sikerült másolatot készíteni az 1545. évi (török számítás szerint 952. évi) defterről, amely többek között a szabadkai vár gyalogos janicsárjainak lajstromát közli (jelzete: mixt 561, fol. 42. és 43.).

Buda eleste után török kézre került Bács és Bodrog vármegye is, „Szeged szintén 1542 elején adta mag magát a töröknek, s így kétséget sem szenvedhet, hogy Szabadka is akkor hódolt meg az idegen túlhatalomnak...” írja Iványi István városmonográfiájának első kötetében (56. oldal). A bécsi Nemzeti Könyvtár tulajdonában lévő defter tehát a török hódoltság korai éveiből idézi a szabadkai vár

müsztafizzainak (gyalogos janicsárság) összetételét és zsoldfizetését. A vár parancsnoka, Ahdem dizdár napi 20 akcse (legkisebb török pénznem) zsolddal. Helyettese, Husseim Ahmet kiaja napi 15 akcse illetménnyel. Kaszim K. szerbölük (gyalogos tizedes káplár) 8 akcséval, kilenc embere 6 akcséval és tizenegy embere 5 akcséval. Vagyis összesen a vár 24 emberéről tesz említést e török forrás.

Cikkünkkel tulajdonképpen pótolni szerettük volna részben a mulasztást, hiszen nagyon ritkán mutatunk be szabadkai vonatkozású török okleveleket. Sajnos a nyelvi és egyéb nehézségek miatt a jövőben sem ígérhetjük ezt túl gyakran. Mégis kecsegtető lehetőség adódott, hogy hazai vagy külföldi szakemberek bevonásával számunkra eddig ismeretlen, Szabadkával kapcsolatos török dokumentummásolatok kerüljenek esetleg a nyilvánosság elé.

Horgos 490 éves?

LEVÉLTÁRI BÚVÁRKODÁS A TELEPÜLÉS LEGRÉGIBB EMLÍTÉSÉVEL KAPCSOLATBAN

A közelmúltban néhány Horgosra vonatkozó írásra bukkantunk, de feltűnt, hogy a település első említését a XVII. századra datálják. A Magyar Szó 1991. november 8-i száma *Horgos* című írását így kezdi: „Horgost – a falu történelmét 1772-től 1978-ig felölelő monográfia szerint – 1640-ben említette először írott forrás, a mai település kialakulása azonban 1751-ben vette kezdetét...” Az EBI magánkiadónál nemrégén megjelent kiadvány¹ Ó-Kanizsa, Martonos és Horgos települések adatait közli, s itt Horgos (1772–1978) legkorábbi említésével kapcsolatban többek között ez áll: „Horgos nevét 1640-ben említik először írott forrásban... Így kapott 1640-ben Boda György és Kún Mihály egy, a nádor által kiadott oklevél szerint birtokjogot HORGOS, Puczut és Adorján pusztákra, amelyeket – az oklevél szavai szerint – »már őseik is birtak...« Ebből kiindulva okkal feltételezhető, hogy a XVII. és a XVIII. században felbukkanó Horgos és Szent Péter puszták neve korábbi, talán még a török benyomulás idején elnéptelenedett birtokok, települések megközelítő helyét jelöli. Nyilvánvaló, hogy a szerzők, főként Iványi István *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára* című köteteinek gazdag forrásanyagára támaszkodtak. Iványi ebben Adorján méltatása közben megjegyzi: „Mégis a török korszak után, a 17. század végén a nádor ezen elpusztult helyeket, melyek állítólag régóta a KÚN családot illetik, amely azonban a háborús időben az igazoló okmányokat elvesztette, újra Kún Katalinnak, Szembeő János özvegyének adományozta.”

Tehát az eddig elhangzottak immár utalnak Horgos település középkori létezésére is. A Boda és Kún családokkal kapcsolatban megjegyezzük, hogy Bács és Bodrog megye történetéhez már a XIII. és a XIV. századtól kötődnek. A Boda család a Valkó megyei Csir helységből származik. Boda Miklósról 1470-ben, Kún Miklósról pedig már 1297-ben említést tesznek az írásos emlékek. Az utóbbi Bodrog vármegyei javai közül Domokos tárnokmesternek Ganata és Elmeg nevű birtokát engedi át, s megmaradt neki Hetys és Murgon. Kun Miklós István bátyja azonban ezeket a birtokokat már korábban megkapta a királytól.²

Miről tanúskodnak a régészeti ásatások?

Horgos határában már a múlt században őskori és népvándorlás korabeli leletekre bukkantak,³ a későbbi évtizedekben réz-, bronz-, szarmata-, avar-, közép-

¹ Az *Ó-Kanizsa, Martonos, Horgos helytörténete* című kötet Horgosra vonatkozó tanulmány szerzői: Borsos György, Dobos János, Koncz Albert, Papp György, Jelovac Mária.

² *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monográfiája*. I. kötet. Zombor, 1896. 164. és 186. o.

³ Szekeres László: *Kanizsa múltja a régészeti leletek fényében*. Magyarkanizsa, 1986. 8. (A továbbiakban: Szekeres)

kori leletek láttak napvilágot.⁴ A legjelentősebb azonban a kishorgosi majornál, a Szabadkai Múzeum szakemberei által 1965-ben feltárt és a tatárjárást (1241) megelőző évtizedből származó templomrom. A román stílusú templom a tatárjárás idején elpusztult, de a hozzátartozó sírleletek állandó település létezéséről tanúskodnak. Feltehetjük a kérdést: vajon e település (Horgostól nyugatra, a Kishorgosnak nevezett rész Templom-domb néven ismert területén) felújulhatott-e a tatárjárás után? Vajon erről (az ősi Horgosról) ad-e hirt az az okleveles emlék, amely a budapesti Magyar Országos Levéltárban DL 88871 jelzettel található, és 1502. június 16-án lett bejegyezve.

Hadd idézzünk a 490 évvel ezelőtt keletkezett latin nyelvű oklevél magyar fordításából, amely Enyngghi Thewrek Imre Zabathka várának és az ehhez tartozó birtoknak a tulajdonába való bevezetéséről tudósít: „.... miután Szent Orbán pápa most elmúlt ünnepét követő szerdán (június 1-jén) az említett Zabathka vár, valamint a Csongrád megyében fekvő, a mondott Zabathka városhoz tartozó Madaras mezőváros és Waregeshaza, Thawankwtha és Sebesthynhaza nevű birtokok a vár és az ahhoz tartozó birtokok ugyanoda törvényesen összehívott összes szomszédai és valamennyi határosa, mégpedig nevezetesen a királyi felség Horgas faluban lakó kunjai, valamint Kysvardai Miklós és Aladár, továbbá Szeged város bírása, Ewze János és esküdtjei, Molnos Pál és Márton, nemkülönben a város jegyzője, Sawoli János és egy másik esküdt, Ambrus deák és még egynéhány tiszteletre méltó személy jelenlétében említette király urunk embere a mi tanúbizonyosságunk előtt bevezette Enyhghi Thewrek Imrét a fentiek birtokába, és minden haszonvételükkel és valamennyi tartozékukkal egyetemben iktatta azokat az ő számára az őt megillető fenti zálog jogcímén, mégpedig úgy, hogy egyetlen ellentmondó sem jelentkezett...” (Trostovszky Gabriella fordítása.)

A fenti oklevél „Horgos faluban lakó kunok”-ról tesz említést. Itt elmondható, hogy a kunok egykor török nyelvet beszélő nomád nép volt, amely a IX. században Nyugat-Szibéria füves pusztáin kipszak, majd polovec néven tűnt fel. Néhány évszázaddal később, 1239-ben a kunok nyugati törzsei Magyarországra költöztek, de Kötöny királyuk megölése miatt elhagyták az országot. A tatárjárás után IV. Béla visszahívta a kunokat, és többek között a Duna-Tisza mellékére telepítette le őket. Hét nemzetségük hét székké alakult. A XIV. században Tompa László kun kapitány birtoka volt valószínűleg Halas, Madaras, Szabadka és Tavankút. Ezek később Kátai Mihály jászkun ispán kezére kerültek.⁵ A kunok a földesúri sa nyargatás ellen szökéssel védekeztek. A nemzetségek ugyanis a szabad kunokat szolgáskorba igyekeztek kényszeríteni. Szökött kunokból népesült be a Horgostól délnyugatra fekvő Vastorok is, amely az óbudai apácák tulajdonában volt.⁶ Bizonyítható, hogy Szabadka és környéke egészen a Tisza mellékéig a Csértán (Csörtán) kun nemzetség által lakott vidék volt.⁷ A fent idézett oklevél horgosi

⁴ Szekeres 21., 27., 39., 45–46., 51–52., 57., 59. o.

⁵ Györfly Görgy: A magyarság keleti elemei. Bp. 1990. 296–297. o. (A továbbiakban: Györfly)

⁶ Györfly 295.

⁷ Györfly 300–301.

kunjai is e nemzetség utódai lehettek. Másrészt a már említett Kun család is – vezetéknévéből ítélve – e néppel hozható kapcsolatba.

Az 1983-ban megjelent és Kristó Gyula által szerkesztett Szeged története (I. kötete 598–600. old.) kitér az 1570. évi összeírásra. A török forrásanyag feltünteti a mi Horgosunkat is. Ám a korábbi, az I. Géza király 1075. évi garamszentbenedeki adománylevelében található Horgas mégsem azonosítható a mai bácskai településsel. Tudtunkkal a település eddig ismert legrégebb előfordulását az 1502. június 16-i oklevél örökítette meg.

SZABADKA ÉS KÖRNYÉKE KÖZÉPKORI OKMÁNYTÁRA

1335. november 8.

Károly király a kői káptalan 1335. augusztus 31-i jelentőlevele alapján megerősíti Magyarnek mondott Pál mester gymusi várnagyot a Bodrog megyei Felseuadrian birtokában. A birtok korábban az örökösök nélkül elhunyt Daucyi Lesták tulajdonát képezte, és mint ilyen jutott királyi kézre. I. Károly király Magyar Pálnak adományozta, azonban az első iktatás alkalmával Keled fia Péter fiai, János deák és Miklós ellentmondtak. Az ellentmondás ügyében Pál országbíró Magyar Pál javára hozott döntést, ezért a kői káptalan I. Károly király 1335. augusztus 11-i parancsára ismételten kiküldte hiteles emberét, Máté alkántort, akinek jelenlétében Rawazdi Gergely fia Bertalan királyi ember a törvényesen összehívott szomszédok és határosok előtt a határ bejárása és a határjelek kiigazítása után ellentmondás nélkül iktatta a szóban forgó birtokot Magyar Pál mester és általa az ő összes örökösei és utódai számára, hogy örök jogon birtokolják azt. A határ leírása a következő: „A határjelek egy, a Tisza folyó közepén, Canysa falu alatt fekvő szigetnél kezdődnek, ahol is két határjel van, mégpedig közülük az egyik egy jellel ellátott, nyugat felé eső kő, mely ezen Pál mesteré, a másik pedig Canysa falué. Ezek a határjelek a Tisza folyót két részre osztják oly módon, hogy az alattuk fekvő szakasz Magyar Pál mesteré lesz, a felettük fekvő szakasz pedig Canysa falué marad. A határ itt átmegy a Tisza folyón két másik határjelig, melyek közül az egyik Pál mesteré, a másik pedig Bekus és Bertalan fia Gergely mortunusi nemeseké, innen észak felé halad tovább egy jó darabon közbülső határjelek mentén két határjelig, melyek közül az egyik Pál mesteré, a másik az említett mortunusi nemeseké, majd nyugat felé fordul, ahol egy nagy út mellett két határjel van, mégpedig a dél felé eső Pál mesteré, a másik pedig a mortunusi nemeseké, és ugyanabban az irányban egy jó darabon halad hasonlóan két határjelig és tovább, bizonyos Gekentew nevű tóig, és tovább, át az úton, nyugat felé két közbeeső határjel található. Innen a határ ismét két másik határjel felé halad, ahonnan egy mezőn át újabb két közbülső határjel mellett halad tovább egy jó darabon két másik határjelig, melyek közül a dél felé eső Pál mesteré, az észak felé eső pedig Bekus és Bertalan fia Gergely mortunusi nemeseké. Azon a helyen Pál mester földjét az említett mortunusi nemesek földjétől elválasztották, és a határjárást egy bizonyos Pusta-Ighaz nevű föld felé folytatták, ahol újabb két közbülső határjel mentén egy réten át a Seeg nevű dombig haladtak addig a két határjelig, melyek közül a dél felé eső Pál mesteré, az észak felé eső pedig Pustaighaz földé. Onnan tovább, egy jó darabon tovább menve egy hármas

elágazáshoz jutottak, ahol a kelet felé eső határjel Pál mesteré, az észak felé eső Pustaighaz földé, a harmadik pedig Ludasyghaz földé. Ott Pál mester földjét az említettektől elhatárolták. és dél felé mentek tovább, és arra két közbülső határjel mentén egy kettős határig jutottak el, melyek közül a kelet felé eső Pál mester földjének határa, a nyugat felé eső pedig egy bizonyos homokos föld határa. Innen egy Woszarwelgh nevű völgyön haladtak tovább, és déli irányban elértek egy bizonyos hegyet, melyen két, földből készült határjel található, és onnan három közbeeső határjel mellett elhaladva elértek két újabb, földből készült határjelet, majd pedig a következő két közbülső határjel után keletnek fordultak, ahol is a Seeg nevű hegyen két határjel található, mégpedig észak felől Pál mesteré, dél felől Gothárd fia Lőrincé. Ezen határjelek szomszédságában Felsuadrian birtokon át, valamint az említett Gothárd fia Lőrinc Olsowadrian birtokán át ismét a Tisza folyóhoz tér vissza a határ, ahol Pál mester gyakran említett Felseuadrian nevű birtokának határa véget ér.”

Az oklevél alján I. Lajos király 1365. február 3-i megerősítő záradéka olvasható, amely szerint minthogy a fenti oklevelet teljességgel hitelesnek találta, annak tartalmát az óbudai apácák javára – akikre a szóban forgó birtok törvényes úton szállt – két új pecsétjével erősíti meg. Az új pecséttel való megerősítésre azért került sor, mert a király előző pecsétje a boszniai hadjárat során elveszett, és emiatt I. Lajos király érvénytelenítette mindazon okleveleket, melyeket az ő korábbi pecsétje, illetve apja, I. Károly király két különböző pecsétje alatt adtak ki.

(MOL DI. 2946. – Latin eredetiből fordította, és kiegészítő magyarázattal ellátta Trostovszky Gabriella.)

1355. április 26.

A budai káptalan I. Lajos király parancsára az óbudai klarisszákat két Adorján nevű Bodrog megyei birtokba, melyeket MAGYAR Pál magiszter és neje adományozott, beiktatja, és a határjárásról jelentést tesz.

Lajos király... a Budai Egyház káptalanjának... személyesen előadták nekünk... az óbudai apácáknak..., hogy a Bodrog vármegyében levő két Adrián nevű uradalmak birtokába Magyar nevezetű Pál magiszter és úrasszony házastársa révén kívánják magukat örökös adományként törvényesen bevezettetni. Ezért tehát ennek kapcsán megparancsoljuk nektek, hogy képviselőtöket Terecskei András fia Péterrel, vagy Zalathnai Miklóssal, avagy más királyi biztosunkkal együtt küldjétek ki hites tanúságtételre a fent nevezett birtokok helyszíni szemrevételezéséről, és ott a nevezett (apáca) úrnők képviselőjét, Liptóinak nevezett Mihályt, és a fent említett uradalmak birtokába bevezessék, őket örökös birtoklási joggal beiktassák, amennyiben ellentmondás nem történik; amennyiben pedig akadnának, akik ellentmondának, azokat személyes megjelenésre színünk elé idézzük. Miután mindezt sorjában elintéztétek, erről nekünk írásban híven beszámoljatok.

Kelt Budán, húsvét ünnepének másodnapján, az Úr 1355. esztendejében.

*

Mi, tehát fent nevezett Terecskei András fia Péterrel, a királyi kegyelem biztosával... Jánost, egyházunk órkanonok társát és megbízottunkat... a fenti leiratban foglaltak haladéktalan végrehajtásának tanúságtételére kiküldöttük; visszatértük után jelentették, hogy az Úr húsvétvasárnapját követő múlt csütörtökön... ezen (apáca) úrnőknek Bodrog vármegyében levő Adrián nevű birtokainak szemrevételezésére, ezeknek valamennyi szomszédját és mezsgyehatárosát törvényesen összehívták, majd a helyszínre kiszálltak, hogy Magyar nevezetű Pál magiszter és házastársa, Margit úrasszony adománybirtokainak ősi és régi mezsgyehatárait... melyeket néhai Károly király kiváltságlevele tartalmaz, újra bejárják, és a kellő helyeken a régi határkövekhez új határköveket állíttassanak. A törvényes újra bejárás után nevezett... óbudai apácák képviselőjét, említett Liptói nevű Miklóst eme uradalmak birtokába bevezették, és őket örökös joggal... mindenféle ellentmondás felmerülése nélkül ezeket... az apácákat beiktatták... egyházunk és bárki másnak kára nélkül.

*

Ugyanezen Felső-Adriánnak (Fulseu Adryan – P. R.) határkövei tehát... melyek a szomszédos birtokoktól elválasztják, ilyen sorrendben következnek:

Valamennyi között az első a Tisza nevű folyó közepén fekvő szigeten, Kanizsa (Kanyasa) nevű falu alatt kezdődik; a következő kettő közül az egyik határkö Felső-Adrián falutól nyugatra, a másik Kanizsa falutól keletre van, ahol két részre osztja ugyanennek a Tisza folyónak közepén húzódó határvonalat részben Felső-Adrián, részben pedig Felső-Kanizsa falvak között; majd a Tisza folyón túl fekvő mezőn át ugyancsak két határkö fekszik, melyek nevezett Felső-Adrián falut Bertalan fia Gergely és Bekus martonosi (Mortunus) nemesek birtokait választják el; ezután nagy ívben két közben fekvő határkőhöz vezet, melyek ugyancsak Felső-Adrián bir-

tokát választják el ugyanezen marionosi nemesekétől, majd ugyanezen a mezőn nyugat felé kanyarodva, ismét nagy ívben két határkőhöz vezet, az egyik Felső-Adriántól délre, a másik pedig a marionosi nemesek (birtokától) északkeletre található; innen ugyanezen a területen két közbefekvő határkőhöz nagy ívben ér el, majd átszeli a bizonyos Geketou nevű (tavat); innen a dombok közötti nagy út mentén húzódva ismét két határkő fekszik, az egyik déli irányban Felső-Adriánt, a másik pedig a marionosi nemesek birtokát választja el; innen nyugati irányban szeli át a nagy utat, két közbefekvő határkőhöz tart, majd a síkságon két közbefekvő határkövet érintve nagy ívben két határkövet ér el, ahol az egyiktől Felső-Adrián falu délre, Bertalan fia Gergely és Bekus marionosi nemesek birtoka pedig északkeletre fekszik; innen tovább haladva (a mezsgyehatár) a Pusta-Ighaz nevű földön levő két közbefekvő határkő után a síkságon át a Seegh nevű dombot éri el, az itt levő két határkő közül az egyik a délre fekvő Felső-Adrián falut, a másik pedig a keletre fekvő Pusta-Ighaz földjét választja el egymástól; innen pedig kisebb kanyarral folytatódva három sarokkőhöz vezet, az első a keletre fekvő Felső-Adrián falut, a második az északkeleti irányban levő Pusta-Ighazat, a harmadik pedig a Ludas-Ighaznak nevezett földet választja el egymástól; ezektől Felső-Adrián falu mezsgyehatára déli irányba továbbhaladva két újabb határkőhöz vezet, egyike a keletre fekvő Felső-Adriánt, a másik pedig a nyugati irányban fekvő homokos földet választja el; innen átvezet a Woszarwelghen (völgyön), majd déli irányban felfelé halad egy hegyre, ahol két birtokkő, majd három közbefekvő határkövet érintve, újabb két határkövet és három közbefekvőt elhagyva, a Seegh nevű hegy feletti területre kanyarodik, ahol másik két határkő van, az egyik az északkeletre fekvő Felső-Adrián, a másik a délre levő Gothárd fia Lőrinc birtokát jelzi, ezek közül részben Felső-Adrián, részben pedig Gothárd fia Lőrinc birtoka között halad a Tisza folyóhoz, ahol... az óbudai apácák ismételt említett Felső-Adriáni birtokának mezsgyehatárát jelző határkövek végződnek.

Kelt három héttel az Úr említett húsvét ünnepe után, a fent nevezett esztendőben. (1355. április 26-án) Péter magiszter éneklő(kanonok), János ór(kanonok) és a többi: László, Mihály, Péter, Kozma és János kanonokok... jelenlétében.

(MOL DL. 44505, 17634, 4911. – Anjou-kori okmánytár. Szerkesztette Nagy Imre. Hatodik kötet. Budapest 1891. 298–301. o. Latin. Palásthy Rezső fordítása.)

1367. március 29.

A kőí káptalan jelenti I. Lajos királynak, hogy 1367. március 15-i parancsára küldte hiteles emberét, László mester olvasókanonokot, királyi káplánt, akinek jelenlétében Szentpéter Tamás fia László deák, a királyné familiárisa határjárás és a határok kiigazítása után a törvényesen összehívott szomszédok és határosok előtt ellentmondás nélkül iktatta az óbudai apácák számára a Csongrád megyei Felseuadryan és Olsouadryan birtokokat. Felseuadryan birtok határainak lefutása megegyezik a DL 2946. szám alatt ismertetettel. Alsouadryan birtok határai a következők:

„Alsouadryan birtok határa ugyancsak a Tisza folyó közepén kezdődik, és áthaladva a Tisza folyón jókora távolságra nyugatra, a tiszai révnél, egy bizonyos Kiserdonek nevezett erdő szélénél két újonnan emelt, földből készült határjellel folytatódik, melyek közül az észak felé eső Olsouadryan birtokhoz, a dél felé eső a budai káptalan birtokához tartozik. A határ innen tovább halad egy legelőn át két hasonló, földből készült határjelig, ahol a legelőn nyugati irányban átvágva egy Bool nevű halászhelyig folytatódik. Ott áthaladva Feyrtoufokánál két új, földből készült határjelet emeltek, egyet dél felől, Zynca birtok, és egyet észak felől, Olsouadryan birtok számára. A határ nyugat felé folytatódik, bizonyos Ardinusum legelőn keresztül, ahol egy Erkosam nevű út mentén két határjelet emeltek, dél felől Zynca birtok, nyugat felől Olsouadryan birtok irányában. Itt a határ dél felé fordul, és jó darabon egy legelőn haladván egy kisebb földkúphoz ér, melynek neve Teremalyaberchce, ahol egy bizonyos Kakath nevű halászhely mellett két új határjelet emeltek földből, majd pedig a halászhelyet elhagyva egy Berchen újabb két határjelet emeltek földből, mégpedig egyet dél felől, Zynca birtok irányából, egy másikat pedig Olsouadryan irányából. A határ itt nyugatnak fordul, és egy jó darabig közbülső határjelek mentén Chechthou halászhelyig halad el, ahol a Berchnél két, földből készült határjel van, az egyik a déli oldalon, Chechthou birtoknál, a másik pedig az északi oldalon, Olsouadryan birtoknál. Itt a határ észak felé fordul, és áthalad a Kakath nevű halászhelynél egy Chechthouberchy nevű helyig, ahol a réten két új határjelet emeltek földből, majd pedig onnan tovább haladva a Berch nevű helyen újabb két határjelet emeltek földből a rét mellett, mégpedig egyet déli irányban, Chechtou birtok felől, egy másikat pedig Olsouadryan birtok felől. A határ itt észak felé halad a réten át egy bizonyos Berchre, mely a szántóföldek között van, és ahol két új határjelet emeltek földből, észak felől Olsouadryan, dél felől Chechthou birtok számára, majd nyugat felé haladva az említett Chechtouberchy nevű hegy tetején két új határjelet készítettek földből, észak felől az említett Olsouadryan, dél felől pedig Chechtou birtok irányában. Onnan nyugat felé haladva három közbülső határjel után két új határjelet emeltek földből, mégpedig észak felől Olsouadryan birtoknak, dél felől Chechtou birtoknak, és ott Olsouadryan birtokot Chechtou birtoktól elkülönítették. A határ onnan Ludaseghaz föld irányában halad tovább két közbülső határjel mentén, majd észak felé fordulva egy harmas határjelig megy tovább, melyek közül az északi Felseuadryan birtoké, a nyugati Ludaseghaz birtoké, a harmadik pedig Olsouadryan birtoké. A határ innen kelet felé fordul, és a Tisza folyónál véget ér.”

(MOL DI. 5539. – Latin eredetiből fordította, és kiegészítő magyarázattal ellátta Trostovszky Gabriella.)

1391. máj. 7. Bodrog

Mi, Lossunchi István, machoi bán és többek között bodrughi ispán, emlékezetül adjuk: mivel az országban megsokasodtak a tolvajok, rablók és más megrögzött gonosztevők, ugyanazon vármegye nemeseinek egyetemével és egyéb, bármely állású és állapotú emberével a tolvajok, rablók, útonállók és más megrögzött gonosztevők megzabolázására és kiirtására, valamint hogy minden panaszosnak megfelelő igazságot szolgáltatassunk, a királyi felség Szent György vértanú utáni legközelebbi vasárnapon (április 30.) Bodrug helység közelében általános megyegyűlést tartott. Az említett Bodrug vármegye nemeseinek egyeteme által tartott azon közgyűlésünkön kértük, hogy mellénk esküdtekké jelöljék Saryi Olivér fiát Istvánt, Gezthi Lőrinc fiát Jánost, Keludi Pál fiát Mátyást, Lekchei Péter fiát Györgyöt, Barchani Bako fiát Miklóst, Gergeryi János fiát Pétert, Pakkai Mihályt, Bessenewi Albert fiát Miklóst, Lekchei Mykola fiát Jánost, Zanthoi Mihály fiát Jánost. Az esküdtek Seleudi Albert mesterrel, alispánunkkal, valamint Chepchi Gergely fia Miklóssal és Reegi Tamással, ugyanazon vármegye szolgabíráival az Istennek járó hitre és király urunk, valamint királyi szent koronája iránti hűség megtartására az esküt letették arra, hogy mindenben megtartják az igazságot, azt meg nem tagadják, sem el nem nyomják, a hamisságot ki nem igazítják, és az Úr keresztfáját érintve érett és megfontolt tárgyalással minden megrögzött gonosztevőt név szerint elősorolnak: a Magosnak mondott Péter fiát Miklóst; az említett Chepchi Veresnek mondott Mihály fiát Istvánt; Borothyi Pált mint tolvajokat és útonállókat; Zechei Antal fia János fiát Mihály hospest mint tolvajt; a Zenthlazloi Forronak mondott Pétert és Egyedet; Kethazi Buganak mondott Miklóst, mint tolvajokat; Jakab fiát Pétert és Leegi Choma fia János fiát Gergelyt mint tolvajokat; a Chuchkachnak mondott István papot, bodrugazzon-zakai nemest, hamis pecsétek vésőjét és hamis iratok kiadóját; a Chuchkachnak mondott László hospest, azon István pap testvérét mint tolvajt; a Zaka nemzetségből való Ábrahámot mint tolvajt és útonállót; Kakachi Márton fia Tamás özvegy anyósát és leányát, Zakai Miklós fiának Györgynek özvegyét, ugyanazon György gyilkosait; Chanadi Resistromusnak mondott Benedeket, a kalocsai érsek új jobbágját mint tolvajt; a Sidei Sybnek mondott Dénest, a Tompának mondott László mester jobbágját mint tolvajt; Chantaht és Aranynak mondott Simon fiát Györgyöt, Thewtus fia László mester jobbágját mint tolvajokat; az Igalhegi Chasma fiát Istvánt, a Herchegnek mondott Péter mester jobbágját mint tolvajt és útonállót; ennek testvérét, a DWSi Chasma fiát Pált, az említett Herchegnek mondott Péter mester jobbágját mint tolvajt és Pál fiát János hospest mint tolvajt; a Lengeli Rufus Pál hospest mint tolvajt, az odavaló Gellért jobbágját; a Zobotkainak mondott Ágoston tolvajt, Pakayi László fia András jobbágját, ugyanazon Pakayi András szolgáját; a Kwrznak mondott Istvánt, a Kwlugi Hamusnak mondott Benedeket és Nagwigi Demeter jobbágját mint tolvajokat; a Tatarrewi Repasnak mondott Gergely tolvajt; a Barchani Sachalnak mondott György jobbágját; ugyanazon Tatarrewi Leonard testvérét, János tolvajt és hospes tolvajt, a Sachalnak mondott György jobbágját; az említett Tatarrewi Repasnak mondott Gergely fiát, a tolvaj Györgyöt, Barchani Péter fia Miklós jobbágját; Claudus Gergely tolvajt; a Repasnak mondott Gergely tolvajt, aki jelenleg a

Velleznek mondott Jakab jobbágya Bach vármegyéből; a zenthkirali Sartor Jakab tolvajt, a kalocsai érsek új jobbágját; a mezewzenthgergyi Chonthnak mondott Benedek tolvajt, Gelethy fiainak jobbágját; az említett Zenthgergyi Ipolh fiát Pál tolvajt, ugyanazon Gelethy fiainak jobbágját; az Aranyani tolvajnak mondott Chont tolvajt, Zanthoi Mihály fia Jakab jobbágját; az Arnathi Marswnak mondott Domonkos tolvajt, a kalocsai érsek jobbágját; a Teremusnak mondott Benedek fiát Antal tolvajt; Magnus Tamást; ugyanonnan a Baloghnak mondott Mihályt, ugyanannak jobbágyait; az említett Arnothi Machkazemewnek mondott István tolvajt, az érsek úr jobbágját; a Zodlochnak mondott Bako tolvajt; Beegnek mondott Lászlót; ugyanazon Apathyi Veresnek mondott Kelemen fiát Pétert, ugyanazon kalocsai érsek úr jobbágyait mint tolvajokat; a Gwllenchi más néven Igalzegi Felkethewnwk mondott Tamást, a Herchegnek mondott Péter mester jobbágját; a Fathanak mondott Literatus Mihály tolvajt; az ugyanazon Dauothon élő Dauothi plébános szolgálját; Péter fia Domonkos tolvajt és útonállót, Kayandi Miklós fia Pál szolgálját és jobbágját; Janusyi György fia Jakab tolvajt, az ugyanonnan való János fia István jobbágját; a Reeghi Arthelznek mondott György útonállót, akit népiesen Huzzasnak mondanak, az ugyanonnan való Dénes fia Balázs szolgálját; Dakoch tolvajt, Okuri hospest, Choroghi István nagyságos úr jobbágját; a Lengeli Antal fia András tolvajt, az ugyanoda való Gellért jobbágját; a Nanalagi Finthanak mondott Pál tolvajt, Hercheg Péter mester jobbágját; a Gerghynek mondott Hetheesi hospes Miklós tolvajt és útonállót, az ugyanoda való Pál fia Demeter jobbágját; és Huzaszt; a Zythazeuenek mondott Benedek fia Balázst, Thetewszakai hospest, a kalocsai érsek úr jobbágját; Gere tolvajt, Zentmihali carnifexet (pribék, akasztófavirág), az ugyanonnan való, Chobornak mondott János jobbágját; Santus fia Mihály tolvajt; Faber Pált, madarasi hospeseket, a Tompának mondott László jobbágyait; a Zalanasnak mondott János fia György tolvajt, Zeremlyeni hospest; a Taarnak mondott Mihály tolvajt, egykor arnathi officiálist, redneki polgárt, tolvajt és útonállót, hospest; az arcán megsebesített, Langosnak mondott Demeter tolvajt, Peres Mihály szolgálját; Egyed fia Pált; Carnifex Istvánt; Bako fia Mihályt; az Ezzesnek mondott Pált; Mibus fia Jánost; Ewzzhnek mondott Gergelyt; Fodornak mondott Tamást, más néven Fekethew; a Borosnak mondott Jakabot; Harsaninak mondott Imrét; Magnus Pétert; Domonkost, más néven Dakót, a Repasnak mondott Gergely testvérét; Symegnek mondott Miklóst; Sclauus György fia Andrást; Etheeinek mondott Mihályt; Andrást, egykor Reegi Márton szolgálját; Hozzywnak mondott Istvánt; Sclauus Márton fia Andrást mint rejtőzködő tolvajokat. Az előbb megnevezett nyilvános tolvajok, útonállók és rablók, valamint egyéb megrögzött gonosztevők az előírt büntetés kiszabása végett lajstromba jegyeztettek. Az előbb írt gonosztevők bűnösségük bizonyításakor a jog és igazságszolgáltatás színe előtt távol maradtak, és nem jelentek meg gyűlésünkön, sem arról nem gondoskodtak, hogy valakit küldtek volna az ítélehozatalra. Ezért mi, az említett Bodrugh vármegye alispánjával, szolgabíráival és esküdtjeivel együtt ezennel egyhangúan fővesztésre ítéljük, és mindennemű birtokuk, tulajdonuk, javaik és dolgaik elvesztésére, bárhol legyenek is. Hogy pedig a gonosztevők száma ne növekedjék – bárcsak egészen kiirtatnának az országból – megbízást adunk arról, hogy bárhol és bárkinél, akár várakban és városokban, akár szabad királyi és királynői helységek-

ben vagy nemesi birtokokon ezen fent irt gonosztevőket vagy közülük egyenként bármelyiket bárki és bárhol fölleli, ezentúl mindenki fölhatalmazást nyer, hogy őket megölje, fölakassza, vagy bármilyen kínzásnak alávesse, javaikat és bármilyen dolgaikat magának megszerezze és megtartsa. A fent irtak nemzetségéből vagy rokonságából soha senki semmiféle pert nem indíthat azok megölése és holmijaik elvétele miatt azokkal szemben, akik őket megölik. Ezen felül mindenki, akár nemes ember vagy bármilyen más állású legyen, ugyanazon büntetésnek teszi ki magát, ha a fent irt gonosztevőket befogadja. Mi, az említett vármegye szolgabírái, jelen voltunk a fent irt báni gyűlésen, és a fentieket a bán úrral teljes egyetértésben rendeltük el. Mindezeknek bizonyságául a bán úr pecsétje mellé függesztjük saját pecsétünket.

Kelt az említett helyen a fent jelzett gyűlés 8. napján (május 7.), az Úrnak 1391-ik évében.

Hátlapján egy nagyobb, meglehetősen ép, kerek pecséttel. Mellette jobbra és balra két kisebb pecsét töredékeivel.

(Kapocs Nándor – Kőhegyi Mihály: Katymár és környékének középkori oklevelei a Zichy-okmánytárban. Baja, 1983. 88–90. o. Az oklevél jelzete: MOL DL. 78060.)

1425. június 27.

Mi, a Budai Egyház káptalana, emlékezetül adjuk, hogy a tekintetes György bíró úr, az óbudai Szent Szűz kolostor jámbor apácáinak ügyvédje ugyanazon apácák nevében és képviselőjében elének járulván tiltakozás útján tudatta velünk úgy, amiként az tudomására jutott, hogy a néhai Gezthi Mihály fia László ugyanazon apácák jogainak igen nagy sérelmére azt állította, hogy egy bizonyos, Csongrád megyében fekvő Wereseghaz nevű pusztát, mely teljes jogon az apácákat és egyházukat illeti meg, királyi adományul elnyert és megkapott a maga és örökösei számára. Ennélfogva megtéve ezt a tiltakozást, a fenti apácák nevében tiltotta az említett Zsigmond király úrnak, hogy a mondott pusztát odaadja és adományozza, az említett Lászlót pedig – és kívülről mindenki mást is – eltiltotta attól, hogy adományul kérje azt, és abba magát bármi módon bevezettesse, vagy a pusztát a maga számára iktattassa, vagy annak hasznát, gyümölcsét és bármely haszonvételét élvezze, és mindennek tiltakozván ellentmondott jelenlétünkben.

Kelt Szent László király ünnepén, az Úr 1425. évében.

(MOL DI. 11687. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

1428. december 17.

A felséges fejedelemnek, Zsigmond úrnak, Isten kegyelméből mindig dicsőséges római királynak és Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország stb. királynak, hódolva tisztelt urának a Kalocsai Egyház káptalana az őt megillető ájtatos fohászokat az Úrban.

Tudja meg Felségtek, hogy mi, miután vettük Felségtek személyes parancsára, hiteles császári pecsétetek alatt pátens formában kiadott alábbi tartalmú parancslevelét, mely Felségtek híveihez, Kathai Mihályhoz, a jászok és a kunok bírájához, valamint ugyancsak Kathai Fülöphöz, Mihály fivéréhez és azok Zabathkára helyezett officialisaihoz, továbbá említett Zabathka nevű mezővárosotok bíráihoz és esküdteihez és a város népeihez szól, és amelyet tanúbizonyságunk előtt való elintézés céljából intéztetek hozzánk ezekkel a szavakkal:

»Zsigmond, Isten kegyelméből mindig dicsőséges római király és Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország stb. királya, híveinknek, Kathai Mihálynak, a jászok és kunok bírájának, valamint fivérének, Kathai Fülöpnek, és az ő Zabathkára helyezett officialisainak, valamint az említett Zabathka mezővárosunk bírájának, esküdteinek, polgárainak és népeinek üdvöt és kegyelmet!

Hivünk, Bathmonostorai Thythews László fia László panaszos bejelentéséből igen nagy nemtetszéssel értesültünk, hogy ti először elrabolván elhajtottátok eme László Zenthgewrgh és Mathyushaza birtokán lakó jobbágyainak egész nyáját és azoknak összes marháit és jószágait, majd pedig nem elégedtetek meg ezzel, és legújabban hasonlóképpen elhajtottátok az említett Thythews László Kathmar és Pathala nevű birtokain lakó jobbágyainak egész nyáját és azoknak összes marháit és jószágait, és úgy gondoljuk, hogy ezt az elrabolt és elhajtott jószágot most is magatoknál tartjátok, habár egy másik oklevelünk által kifejezetten megparancsoltuk nektek, hogy azt az első nyáját, valamint hasonlóképpen az általatok elhajtott és elvett nyáját, marhákat és jószágokat Thythews Lászlónak és jobbágyainak adjátok vissza, amit egyáltalán nem tettetek meg, sőt nem átallogtatok rosszat rosszra halmozni úgy, amiként az a fentiekben áll, és Felségünk minden rosszállása ellenére ismételten véghezvittétek, sőt annál inkább folytattátok azt, amit megtiltottunk nektek. Mivel pedig az ilyen elvetemült cselekedeteket, mint amilyeneket ti követtetek el és vittetek véghez parancsaink megvetése és semmibevétele révén, egyáltalán nem szándékozunk megengedni és eltűrni, hűségteknek legszigorúbb királyi parancsunkba adjuk – ne merjetez másként cselekedni! –, hogy mihelyt ezt a levelet veszitek, tüstént, minden vita vagy további halogatás nélkül, haladéktalanul, nem várva meg újabb parancslevelünket, teljes egészében, sértetlenül és hiánytalanul adjátok és szolgáltatassátok vissza az összes nyájakat és egyenként valamennyi jószágot, melyeket a fent említett Thythews László szóban forgó birtokairól bármikor és bármi módon, közvetlenül vagy közvetetten elvittetek vagy elhajtottatok ugyanazon Thythews Lászlónak és jobbágyainak a Kalocsai Egyház káptalanjának tanúbizonysága előtt, akit – ahogy a jelen oklevéllel megparancsoltuk – az a káptalan ebből a célból ki fog küldeni. Amennyiben pedig másként találnátok cselekedni, bár ezt nem hisszük, szilárdan elhatároztuk, hogy részetekről és a ti vagyonotokból olyan elégtételről fogunk gondoskodni Thythews László számára, és parancsaink megvetése miatt olyan büntetéssel fogunk megfenyíteni és sújtani

titeket és tieiteket, hogy ez a példa elriasztó legyen mások számára is, akik hasonlóképpen cselekszenek. Egyébként pedig azt akarjuk, hogy parancsainkat hajtsátok végre úgy, amiként vettétek azokat, valamint ne merészeljete és ne merjete ilyen károkat és nehézségeket okozni, továbbá azt akarjuk, hogy a fentiekről úgy, amiként végbemegy, híven tegyete jelentést Felségünknek, a Kalocsai Egyház káptalanának oklevelében. Megparancsoljuk, hogy ez a levél adassék vissza annak, aki bemutatta.

Kelt Myhaldon, Szent Demeter vértanú ünnepén (október 26.), az Úr 1428., magyar királyságunknak 42., római királyságunknak 19. és cseh királyságunknak pedig 9. évében.»

Mi tehát, minthogy Felségtek parancsának mindig és mindenben eleget akarunk tenni úgy, amiként ez kötelességünk, kiküldtük és kirendeltük emberünket, tudniillik Bálintot, említett egyházunk kórusának klerikusát abból a célból, hogy a fentiek ügyében híven eljárjon, mint a mi tanúbizonyságunk, aki miután vizsgatért hozzánk, jelentést tett nekünk ekképpen: miszerint Szent Luca szűz és vértanú mostanában elmúlt ünnepén (december 13-án) Zabathka mezővárosba ment, ahol az említett Kathai Mihálynak és Fülöpnek a mondott időben és helyen a fentiek ügyében, amint Tythews László embere elmondta nekünk, elégtételt kellett volna adni és szolgáltatni, és ahová ezt a Mihályt és Fülöpöt törvény szerint várták, azon a helyen Mihály és Fülöp sem meg nem jelent, sem nem küldött maga helyett senkit, sőt azzal sem törődött, hogy a mondott javak és dolgok ügyében elégtételt szolgáltatasson, amint az az említett Tythews László embereinek járt volna, és azonkívül fent irt Zabathka mezővárosotok bírāja, esküdtjei, polgárai és népei hasonlóképpen nem törődtek azzal, hogy valamelyes elégtételt adjanak, sőt, mint mondták, azóta több jószágot is elhajtottak Thythews László birtokairól.

Kelt a jelzett időponttól számított ötödik napon, az Úr fent irt évében.

(MOL DL. 80188. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

1429. szeptember 1.

Mi, Hédervári Lőrinc királyi lovászmester és a kunok és jászok bírása, valamint Berenchi István, egykor királyi számtartói, most azonban kiküldött bírói minőségben emlékezetül adjuk a jelen oklevél által, hogy habár egyfelől a zabathkai királyi hospesek és lakosok, másfelől az óbudai jámbor apácák Vasthorok nevű birtokán lakó népek és jobbágyok között per keletkezett, és vita támadt előttünk, akik királyi parancsra ítélni ültünk össze a mondott Zabathkán a Keresztelő Szent János feje vételének ünnepét követő csütörtökön (szeptember 1-jén), mégpedig a felek, illetve officialisaik által egymás ellen kölcsönösen elkövetett és véghezvitt rablás, fosztogatás, emberek akasztása, megsebesítése és ütlegetése, valamint több más gonosztett ügyében. A felek tisztességes és nemes férfiak döntésének értelmében – akik hosszú időn át fáradoztak ügyükben – végül az alábbi egyezségekre jutottak és jutnak előttünk: miszerint a felek az általuk vagy officialisaik által egymásnak eddig bármilyen módon okozott összes károk és egymás ellen kölcsönösen elkövetett minden jogtalanság, vagyis rablás, fosztogatás, emberek akasztása, megsebesítése és ütlegetése, valamint több más gonosztett felől egymást kölcsönösen nyugtatják, és hasonlóképpen mentesítik, kivéve mindössze azoknak az ökröknek az ügyét, melyeket Kathai Mihálynak a mondott Zabathkára helyezett officialisai, Mezew Péter, valamint Pandi János, Mihály és Péter az említett vasthoroki népektől és jobbágyoktól – mint mondják – jogtalanul elvettek. Ezt a 25 ökröt a vasthoroki népek és jobbágyok magán Mezeui Péteren, valamint Jánoson, Mihályon és Péteren követelhetik, és erre lehetőségük van. A felek azt a kikötést tették, hogy ha valamelyikük idő múltával felidézné a fenti dolgokat, vagy akár valamit azok közül, vagy az egyezséget meg akarná szegni, akkor az a fél a fentieket megtartó fél ellenében patvarkodás miatt pervesztes lesz, és magától értetődően annak minősül. Ezen felül a fentieket megszegő fél köteles és kénytelen lesz megfizetni a fentieket megtartó fél minden követelését. Minderre szabad akaratukból kötelezték magukat a fent írt felek előttünk, jelen oklevél tanúbizonysága által.

Kelt az említett Madarason, a fent írt Keresztelő Szent János feje vételének ünnepét követő csütörtökön, az Úr 1429. évében.

(MOL DL. 12168. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Buda, 1431. szeptember 19.

Zsigmond király és az országnagyok előtt per folyt Aranyani Horwat Péter, valamint felesége – Gayanthei Istvánnak Vertesi László leányától, Ilonától született leánya – Erzsébet asszony mint felperesek, valamint Marothi János egykori macsói bán mint alperes között amiatt, hogy a bán húshagyó körül jogtalanul elfoglalta Erzsébet anyai ágról való fivérének, Papnak mondott Lászlónak Aranyani birtokát, melyet László halála után jog szerint Erzsébetnek kellett volna örökölnie, és az idő tájt is az ő és a férje kezén volt zálog címén.

A felperesek által előadott keresetre az alperes azt a választ adta, hogy a kérdéses birtokot nem jogtalanul foglalta el, hanem azt több más birtokrészrel egyetemben fejeválság címén kapta Pap Lászlótól, akit korábban fogott bírák jog szerint elmarasztaltak ellenében egy hatalmaskodási perben. A bírák és a felek az aranyani birtokrész ügyében úgy határoztak, hogy az csak abban az esetben száll a bánra, ha Pap László fiú vagy leány utód nélkül hal meg.

Az alperes készen mutatkozott állítását oklevelekkel igazolni, ezért a király és az országnagyok mindkét félnek elrendelték, hogy mutassák be birtokjogot igazoló okleveleiket.

A kijelölt időpontban, Szent Jakab apostol ünnepének nyolcadán a felperesek bemutatták a királyi személyes jelenlét ítélőszéke előtt a bácsi káptalan 1430. április 26-ai pátens és 1430. február 21-ei, privilegiális formában kiadott iktató oklevelét, melyek szerint Aranyani Papnak mondott Péter fia László a káptalan előtt előadta, hogy Aranyan birtok területén lévő részét, az ahhoz tartozó 2 jobbágytelekkel, 3 ekealja szántóval és egy Gyanthei István erdőbirtoka és két út által határolt erdőrésszel egyetemben, valamint az őt Saragia halászhelyből megillető részt szavatosság vállalása mellett 60 új forintért 12 évre elzálogosította Aranyani Horwath Péternek, akit a királyi ember a bácsi káptalan hiteles emberének jelenlétében zálogjogon beiktatott azok birtokába.

Marothi János bán ezzel szemben bemutatta Nanai Kompolth István egykori országbíró Budán, 1423. október 14-én kelt oklevelét, mely átirat formájában tartalmazza Pereni Péter egykori országbíró egy 1422. december 10-ei ítéletlevelét, valamint a kalocsai káptalan 1423. január 13-ai iktató levelét. Az ítéletlevelével szerint az országbíró bírói székén Pegkei László mester, a királyi kúria jegyzője, királyi ember az országbíró parancsára előállította a János bán ellenében főbenjáró perben hatalmaskodás miatt elmarasztalt Gergeryi Pap Lászlót. János bán ugyanakkor bemutatta az országbíró 1420. szeptember 17-én az ítéletről kiadott oklevelét, melynek alapján Pereni Péter 3 napra fogságba vetette Pap Lászlót. A 3 nap elteltével János bán kérte az országbírótól az ítélet végrehajtását, aki a szokásnak megfelelően kezére adta az elítélt Lászlót. Majd pedig a felek fogott bírák döntésének megfelelően előadták az országbíró előtt, hogy Pap László fejeválság címén János bánnak adja át valamennyi birtokát, és átengedi neki minden birtokjogát, mely őt a Bodrog megyei Gergery, Belsezenthmarton, Sorokzenthmarton és Zenth Iwan birtokok, valamint Gywla, Vilman és Vereseghaz puszták területén megilleti, semmit sem tartva meg azokból a maga számára. Ezenkívül a felek előadták, hogy amennyiben az említett László örökösök nélkül halna meg, úgy a Bodrog megyei

Aranyan területén fekvő birtokrésze is János bánra és örököseire száll ugyancsak fejjátság címén. János bán mindezek ellenében kötelezte magát arra, hogy Lászlót felmenti és nyugtatja a hatalmaskodás ügyében. A kalocsai káptalan 1423-i iktató levele szerint az oklevélben megnevezett királyi ember a káptalan hiteles emberének jelenlétében, a törvényesen összehívott szomszédok és határosok előtt minden haszonvételükkel és tartozékuikkal egyetemben ellentmondás nélkül iktatta a fenti birtokokat János bán, valamint annak fia, László és az ő örököseik és utódaik számára.

Ezeket kívül János bán bemutatta Bodrog megye 1430. április 29-ei iktató levelét, amely szerint, mivel bár Aranyani Horwath Pétert 81 új forintot kitevő bírságban marasztalták el korábban Kylwdi Horwathnak mondott András ellenében, mely bírságot Péter többszöri figyelmeztetés ellenére is vonakodott megfizetni. Az országos szokásnak megfelelően a megye megbízottai, Aranyani Bor János és Aranyani Demeter a szomszédok és határosok jelenlétében ellentmondás nélkül beiktatták Horwath Andrást Horwath Péter aranyani birtokrészebe.

A továbbiakban ugyancsak János bán bemutatta Bodrog megye egy másik, 1430. május 13-án kelt oklevelét. Eszerint minthogy Aranyani Pap Lászlónak az a birtokrésze, mely Aranyani Horwath Péternél volt zálogban, és amelyet a megye Péter 60 új forintot kitevő, bírságból keletkezett adóssága fejében Kylwdi Horwath Andrásnak iktatott, ténylegesen Marothi János macsói bánt illeti meg, és minthogy a bán kormosi officialisa, Baxai György ura nevében teljes elégtételt adott Horwath Andrásnak az említett 60 forint ügyében, a megye bírói székének döntésére Pap László egykori birtokát Marothi János, valamint annak László nevű fia számára iktatták.

Ezzel szemben Horwath Péter azt állította, hogy a szóban forgó birtokrész az ő birtokában van. Ennek bizonyítására három oklevelet mutatott be, nevezetesen először: Bodrog megye 1430. július 8-ai oklevelét, melyben Horwath Péter a megye hatósága előtt intette Baxai Györgyöt, Marothi János macsói bán kormosi familiárisát és officialisát, aki ura nevében 60 forintot fizetett ki Papnak mondott László egykori aranyani birtokának megváltása fejében Horwath Andrásnak, aki őt a szóban forgó birtokból jogtalanul kizárta; másodszer: Bodrog megye 1430. április 29-ei oklevelét, melyben Aranyani Márton fia Bálint Aranyani Horwathnak mondott Péter feleségének, Erzsébetnek és leányának, Ágotának nevében tiltja Kylwdi Horwathnak mondott Andrást attól, hogy az asszonyok aranyani birtokrészét a maga számára iktattassa, vagy János bánnak lekösse, János bánt pedig tiltja attól, hogy bevezettesse magát abba; harmadszor: a bácsi káptalan 1430. szeptember 15-ei oklevelét, melyben Horwath Péter felesége és leánya nevében tiltja Horwath Andrást attól, hogy az ő aranyani birtokrészüket eladja vagy elzálogosítsa, János bánt pedig, valamint annak László nevű fiát és kormosi vámszedőjét, Györgyöt tiltja attól, hogy azt megvegyék, vagy zálogba vegyék.

A fenti dokumentumok alapján a király és a bíróságban vele együtt ülő országnagyok úgy ítélték meg, hogy Horwath Péter jogtalanul tartotta elfoglalva Pap László egykori birtokrészét, ezért őt hatalmaskodás miatt pervesztesnek ítélték János bán ellenében, és rá jószágvesztési ítéletet mondtak ki, amely szerint birtokait kétharmad részben bírói részként, egyharmad részben pedig János bán számára elkobozni rendelték.

Ebből kifolyólag Zsigmond király megparancsolja a kalocsai káptalannak, hogy küldje ki hiteles emberét, akinek jelenlétében Gergelfalwai Gergely vagy Zenthjanusi Miklós királyi ember a törvényesen összehívott szomszédok és határosok előtt minden haszonvételével és tartozékával egyetemben, a bírói rész kivételével iktatja János bán számára a neki megítélt birtokokat és birtokrészeket, mégpedig oly módon, hogy az aranyani birtokrész ügyében figyelmen kívül hagyja Horwath Péter vagy mások ellentmondását, a többi birtokok ügyében pedig, ha ellentmondó jelentkezik, megidézi azt az említett János bán ellenében a királyi személyes jelenlét ítélőszéke elé 1432. január 13-ra. A király megparancsolja a káptalannak, hogy a birtok lefoglalásának, iktatásának és az esetleges idézéseknek lefolyásáról a mondott időpontig tegyen jelentést.

(MOL DL. 11288. A tartalmi kivonat – készítette Trostovszky Gabriella – csaknem szó szerint azonos az oklevél latin nyelvű szövegével.)

Szeged, 1436. április 19.

A császár úr személyes parancsára

Zsigmond, Isten kegyelméből mindig dicsőséges római császár és Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország stb. királya, hívünknek, a nagyságos Gwthi Orzag János zarándi ispánnak és kunok bírójának üdvöt és kegyelmet!

Felségünk elé járult hívünk, a nagyságos Bathmonostorai Thithews László, udvari vitézünk, és panaszosan előadta nekünk, hogy arról tudósították őt, miszerint Madaras, Thoankwtha és Zabathka nevű birtokainkon lakó népeink és jobbágyaink gyakorta követnek el különféle jogtalanságokat az előterjesztő említett Bathmonostora, Mathyushaza, Zenthagywrg, Borsod, Kathmaar, Pathola, Gara, Thothy, Baracka, Baczkwtha, Aran, Pongracz, Kayan, Thymek, mindkét Waya, Wayacz, Zejmbech és Laak birtokon lakó jobbágyaival, valamint a többi, az említett Bathmonostora és Maysa nevű birtokainak tartozékain lakó népekkel és jobbágyokkal, és különféle károkat és sérelmeket okoznak azoknak, és minden módon ártanak nekik az előterjesztő sérelmére és említett jobbágyainak igen nagy kárára. Ezért szigorúan megparancsolva elrendeljük hűségteknek, hogy jelen levelünk vétele után a mondott birtokainkon lakó említett jobbágyaink részéről, akikről a kérelmező azt állította, hogy vele, illetve említett jobbágyaival szemben vétkesek, az említett jogtalanságok, károk és ártalmas dolgok ügyében a kérelmező és fent írt jobbágyai által előadott bizonyítékok és törvényes dokumentumok alapján minden jogot adjatok meg a panaszosnak és említett jobbágyainak, és szolgáltatassatok nekik teljes igazságot és elégtételt Felségünk személyében és a jelen oklevél által rátok ruházott jogoknál fogva az igazságosságnak megfelelően. Úgy és olyképpen, hogy a kérelmező és említett jobbágyai ne legyenek kénytelenek ez ügyben igazságszolgáltatás megtagadása címén Felségünknel panaszt tenni. Ha kegyünket el akarjátok nyerni, másként ne cselekedjetez ebben az ügyben! Ezt az oklevelet, miután elolvastátok, adjátok vissza annak, aki bemutatta nektek!

Kelt Szegeden, a Szent György mártír ünnepét megelőző csütörtökön (április 19.), az Úr 1436., magyar királyságunknak 50., római királyságunknak 26., cseh királyságunknak 16., császárságunknak pedig 3. évében.

(MOL DI. 80558. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Buda, 1438. április 24.

A királyné és a főpapok és bárók helyetteseinek parancsára Albert, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya és Ausztria és Stájerország hercege, valamint Moravia örgrófja stb. hiveinknek, a nagyságos Marczalyi Imrének és Jánosnak és Berekzowi Haghmas Lászlónak, temesi ispánjainknak és országunk bizonyos megyéiben működő tizedszedőknek és kamaránk haszna beszedőinek, akiket mondott országunk alsó részeinek a törökök zaklatásaitól való megvédése és megóvása érdekében küldtünk ki, üdvöt és kegyelmet!

Az óbudai Boldogságos Szűz Mária kolostor jámbor apáca úrnőinek nevében és részéről igen súlyos panaszkodással előadták nekünk és főpapjainknak és báróinknak, hogy habár a néhai fenséges fejedelem, Lajos úr, a mondott Magyarország dicső emlékezetű királya, elődünk, mint a mondott kolostor alapítója és megadományozója bizonyos örökérvényű, előttünk és mondott főpapjaink és báróink előtt most reménykedve bemutatott oklevelének ereje által ugyanazon jámbor apáca úrnőket teljesen és örök időkre felmentette és mentességgel bírónak nyilvánította afelől, hogy birtokaikból és mondott kolostoruk valamennyi, bárhol lévő és bármi néven nevezett, akkor már birtokolt és a jövőben megszerzendő birtokából a mondott királyi kamara hasznát megfizessék; és más korábbi ispánok és a kamara haszna beszedői érintett szabadságjogukat és mentességi kiváltságukat érvényben hagyván ugyanazon kamaránk hasznát az említett mentesség megadása óta sohasem szedték be, és nem hajtották be a fent említett apáca úrnők ilyen birtokain eladdig, míg a most legutóbb elmúlt napokban a ti embereitek és familiárisaitok, akiket eme kamaránk hasznának behajtása céljából küldtetek ki, be nem szedték azon kamara hasznát az említett apáca úrnők érintett birtokain: a Bács megyében fekvő Zondon és bizonyos ahhoz tartozó falvakban, valamint a Tisza mellett fekvő Naghadryanban és Wastorokon, és azon voltatok, és arra törekedtetek, hogy megszerezzétek azokból a kamara hasznát, amit ugyanazon embereitek és familiárisaitok – amint mondják – az említett úrnők birtokain és jobbágyaitól fent említett mentességi kiváltságuk ellenére beszedtek ugyanazon úrnők igen nagy sérelmére és kárára és a jog meggyalázására, amely ügyben azt kérték tőlünk, hogy ugyanazon úrnőknek illő segítséget nyújtsunk. Mi pedig az említett úrnőket és mondott kolostorukat és birtokaikat és népeiket és jobbágyaikat csorbítatlanul meg akarjuk őrizni a fent említett néhai Lajos király által kegyesen nekik ajándékozott és adományozott fent mondott jogaikban, és azt akarjuk, hogy örvendjenek azoknak, tehát szigorúan elrendelvé megparancsoljuk hűségteknek, hogy jelen oklevelünk vételét követően ugyanazon apáca úrnőket és következésképpen mondott birtokaikat és ugyanazon birtokaikon lakó jobbágyaikat semmiképpen ne háborgassátok mondott kamaránk haszna ügyben, amit fent mondott embereitek és familiárisaitok – amint mondják – ugyanazon birtokaikból és jobbágyaiktól beszedtek, ha és amennyiben előzetes szorgos vizsgálódással megállapítottatok, hogy a múltban valaha és mostanáig azokból (a birtokokból) (a kamara hasznát) nem szedték be, és nem hajtották be; és semmi módon ne merészeljétek őket és jobbágyaikat azon kamaránk haszna megfizetésére kényszeríteni. És ne merjetez másként cselekedni, ha fent mondott kegyelmünket el akarjátok nyerni! Jelen oklevelünket, miután elolvastátok, adjátok vissza annak, aki bemutatta!

Kelt Budán, Szent György vértanú ünnepén, az Úr 1438. évében.

A királyné és a főpapok és bárók parancsára.

A pecsét alatti szöveg néhány szavát – dőlt betűvel – a viasz és a papirjelzet takarja.

(MOL Dl. 13180. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Pozsony, 1439. május 9.

Hédervári Lőrinc nádor úr jelentése:

Mi, Albert, Isten kegyelméből mindig dicsőséges római király és Magyarország, Csehország, Dalmácia és Horvátország stb. királya, Ausztria hercege emlékezetül adjuk jelen oklevél által, hogy minthogy elismerjük, hogy felségünk egy bizonyos adományán felül, melyet mindkét nagyságos Hwnyadi Oláh János uraknak ténylegesen kifizettünk Zewrin, Gewryn, Orswa és Myhald nevű váraink – melyek jelenleg honorként hiveink, e két János úr kezén vannak – fenntartására, ugyanazon két Jánosnak három teljes hónapi időtartamra – mely három hónap kezdete a folyó május hó 10. napjától számíttassék – adósai lettünk annak a 2757 szinarany forintnak fejében, amit az említett két János az általunk velük ez ügyben kötött szerződés értelmében ezen váraink fenntartására fordítani ígért, és minthogy biztosítani akarjuk a mondott két Jánost afelől, hogy ezt a 2757 aranyforintot visszakapják, és azt akarjuk, hogy biztosak legyenek ebben, Madaras, Towankwth, Zabathka és Halas nevű mezővárosainkat és falvainkat, valamint Chewzapa falu felét, melyek mind Bodrog megyében fekszenek, és most honorként a két Oláh János kezén vannak, minden haszonvételükkel, hasznukkal, nyereségükkel és jövedelmükkel, és az ezen birtokokhoz és a fél faluhoz jog szerint tartozó és hozzájuk kapcsolódó bármi néven nevezendő valamennyi tartozékkal együtt, valóságos határaik és régi határjeleik között az említett 2757 szinarany forint fejében zálogul lekötni rendeltük és rendeljük, és elzálogosítjuk a fent nevezett két Oláh Jánosnak oly módon, hogy amikor mi vagy utódaink, tudniillik az utánunk következő magyar királyok említett tartozékaikkal együtt vissza akarnák, vagy vissza akarnánk váltani e két Oláh Jánostól ezeket a birtokokat és a fél falut, akkor ők, miután visszakapták a mondott 2757 aranyforintot, kötelesek és kénytelenek lesznek nekünk vagy mondott utódainknak minden nehézség nélkül vissزابocsátani és visszaadni a fent irt birtokokat és a fél falut minden egyes tartozékával együtt. Nemkülönben kötelezzük magunkat, és a magunk és említett utódaink, tudniillik az utánunk következő magyar királyok nevében megígérjük, hogy a birtokok és a fél falu megváltásának időpontjáig megvédjük és megoltalmazzuk mindkét fent említett Oláh Jánost és az ő örököseiket és utódaikat az említettek békés birtokában minden jogtalanul támadó, pereskedő és felperes ellenében, perben vagy peren kívül, a magunk vagy utódaink saját költségén és fáradságán ezen oklevelünk ereje és tanúbizonysága által.

Kelt Pozsonyban, a Szent János a latin kapu előtt ünnepet követő szombaton (május 9.), az Úr 1439. évében.

(MOL DL. 13376. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

1450. augusztus 19.

Mi, a Csongrádi Egyház káptalana emlékezetül adjuk jelen oklevél által, hogy vastoroki Sarlosnak mondott János előttünk személyesen megjelenvén, az óbudai felszentelt apáca úrnők nevében és képviselőjében tiltakozott ekképpen, hogy amint ugyanazon apáca úrnőknek tudomására jutott Gesthi Mihály fiának, a néhai Lászlónak fiai, János, László és Mihály bizonyos két, Csongrád megyében fekvő, Chechtho és Kysadoryan nevű birtokukat el akarták zálogosítani Ambrus deák szegedi polgárnak, és mivel ugyanazon Chechtho és Kysadoryan birtokot az ugyanazon úrnők Nagadoryan és Wastorok nevű birtokával való közvetlen szomszédság címén zálogként vagy bármi más módon inkább ugyanazon úrnőknek kellene átengedni, tehát e tiltakozást megtévén előttünk nyilvánosan ellentmondva eltiltotta a fent említett Jánost, Lászlót és Mihályt a mondott Chechtho és Kysadoryan birtok már véghezvitt vagy jövőbeni eladásától vagy elzálogosításától, az említett Ambrus deákat pedig, és mindenki mást is eltiltott a mondott birtokok már véghezvitt vagy jövőbeni megszerzésétől vagy megvásárlásától és attól, hogy a maga számára iktattassa azokat, és magát azok birtokába bevezettesse, és azok hasznát vagy haszonvételeit beszedje vagy elfogadja.

Kelt a Boldogságos Szűz Mária mennybevételének ünnepét követő hétfőn, az Úr 1450. évében.

(MOL DI. 14395. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Szeged, 1458. szeptember 7.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya híveinknek, a kiváló Parlagi Lászlónak, budai udvarunk sáfárának és kunjaink ispánjának vagy alispánjaiknak, azoknak, akik jelenleg hivatalban vannak és azoknak, akik a jövőben hivatalban lesznek, valamint Bíró Györgynek, aki hasonlóképpen udvarunk sáfára Zabathkáról, üdvöt és kegyelmet!

Minthogy habár a néhai János úr, kormányzó, boldog emlékezetű atyánk oklevele révén azt a parancsot adta nekik (t. i. kunjainknak), hogy más jobbágyaink szokása szerint és hozzájuk hasonlóan tartózkodhassanak Zabathka mezővárosunkban, és azért, mert kunok, és mivel eredetüket a magyaroktól vették, kunjaink ispánjai – mind a lovasok, mind a hivatalnokok – közül egyáltalán senki ne kényszerítesse őket többi kunjaink közé azért, hogy ott éljenek. Mégis ti most mondott néhai atyánk engedélye ellenére, az azon mondott néhai atyánk által nekik megadott szabadságjog igen nagy sérelmére rendkívüli módon szorongattatok és kényszerítettétek őket arra, hogy átköltözzenek kunjaink közé, hogy ott éljenek. Ezért azt akarván, hogy ezek a kunok békésen éljenek és maradjanak abban a szabadságban, amelyben (néhai) atyánk hagyta őket jelen oklevél tartalma által szigorúan meghagyjuk és megparancsoljuk hűségteknek, hogy miután vették a jelen oklevelet, mostantól fogva a jövőben a mondott Horwath Györgyöt, Kycze Balázst, Gyunknak mondott Pált és Jánost, Alch Mihályt, Gerhard fia Egyedet, Kara A...t, Aracha Egyedet, Thene Antalt, Kazan Balázst, Kwn Antalt és más Zabathka mezővárosban lakó kunjainkat egyáltalán ne merészeljétek többi kunjaink közé szorítani, és kényszeríteni, hogy ott éljenek, hanem engedjétek őket ugyanazon mezővárosunkban mint valódi magyarokat békésen megmaradni és élni, és ne merészeljétek másként cselekedni. Jelen oklevelet, miután elolvastátok, adjátok vissza annak, aki bemutatta!

Kelt Szegeden (Zegedini), a Boldogságos Szűz Mária születésének előestéjén (szeptember 7.), az Úr 1458. évében.

(MOL DI. 88331. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

1459. november 6.

Az Esztergomi Egyházmegye káptalanja tanúsítja, hogy küldöttjeinek jelenlétében horogszeghi Szilágyi Mihály, Beszterce főispánja a visegrádi várban 1459. november 5-én Valkó vármegyei birtokait elcserélte néhai Koroghi János bán Gáspár fiának Bács vármegyei birtokaival.

„Mi, az Esztergomi Egyházmegye káptalanja Krisztus valamennyi mostani és eljövendő hívének, kik mindezekről tudomást szereznek, üdvözlét az üdvösséget árasztó nevében.

Mindenkinek emlékezetébe idézve kívánjuk tudtára adni, hogy nagyságos és tekintetes Szilágyi Mihály úrnak, Beszterce örökös főispánjának törvényes folyamodására, mivel jelenleg Visegrád várában tartózkodik, és testi gyengesége gátolja abban, hogy meghallgatása végett az alábbi ügyben előttünk személyesen megjelenhessen, két tisztelendő kanonok társunkat, Lippay Mihály urat, az egyházi törvénytudományok doktorát és Farnady Mátyás magisztert hites tanúságtétel végett (Visegrádra) küldtük, kik miután onnan hozzánk visszatértek, egyöntetűen arról számoltak be, hogy amikor a visegrádi várban Szent Imre herceg ünnepén (november 5.) megjelentek, előttük Szilágyi Mihály úr személyesen, önként és szabad akaratából ilyen nyilatkozatot tett:

Németiben fekvő minden birtokrészét, ugyanezen Németiben levő kúriája egyik felét, melynek másik fele nemes szekcsői Herczegh Pál úr tulajdona, továbbá Szarvast, Szöllöst, Kovázdit, Mocsárt, Teszent, Szilközt, Asszonyfalvát, Szentszalvátort, Liget-Pácsintát és másik Pácsintát minden tartozékaikkal, hasznukkal és vagyonukkal, éspedig megművelt és parlagon fekvő szántóföldjeikkel, erdőkkel, ligeteikkel, rétjeikkel, legelőikkel, vizeikkel és halastavaikkal, halászati jogaikkal, a Dráva folyón őrlő vízimalmokkal és azok helyének tulajdonjogával, továbbá hegyeikkel, szőlőskertjeikkel és szőlőhegyeikkel, általában pedig bármiféle felszereléseik összességével, melyek hozzájuk tartoznak, vagy tartozniuk kellene, valóságos mezsgyéiken és ősi határaikon belül, melyeket még néhai Miklós jelölt ki, aki néhai Györgynek, ez pedig a Németiről nevezett, Laczk bánnak is mondott, néhai Dávidnak fia volt; mindezeket a Valkó vármegyében fekvő birtokokat, melyek bármiféle jogcímen Szilágyi Mihály úr birtokát képezik, a Bács vármegyében levő Nagh-Baycz, Fybaych, Okor, Napfen, Hymeseghaz, Kethfylew, Lykaseghaz, Gyewrge, Kerekeghaz és Thwretheghaz birtokokért és azoknak mindennemű tartozékaiért, mégpedig megművelt és parlagon heverő szántóföldjeiért, rétjeiért, legelőiért, vámjövedékeiért és mindennemű összes haszonélvezeteiért, melyek ezekhez tartoznak vagy tartozniuk kellene, és fent nevezett néhai Bán fia Gáspárnak bármiféle címen jogos tulajdonát képezik, Szilágyi Mihály kölcsönös csere útján átadta, átengedte és átruházta nevezett Bán fia Gáspárnak, ennek örököseinek és utódai összességének, miként mindezt átadja, átengedi és átruházza tanúságtételre kiküldött Mihály örkanonok urunk és Mátyás magiszterünk előtt, és miként ezek előadják, az átadott birtokrészekhez semmiféle jogot nem formál és nem tart fent többé magának, hanem minden, a múltban, a jelenben és a jövőben birni remélt tulajdonjogát János bán fent nevezett Gáspár fiára ruházza át.

Fent nevezett horogszeghi Szilágyi Mihály úr és örökösei kötelezettséget vállaltak, hogy fent említett Bán fia Gáspárt, örököseit és utódaikat a felsorolt bir-

tokrészek békés tulajdonában bíróság előtt vagy bíróság nélkül cselekvőleg és anyagilag is támogatják, védelmezik bármiféle jogtalan háborgató ellen, hozzáfűzve azt is, hogy abban az esetben, ha fent említett Szilágyi Mihály úr nevezett Bán fia Gáspárt, annak örököseit és utódaikat a felsorolt birtokrészek, és pedig Németi, valamint az ottani fél kúria, továbbá Szarvas, Szöllös, Kovázdi, Mocsár, Teszen, Szilköz, Asszonyfalva, Szentszalvátor, Liget-Pácsinta és másik Pácsinta békés birtoklásában megőrizni nem tudná, valamiképpen vonakodna és nem is akarná, ugyanezen Gáspár és örökösei az ebben foglaltak értelmében a fentebb felsorolt Nagh-Baych, Fybaych, Okor, Napfen, Hymeseghaz, Kethfylew, Lykaseghaz, Gyewrge, Kerekeghaz, Thwrtweghaz és a hozzájuk tartozó összes birtokok tulajdonába bevezetve, azok jövedelmeivel szabadon rendelkezhessenek.

Ezen túlmenően pedig, ha fent nevezett horogszeghi Szilágyi Mihály úrnak vigasztaló örökösök nélkül kellene az e világi életből távoznia (amitől Isten őrizzen), az immár felsorolt birtokokat: Nag-Baych, Fybaych, Okor, Napfen, Himeseghaz, Kethfylew, Lykaseghaz, Gyewrge, Kerekeghaz és Thwrewkeghaz (így!) és mind a többi hozzájuk tartozó birtokrészek összességét és azok haszonvételét fent nevezett Bán fia Gáspár és örökösei nyerhessék vissza, és valóságosan birtokolhassák.

Ennek emlékeztére és örök megerősítésére jelen kiváltságlevelünket nagyobb hiteles függőpecsétünkkel erősítettük meg, és kibocsátását engedélyeztük.

Kelt Szent Imre herceg ünnepét követő harmadik ferián (kedden), az Úr ezer-négyszázötvenkilencedik esztendejében.

(A zichi és vásonkeői gróf Zichy család idősb. ágának okmánytára. Tizedik kötet. Szerkeszti Kammerer Ernő. Budapest 1907. 94–96. oldal. Latin. Palásthy Rezső fordítása.)

Buda, 1462. február 17.

Dengelegi Pongrácz János erdélyi vajda jelentése: Mi, Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya emlékeztül adjuk jelen oklevél által tudatván mindenkivel, akit illet, hogy egyfelől a tekintetes Erzsébet úrnő, drága anyánk Felségünk elé terjesztett sürgető kérésére, másfelől pedig családjának tisztesebb és előkelőbb helyzete és fenntartása érdekében mindazon összes királyi jogunkat, melyek a Csongrád megyei Gywrgé, Baymok, Napfen, Chontafeyer, Bwdakwtha, Pathyr birtokban és a Kewlestharlo, Paly, Kethfylew, Lukaseghhaz és Thereth nevű pusztákban, valamint a Bács megyei Okor, Kerekeghhaz, Naghbayth, Fybayth, Hymeseghhaz, Kewkewr és Wyzethwrol birtokban és hasonlóképpen a Hegyesthwrol, Akosthwrol és Feyefakathwrol nevű pusztákban vannak és találhatók, és jelenleg is háborítatlanul anyánk kezén vannak, bármilyen formában birtokoljuk is azokat, és bármilyen ügyből kifolyólag, bármilyen módon és bármilyen okból illetnék is meg felségünket, minden haszonvételükkel és összes tartozékukkal, tudniillik megművelt és műveletlenül hagyott szántókkal, termőföldekkel, rétekkel, mezőkkel, legelőkkel, kaszálókkal, bokrosokkal, cserjésekkel, hegyekkel, völgyekkel, szőlőkkel, szőlőhegyekkel, vizekkel, folyókkal, halászóhelyekkel, halászati jogokkal és vízfolyásokkal, malmokkal és malomhelyekkel, vagyis általában valódi és régi határaik között található valamennyi haszonvételükkel és összes, bármi néven nevezendő tartozékukkal egyetemben az említett Erzsébet úrnőnek, anyánknak adtuk, adományoztuk és juttattuk, sőt adjuk, adományozzuk és juttatjuk, hogy örök jogon és visszavonhatatlanul megtartsa és birtokolja, és hasonlóképpen bírja azokat az idegen jog sérelme nélkül jelen oklevelünk ereje és tanúbizonysága által. Ezt az oklevelet pedig akkor, amikor ismét bemutatják nekünk, privilégiumunk formájában fogjuk kiadni.

Kelt Budán, a Szent Bálint vértanú ünnepét követő szerdán (február 17.), az Úr 1462. évében.

(MOL DL. 15703. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

1463. május 13.

Mi, a Budai Egyház káptalana emlékezetül adván jelen oklevél tartalma által tudatjuk mindenkivel, akit illet, hogy Foki István deák az óbudai Boldogságos Szűz Mária kolostor jámbor apáca úrnőinek képviselőjében személyesen elénk járulván megmutatta és bemutatta nekünk a néhai méltóságos fejedelemnek, Hwnyadi János úrnak, Magyarország kormányzójának egy bizonyos papíron, nyílt formában kiadott oklevelét, melynek tartalma és rendje alább egészében le van írva, illő alázattal kérvén tőlünk, hogy a biztonság kedvéért szóról szóra írassuk és másoltassuk azt át, és foglaltassuk jelen örök érvényű oklevelünkben ugyanazon apáca úrnők számára, mely oklevél tartalma ez:

Mi, Hwnyadi János, Magyarország kormányzója stb. nektek, minden rendű és bármely állapotú embereknek és mindenekelőtt a kunok előjáróinak (nektek), akik ezt az oklevelet látjátok, mivel leghatározottabban meggyőződünk arról, hogy az óbudai jámbor apáca úrnők Wasthorok nevű birtokán lakó kunok a nagyságos néhai fejedelemasszonynak, Erzsébet úrnőnek, Magyarország királynőjének engedélyével régtől fogva örök időkre lakhelyet és tartózkodási helyet kaptak ugyanott, és elhatároztuk, hogy mi is engedélyezzük nekik, hogy békében ott lakjanak, ezért legszigorúbban elrendeljük és megparancsoljuk, hogy látván jelen oklevelünket, engedjétek, hogy az említett kunok békésen megmaradjanak ugyanazon Wasthorok birtokban, és ne merészeljétek őket ezután zaklatni, háborgatni és megkárosítani, és ne merjétek őket a többi kunok közé visszahelyezni, üzni és kergetni, és semmi módon ne vegyétek a bátorságot erre. Másként ne cselekedjétek! Jelen oklevelet, miután elolvastátok, adjátok vissza annak, aki bemutatta!

Kelt Budán, a Boldog Vitus és Modestus vértanú ünnepét követő hétfőn (június 17.), az Úr 1448. évében.

Mi pedig kegyesen hajolván a mondott István deák jogos és ésszerű kérésére, miután a mondott kormányzó úr fent írt levelét, melyben nincs vakarás vagy törlés, és amely semmilyen részében nem gyanús, sőt minden kétségtől és gyanútól mentes, semmit sem téve hozzá, és semmit sem hagyva el, szóról szóra átírtattuk és átmásoltattuk, és jelen örökérvényű oklevelünkbe foglaltattuk ugyanazon apáca úrnők számára a biztonság kedvéért.

Kelt a Boldog Szaniszló vértanú ünnepét követő pénteken, az Úr 1463. évében.

(MOL DL. 14169. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Nándorfehérvár, 1463. augusztus 30.

A király úr személyes parancsa.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya hívünknek, a tiszteletre méltó Bessenewi Bertalannak, budai várunk sáfárának és kunjaink ispánjának üdvöt és kegyelmet!

Tudd meg, hogy meggyőződünk arról, hogy az óbudai Boldogságos Szűz Mária kolostorban lakó jámbor apáca úrnők olyan, Magyarország szent királyaitól, tudniillik a mi elődeinktől kapott joggal rendelkeznek, hogy a Vasthorok nevű birtokon az elkövetkezendőkben örök időken át bizonyos kunokat tarthatnak, akik az ő élelmükről gondoskodnak. Minthogy pedig igyekszünk csorbitatlanul megőrizni Magyarország előző királyainak rendelkezéseit – különösképpen azokat, melyeket az Isten egyházainak javára tettek –, szigorúan elrendeljük és megparancsoljuk tehát hűségednek jelen oklevél tartalma által, hogy miután jelen oklevelet megkaptad, hogy azokat a kunokat, akik fent említett elődeinknek, Magyarország királyainak mondott rendelkezései szerint az említett Vasthorok birtok területén laknak és lakoznak, ne merészed a többi kunok közé kényszeríttetni, hanem meg kell engedned, hogy ugyanott, ugyanazon birtok területén lakjanak, és ha közülük valakit (a többi kunok közé) kényszerítettél, azokat ismét bocsásd és bocsáttasd el. Másként ne merészed cselekedni! És azt akarjuk, hogy ezt kunjaink valamennyi jövőbeni bírása is szilárdan és sértetlenül tartsa meg. És miután elolvastad a jelen oklevelet, add vissza annak, aki bemutatta!

Kelt Nándorfehérvárott, a Boldog Keresztelő János feje vétele ünnepének másnapján, az Úr 1463. évében.

(MOL DI. 15868. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Buda, 1464. szeptember 7.

I. Mátyás, Magyarország királya Szobotka birtokot Dengelegi Pongrácz Jánosnak adományozza

Mi, Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya, jelen sorainkkal tudomására adjuk mindenkinek, akit illet, hogy mi, a velünk született királyi kegyességünk folytán néha ismeretleneket is, akik felségünk iránt való hűségüknek bizonyítható jelét adják, részesíteni szoktuk jóteteményünkben azért, hogy őket az irántunk való hűséges szolgálatra még készségesebbekké tegyük; úgy véljük ugyanis, hogy méltatlanul cselekednénk, hogyha azokat, akiknek hűséges és kitartó szolgálata sokszor alig ismert számunkra, de kitartó és odaadó szolgálatuk miatt minket hálára és ragaszkodásra köteleznek, hálánk megtapasztalása nélkül hagynánk. Ezért figyelembe vévén és komolyan mérlegelvén a hűséges Dengelegi Pongrácz János nagyságos úrnak, Erdély vajdájának érdemeit és szolgálatait, melyekkel elsősorban magyar királyságunk szent koronájának, majd pedig Felségünknek a legnagyobb hűséggel és kitartó állhatatossággal jó és balsorsban kitüntette magát az állhatatos és őszinte hűségnek méltó jeleként, és a rossz példák hatására sem tántorodott meg, hanem személyét és egész vagyonát a szerencse bármely forgatagában is Felségünk tiszteletének rendelte alá, sohasem távozva a mi oldalunkról, és mindezt őszintén ki is mutatta és teljesítette. Mindezek alapján említett érdemeivel nem azonos, de legalább megközelítő kegyességünk jelét kívánva adni a Csongrád megyei Szabadka birtokunkat, amelyet egykor a mi hűséges, tekintetes és nagyságos Szilágyi Mihály igen kedves testvérünk, Beszterce vármegye örökös főispánja életében tartott és birtokolt, és amely testvérünknek örökös nélküli, az Úr tetszése szerinti elhalálózása nyomán, említett magyar királyságunk ősi és jóváhagyott törvényei alapján Felségünkre visszaszármazott, minden hasznával és tartozékával együtt az említett Dengelegi Pongrácz Jánosnak és örököseinek, valamint utódjainak királyi kezünkkel adjuk, ajándékozunk és átszármaztatjuk mások jogának tiszteletben tartása mellett. Ennek megerősítésére és tanúbizonyságául privilegiális formában adjuk jelen sorainkat, amelyet nekünk külön is bemutatnak.

Kelt Budán, Szűz Mária születése ünnepének vigiliáján, az Úr 1464. évében, uralkodásunknak 7., megkoronázásunknak pedig első évében.

(Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Budapest. Collectio Kapriniyana in quarto, Tomus IV. 286–288. oldal. Latin eredetiből fordította dr. Hegedűs Antal.)

Buda, 1466. április 10.

A király úr parancsa.

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya hűveinknek, a kunok bármely szálláshelyen lévő és lakó kapitányainak és ispánjainak üdvöt és kegyelmet!

Az Óbuda városunkban alapított Boldogságos Szűz Mária kolostorban lakó jámbor apáca úrnők képviselőjében panaszosan tudatták velünk, hogy a fenséges fejedelem, Zsigmond császár úr által, valamint felségünk által is kegyesen nekik adományozott régi szabadságjoguk értelmében azoknak a kunoknak, akik a mondott néhai Zsigmond császár úr idejétől fogva az ő Wasthorok nevű birtokukon lakóhelyet szereztek, jelenleg is szabadságában áll, hogy ott lakjanak, ti mégis egy kunt, név szerint Antalt, aki egyébként régtől fogva lakhelyet szerzett a mondott Wasthorok birtokon, érintett joga ellenére más kunok közé kényszerítettetek, hogy ott lakjon, és bizonyos más személyeket is – ugyanazon Antalnak a mondott Wasthorok birtokon lakó fivéreit, Pétert, Lukácsot és Tamást – kényszeríteni akartatok és igyekeztetek ugyanazon apáca úrnők igen nagy sérelmére és kárára. És mivel a mondott apáca úrnőket meg akarjuk tartani és őrizni régi szabadságjogaikban, ezért hűségteknek szigorúan elrendeljük és megparancsoljuk jelen oklevél tartalma által, hogy a dolgok így állván, a mondott kunt, Antalt, akit a fenti módon illetéktelenül és jogtalanul kényszerítettetek, engedjétek ismét vissza a sajátjába, a mondott Antal fivéreinek, a fent írt Péternek, Lukácsnak és Tamásnak pedig, akik – amint mondják – régtől fogva lakhelyet szereztek maguknak a mondott Wasthorok birtokban, engedjétek meg, és legyetek kötelesek megengedni, hogy ott békésen éljenek, és engedjétek meg, és legyetek kötelesek megengedni nekik, hogy azon a (birtokon) házat építsenek, és semmiképpen ne merészeljetez másként cselekedni! Jelen oklevelet, miután elolvastátok, adjátok vissza annak, aki bemutatta!

Kelt Budán, az Úr feltámadásának ünnepét követő csütörtökön, az Úr. 1466., királyságunknak 9., megkoronázásunknak pedig 3. évében.

(MOL DI. 16334. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Buda, 1466. április 10.

MOL Dl. 16335.

Az oklevél szövege, a benne szereplő kun nevét kivéve megegyezik a Dl 16334. számú oklevél szövegével. Ebben az oklevélben Hawas Demeter és Rysse István van említve.

(Trostovszky Gabriella megjegyzése.)

*

Buda, 1466. április 10.

MOL Dl. 38784.

Az oklevél szövege, a benne szereplő kun nevét kivéve megegyezik a Dl 16334. számú oklevél szövegével. Ebben az oklevélben Sypps Tamás és Jakab van említve.

(Trostovszky Gabriella megjegyzése.)

*

Buda, 1466. július 11.

Mátyás megparancsolja a királyi kúria valamennyi bírójának, hogy az óbudai apácák és a néhai Gezthi Mihály fia László fiai, János, László és Mihály között az apácák Csongrád megyei Kyasadoryan nevű birtoka ügyében folyó perben hozzanak végleges döntést. Az apácák a birtokot korábban a perben szereplő János, László és Mihály apjának, Lászlónak adták, hogy amíg él, használja azt. A Gezthiek László életében nem kezelték megfelelően a birtokot, László halála után pedig nem adták azt vissza az apácáknak, hanem tovább használták, sőt megpróbálták azt saját maguknak megszerezni, és a maguk számára iktattatni.

(MOL Dl. 17820. A regesztát latin eredetiből Trostovszky Gabriella készítette.)

Buda, 1468. november 10.

A király úr parancsára.

Mi, Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya emlékezetül adjuk jelen oklevél tartalma által jelezve mindenkinek, akit illet, hogy a néhai Horogzegi Silagy László leányainak, tudniillik anyáknak, a kiváló Erzsébet úrnőnek és Zsófia úrnőnek, a tiszteletre méltó Vingarthi Gereb János feleségének kérésére a Bács megyében fekvő Gewrgye nevű mezőváros és az ahhoz tartozó falvak felét – amit egyébként mi ugyanazon Erzsébet és Zsófia úrnők és fiaik kezéből, akiket az, amint mondták, jog szerint megilletett elvévén, hívünknek, a néhai nagyságos Zekel János aurániai perjelnek adományoztunk Jaycza városának és várának a török császár ostroma ellen való megvédésében tett nagy szolgálataiért, hogy míg él (az övé legyen), és amelyben, mint mondják, most ugyanazon János halálával annak jogai megszakadtak – minden haszonvételével és valamennyi tartozékával, megművelt és műveletlen szántóföldekkel, mezőkkel, rétekkel, legelőkkel, erdőkkel, ligetekkel, hegyekkel, völgyekkel, szőlőkkel és szőlőhegyekkel, vizekkel, folyókkal, halastavakkal, halászóhelyekkel és vízfolyásokkal, valamint malmokkal és malomhelyekkel és általában bármely néven nevezett bármely haszonvételekkel és tartozékaik teljességével együtt (a birtok) valódi és régi határai között – így állván a helyzet –, ismét és újólaj újra az említett Erzsébet és Zsófia úrnőnek és a mondott Zsófia úrnő fiainak, Péternek, Lászlónak és Mátyásnak és az ő örököseiknek és összes utódaiknak adtuk, adományoztuk és juttattuk, sőt adjuk, adományozzuk és juttatjuk, hogy örök jogon és visszavonhatatlanul megtartsák, birtokolják és hasonlóképpen birják azt az idegen jog épségben tartásával jelen oklevelünk ereje és tanúbizonysága által, amit titkos pecsétünk ráfűggesztésével megerősített örök érvényű oklevelünk formájában fogunk kiadni, amikor az oklevelet bemutatják nekünk.

Kelt Budán, a Boldog Márton püspök és hitvalló ünnepét megelőző csütörtökön, az Úr 1468., királyságunknak 11., megkoronázásunknak pedig 5. évében.

(MOL DI. 16728. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Buda, 1469. március 15.

A király úr parancsára.

Mi, Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya emlékezetül adjuk jelen oklevél tartalma által tudatván mindenkivel, akit illet, hogy Dormanhazai László az Óbuda városunkban lévő Boldogságos Szűz Mária kolostorban lakó jámbor apáca úrnők képviselőjében Felsőgünk előtt megjelenven bemutatta nekünk egy bizonyos papíron, nyílt formában kiadott, titkos pecsétünkkel – amelyet a koronázás előtt használtunk – megerősített, alább írt tartalmú parancslevelünket; a fent mondott apáca úrnők képviselőjében alázatosan kérvén Felsőgünket a fent mondott László, hogy méltóztassunk azt – annak tartalmát jelen oklevelünkbe átiratva és átmásoltatva – az említett apáca úrnőknek adni és átengedni jogaik biztosítása céljából; mely oklevél tartalma ez:

»Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya híveinknek, a szegedi vár várnagyainak és alvárnagyainak, Csongrád megyei ispánjainknak, valamint ugyanazon megye szolgabíráinak, továbbá valamennyi kapitányunknak, hadvezéreknek, toborzóknak és hadat gyűjtőknek, akik eddig bármely hadseregünket vezették vagy a jövőben vezetni fogják, akiknek ezt az oklevelet megmutatják, üdvöt és kegyelmet!

Mivel azt akarjuk, hogy az óbudai apáca úrnőknek a mondott megyében fekvő Waszthorok és Adorian nevű birtokán lakó népei és összes jobbágya mindörökké ki legyen véve és emelve a bármely – akár helyi, akár általános, mondott Magyarországunk bármely részén és bármely ellenségünk vagy ellenfelünk ellen felállítandó – királyi hadseregünkben való belépés (kötelezettsége), valamint a bármely várat érintő munkák, sőt bármilyen és bármiféle szolgálatok alól, sőt jelen oklevél által kiemeljük és kivesszük őket ezek alól, ezért hűségteknek és közületek mindenkinek szigorúan elrendelve megparancsoljuk jelen oklevél tartalma által, hogy a mondott apáca úrnőknek a fent írt megyében fekvő érintett birtokain lakó mondott népeit és jobbágyait az azon hadseregeinkbe való belépésre, vagy bármely várat érintő munkákra, vagy bármilyen más szolgálat megtételére semmiképpen ne szorítsátok és ne kényszerítsétek, és a fentiek értelmében azon népeket semmiképpen ne merjétek személyükben és javaikban és bármely tulajdonukban fent említett mentesítő rendelkezésünk ellenére háborgatni, zaklatni és megkárosítani, és ne merészeljétek másként cselekedni, ha kegyelmünket el akarjátok nyerni! Miután elolvastátok a jelen oklevelet, mindig adjátok vissza annak, aki bemutatta!

Kelt Budán, a Boldogságos Szűz Mária látogatása ünnepének nyolcadán (július 9.), az Úr 1459. évében.«

Mi tehát az említett Lászlónak az érintett apáca úrnők nevében és képviselőjében Felsőgünk előtt előadott kérését királyi jóindulattal meghallgatván és annak kegyesen engedvén, jelen örökérvényű oklevelünkbe szóról szóra belefoglalt és abba átmásolt fent írt parancslevelünket ugyanazon apáca úrnők számára újólág kiadattuk, amint az igazságosság megköveteli, jelen oklevelünk – melyre az a pecsétünk van függesztve, melyet bírói ügyekben használunk – ereje és tanúbizonysága által.

Kelt Budán, a Letare vasárnapját követő szerdán, az Úr 1469., királyságunknak 10., megkoronázásunknak pedig 5. évében.

Az évszám az oklevélen lévő hajtás és szakadás miatt nem olvasható jól. Feltehetőleg 1459 a helyes olvasat.

(MOL DI. 15381. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

1478. április 14.

A bácsi káptalan jelenti Mátyás királynak, hogy 1478. január 7-én, Budán kelt parancsára kiküldte hiteles emberét, Thowankwthi Antal mester kanonokot, akinek jelenlétében Arachai Bwza Gergely királyi ember, miután a megyebeli lakosok körében tartott tudományvétel során meggyőződött arról, hogy az óbudai klarissza apácák semmibe véve Mátyás király 1473. október 6-i döntését, mellyel visszahelyezte Bálint titeli prépostot Gayzal dunai sziget, valamint az ahhoz tartozó folyószakaszon lévő Thanya nevű halászhely birtokába – mely a prépost Gayzal nevű halászhelye fölött, a Zond mezőváros felé eső részen fekszik – 1477. szeptember 8. körül zondi officiálisuk, Dabosi Péter által vezetett zondi jobbágyaikkal elfoglaltatták, és azóta is használják az említett szigetet és halászhelyet, kizárva a prépostot annak birtokából, április 7-én, Alathk birtok területén intette az apácákat, és megparancsolta nekik, hogy a hatalmaskodva elfoglalt szigetet és halászhelyet 32 napon belül szolgáltatassák vissza a titeli prépostnak. Minthogy az apácák a királyi parancsnak ellenszegültek, ugyanott és ugyanazon a napon a rendes bírói nyolcadon kívüli időpontra megidézte őket és Dabosi Péter officiálist, mégpedig a visszaadásra engedélyezett 32 nap lejártá utáni 15. napra a király személyes jelenléte elé Bálint titeli prépost ellenében, figyelmen kívül hagyva a köztük esetleg folyamatban lévő pert, és meghagyta nekik, hogy jobbágyaikat is állítsák elő ott. Egyúttal tájékoztatta az apácákat, hogy a kitűzött időpontban távollétükben is ítéletet hoznak ügyükben.

(MOL DI. 18009. A tartalmi kivonatot latin eredetiből készítette Trostovszky Gabriella.)

Buda, 1481. július 9.

Mi, Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország stb. királya, jelen sorokkal tudtára adjuk mindenkinek, akiket illet, hogy mi, fontolóra vévén hűséges szolgálóinknak, a kitűnő Markos Péter de Belicynek, valamint Czobor de Czoborszentmihály Jánosnak, Imrének és Mártonnak, továbbá de Morhát Szántó János literátusnak az irántunk és a Magyar Szent Korona országgyűlése iránt tartósan kimutatott hűségét, mindazt a királyi jogot, amellyel a birtokok felett rendelkezünk a következő birtokokon, úm. Boroth, Árokegyháza, Cheozapa, Baal (?), Kakuth, Cherez, Pachyr nevű falvak, valamint Apáthitelek pusztá felett, amelyek mind Bodrog vármegyében fekszenek, és amelyek egykor Bíró György de dicta Borth tulajdonában voltak, és most bármilyen módon birtokoljuk, és bármilyen módon is jutottak királyi felségünk tulajdonába, ezennel ezeket a birtokokat minden haszunkkal és tartozékukkal, ti. a szántóföldekkel, lett légyenek azok megműveltek vagy műveletlenek, a mezőkkel, legelőkkel, járásokkal, kaszálókkal, erdőkkel, irtásokkal, hegyekkel, völgyekkel, szőlőkkel és borpincékkel, vizekkel, folyókkal, halastavakkal, halászóhelyekkel, vizesésekkel, malmokkal és azok helyével, általában véve minden haszunkkal és tartozékukkal, amelyek az ősidőktől használt mezsgyéken belül vannak, a megnevezett Markos Péternek, Czobor Jánosnak, Imrének és Mártonnak, valamint János literátusnak és általuk Albert de Berjeg literátusnak, örökösöknek és utódaiknak adományozzuk és általadjuk, hogy örökös joggal visszavonhatatlanul bírják és birtokolják, más jogának a tiszteletben tartása mellett. Mindezt megszerkeszteni hagytuk királyi privilégiumunk formájában, írásban és tanúskodás alapján, amelyet nekünk valóságosan bemutattak.

Adatott Budán, a Szent Margit ünnepe előtti első hétfőn (július 9.), az Úrnak 1481. esztendejében, magyarországi uralkodásunknak 24., csehországinak pedig 13. esztendejében.

(Pecsét helye)

Erdődi Tamás titeli prépost jelentéséhez.

Ezt a másolatot összevetettem az eredetivel, és mindenben szó szerint azonosnak találtam. Kelt Pesten, 1783. június 10-én.

Ladislau Platthy, a tekintetes Királyi Táblabíróság hites jegyzője, s. k.

(MOL DI. 18514. N. R. A. Fasc. 1709 nro 51. Latin eredetiből fordította dr. Hegedűs Antal.)

Bács, 1497.

Lukács papnak, Zabathka plébánosának: a tized nem fizetése miatt plébániájára kirótt interdiktumot azért függesztették fel, hogy ezt az ügyet Pongrácz Mátyással újra megtárgyalhassák; ha azonban vonakodnak a tizedet megfizetni, ismét kivetik rájuk az interdiktumot, most már visszavonhatatlanul.

Péter, a Kalocsai Egyház érseke stb. a Krisztusban őszintén szeretett tisztelendő Lukács papnak, Zabathka plébánosának. Krisztusban őszintén szeretett Tisztelendő! Felfüggesztjük azt az interdiktumot, amelyet Zabathka plébániára a tized nem fizetése miatt kimondottunk, miután a király Ófelsége velünk együtt azt akarta, hogy a jövő Szent György napjáig Pongrácz Mátyás úrral újra végigtárgyalhassuk a tizedfizetésnek minden lehetőségét, és meghatározhassuk annak végleges formáját. Mindezt azonban azzal a feltétellel, hogy ez idő alatt ezt az ügyet vagy megoldják, vagy nem. Ha az ünnep elmúltával Zabathka lakói nem fizetik meg az egyházunknak jog szerint kijáró tizedet, a leghatározottabban ismét kivetjük rájuk az egyházi interdiktumot az újabb felfüggesztés további reménye nélkül.

Kelt Bácsban, vasárnap, Szent János apostol és evangélista ünnepének nyolcadán, 1497-ben.

(Egyetemi Könyvtár, Kézirattár, Budapest, Collectio Kaprinayana, in folio, Tomus LI, 260–261. oldal. Latin eredetiből magyarra fordította dr. Hegedűs Antal.)

Buda, 1498. június 22.

A király úr személyes parancsa.

Mi, Ulászló, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország stb. királya, emlékezetül adjuk jelen oklevél tartalma által tudtván mindenkivel, akit illet, hogy hívünk, Thordai Kis (Paruus) Péter Felségünk jelenléte elé járult, és bemutatta és felmutatta nekünk hívünknek, a nagyságos Dengelegi Pongrácz Mátyásnak papíron, nyílt formában kiadott és pecsétjének ráfüggesztése által megerősített bizonyos oklevelét, amelyből kiviláglik, hogy ugyanazon Pongrácz Mátyás az erdélyi Fehér megyében fekvő, Mendzenthnek nevezett birtokát annak minden haszonvételével és valamennyi tartozékával együtt mindörökre a mondott Kis Péternek és az ő örököseinek és összes utódainak adta és adományozta az alábbiak szerint; alázatosan arra kérvén Felségünket a mondott Kis Péter, hogy méltóztassunk azt (az oklevelet) jónak, érvényesnek és érvényben lévőnek elfogadni, és örök érvényű oklevelünkben szóról szóra átírva méltóztassunk a mondott adományozáshoz és elidegenítéshez és a többi dologhoz, amit ugyanazon oklevél tartalmaz, egyenként és együttesen királyi hozzájárulásunkat és hasonlóképpen beleegyezésünket adni. A mondott Pongrácz Mátyás azon oklevelének tartalma pedig ez:

»Mi, Dengelegi Pongrácz Mátyás emlékezetül adjuk jelen oklevél tartalma által, hogy figyelembe vévén és megfontolván a nemes Thordai Kis Péternek, zabatkai kúriánk sáfárának elsősorban atyáknak, a néhai Pongrácz János úrnak, erdélyi vajdának és az ő feleségének, anyáknak, Erzsébet úrnőnek, a mi boldog emlékezetű drága (szüleinknek), majd pedig nekünk, a tőlük származónak is különböző helyeken és időpontokban egészen kitartó hűséggel kimutatott és megtett, azonkívül pedig a tiszteletre méltó Pereeni Orsolya úrnőnek, drága feleségünknek kérésére az erdélyi Fehér megyében fekvő Dyod várunkhoz tartozó Mendzenth nevű birtokunkat, amelyet egykor mondott néhai édesanyánk neki adományozott, hogy amíg él (birtokolja azt), annak minden haszonvételével és valamennyi tartozékával, mégpedig megművelt és műveletlen szántóföldekkel, földekkel, rétekkel, legelőkkel, mezőkkel, kaszálókkal, erdőkkel, ligetekkel, hegyekkel, völgyekkel, szőlőkkel, szőlőhegyekkel, vizekkel, folyókkal, halastavakkal, halászóhelyekkel és vízfolyásokkal, malmokkal és malomhelyekkel, és általában annak bármi néven nevezett minden haszonvételével és tartozékainak teljességével együtt, melyek annak valódi és régi határai között azon Mendzenth nevű birtokunkhoz tartoznak, és ahhoz kell tartozniuk, a fent mondott Thordai Kis Péternek, zabatkai kúriánk sáfárának és általa örököseinek és összes utódainak adtuk, adományoztuk és juttattuk, sőt adjuk, adományozzuk és juttatjuk, hogy örök jogon és visszavonhatatlanul megtartsa, birtokolja és hasonlóképpen bírja azt; mégis olyan feltétellel, hogy legyen köteles nekünk szolgálni; ha pedig azon Thordai Péter örökösök nélkül távozna el ebből a világból, a mondott Mendzenth birtok a néhai Walkay György leányára, Zsófia úrnőre, tudniillik ugyanazon Thordai Péter feleségére szálljon, hogy amíg ugyanazon úrnő él, azon Mendzenth birtokot teljes joggal bírja és birtokolja; ugyanazon úrnő halála után pedig szálljon és háruljon (az a birtok) vissza ránk vagy örököseinkre és utódainkra jelen oklevelünk ereje és tanúbizonyossága által. Jelen oklevelet, miután elolvastátok, adjátok vissza annak, aki bemutatta!

Kelt Zabatka mezővárosban, a Szűz Katalin ünnepét követő vasárnapon (november 27.), 1491-ben.«

Mi pedig a mondott Thordai Kis Péternek a fenti módon felségünk elé terjesztett kérését királyi jóindulattal kegyesen meghallgatván és arra hajolván, miután az említett Pongrácz Mátyás fent írt oklevelét, melyben nincs vakarás vagy törlés, és amely semmilyen részében nem gyanús, semmit sem téve hozzá, és semmit sem hagyva el, jelen örökérvényű oklevelünkbe szóról szóra átíratván úgy, ahogy az jogosan és törvényesen ki van adva, és ereje által igaz voltát bizonyítja, jónak, érvényesnek és érvényben lévőnek elfogadván hozzájárulásunkat adtuk a mondott adományozáshoz és elidegenítéshez, és egyenként és együttesen az azon oklevélben foglalt valamennyi dologhoz, sőt jóságos hozzájárulásunkat és hasonlóképpen beleegyezésünket adjuk azokhoz; és nemkülönben figyelembe vévén és megfontolván ugyanazon Kis Péter hűségét és hű szolgálatait, melyeket mindenekelőtt ezen Magyarországunk Szent Koronájának és azonkívül Felségünknek különböző helyeken és időpontokban egészen kitartó hűséggel kimutatott és megtett, valamennyi és összes királyi jogunkat, amink csak van – ha van – a mondott Mendzenth birtokban, vagy pedig bármi ügyből kifolyólag, bármi úton-módon és okból Felségünkre száll, annak minden haszonvételével és összes tartozékával, mégpedig megművelt és műveletlen szántóföldekkel, földekkel, rétekekkel, legelőkkel, mezőkkel, kaszálókkal, erdőkkel, ligetekkel, hegyekkel, völgyekkel, szőlőkkel, szőlőhegyekkel, vizekkel, folyókkal, halastavakkal, halászóhelyekkel és vízfolyásokkal, malmokkal és azok helyével és általában azoknak bármi néven nevezett bármely haszonvételével és tartozékaik teljességével együtt, amelyek jog szerint és régtől fogva ahhoz kell, hogy kapcsolódjanak és tartozzanak, az említett Kis Péternek és az ő örököseinek és összes utódaiknak adtuk, adományoztuk és juttattuk, sőt adjuk, adományozzuk és juttatjuk, hogy örök jogon és visszavonhatatlanul megtartsa, birtokolja, és hasonlóképpen bírja azokat az idegen jog épségben tartásával, jelen oklevelünk ereje és tanúbizonysága által; mely oklevelünket azon titkos pecsétünk ráfüggesztésével erősítettük meg, melyet Magyarország királyaként használunk.

Kelt Budán, a Boldog Keresztelő János születésének ünnepét megelőző pénteken, az Úr 1498., magyarországi uralkodásunknak 8., csehországi uralkodásunknak pedig 28. évében.

(MOL DF. 255052. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Hájszentlőrinc, 1499. január 7.

Gezthi Mihály deák és Dorozloi János, Bodrog megye alispánjai, valamint Zenthmyklosi Barky Imre és Chepchi Pál, ugyanazon megye szolgabírái jelentik II. Ulászló királynak, hogy 1498. november 15-i parancsára bírói székükből kiküldték Chepchi Pált, aki vizsgálatot tartott a Bodrog megyei nemes és nem nemes jogállású lakosok körében, melynek során megállapította, hogy Wardai Miklós valamennyi panasza jogos, és megfelel a valóságnak.

A panaszos a király előtt előadta, hogy Keresztelő Szent János ünnepe körül Dengelegi Pongrácz Mátyás kiküldte Csongrád megyei Zabodka nevű várának várnagyait, Byllye Pétert és Ethelei Ambrust, akik uruk parancsára annak 111, név szerint említett, Csongrád megyei Madaras birtokon lakó jobbággyával együtt az országos szokással ellentétben minden vagyontárgyukkal együtt Madaras birtokra költöztették a panaszosnak Bodrog megyei Kathymar nevű birtokán lakó jobbággyát, Wythez Istvánt és feleségét anélkül, hogy azoknak erre engedélyük lett volna, és a jogos földbért és más tartozásait megfizették volna; azonkívül ugyanakkor bántalmaztak és sértegettek más, Kathymar birtokon lakó jobbágynőket. Egy másik esetben pedig, mégpedig 1497-ben, Szent Demeter ünnepe körül, továbbá Vizkereszt ideje körül nemes Sagodi Balázs és fia jogtalanul elszállította azt a szénát, amit a panaszos barsodi jobbággya, Palfy Antal jószágai ellátására vásárolt a kalocsai káptalan isaaki jobbággyától, Jakabfy Antaltól, és az eladó házában tárolt, több mint 220 aranyforint kárt okozva ezzel a panaszos jobbággyának.

Kiegészítés a Dl. 88830. számhoz: JOBBÁGYNEVEK

Faber (Mester) Gergely	egy másik, Alch Demeter
Chwkona János	Petherfy Gergely
Reen Bertalan	Kerhen Benedek
Tholway János	Thot Pál
Zvkod Bálint	Seres Bálint
Beres Domonkos	hasonlóképpen Seres Balázs
Bodrog Gergely	Dobray György
Zondy Dénes	Lazlo Benedek
Zekeres Imre	Thotzegy Balázs
Parvus (Kis) Benedek	hasonlóképpen Thothzegy László
Seres Bertalan	Sarw Fábián
Yway Ambrus	Thehenes János
Magnus (Nagy) Mihály	hasonlóképpen Thehenes Ambrus
egy másik, Repas Mihály	Perselth Péter
Nyakathay Demeter	Zyvos István
Chatho Pál	Thot Máté
Nyakathay Tamás	Chorba Demeter
Iwhaz Máté	Thot György
Danch Barnabás	Nemes György
Erffe Fábián	Demeter Tamás
Baranios Demeter	Hamar László

Chorba Demeter
Anthal János
Rwtha György
Thewser Péter
Wadaz Bálint
Thochsentha Máté
egy másik, Iwhosthot Máté
Chonka Miklós
Bybo Péter
Pap Bálint
Parvus (Kis) András
Pap Mihály, Lőrinc
Mezes Demeter
Thot Mátyás
Nagh Lőrinc
Pap Máté
Balog Albert
Zekelthot Mihály
Thot Fábián
Kwn Gál
Zabomonos György
Hams János
Warga István
Magnus (Nagy) Pál
Thot Márton
Parvus (Kis) Demeter
Aranka Dénes, Balázs
Chengethew Dénes
Swrda Mátyás
Kerezthenos Kwchar (?)
Halmos Domonkos
Therek Albert
Pynthes Miklós
Borsos Fábián

Bakachyn Pál
Balog Albert
Kenkes Antal
Faber (Mester) Gergely
Fekethew Bálint
Chorba Demeter
Bornemisza Péter
Pellifex (Szűcs) Szilveszter
Faber (Mester) István
Zabo György
Feleghazy Jakab
Zondy Kelemen
Zevl István
Chakan Máté
Karmar Tamás
Machkas György
Zabo János
Sarw István
Zywys Orbán
Faber (Mester) János
Sechker György
Zabo Albert
Irge Fülöp
Bartha András
Therek Bálint
Dorosman Lukács
Faber (Mester) Lőrinc
Zambo Ambrus
Chazar György
B..z Bálint (a vezetéknév közbülső
betűit hártvaszalag takarja)
Thot Gál
Demeter Lőrinc és Ambrus

(MOL DI. 88830. A tartalmi kivonatot latin eredetiből készítette Trostovszky Gabriella.)

Hájszentlőrinc, 1499. július 15.

Arachai Porkolab Márton, Bodrog megye alispánja, valamint Zenthmyklosi Barky Imre és Rymi Safar Péter, ugyanazon megye szolgabírái jelentik Zapolyai István szepes megyei örökös ispánnak, Magyarország nádorának és a kunok bírájának, hogy 1499. január 11-ei parancsára bírói székükből kiküldték Safar Pétert, aki vizsgálatot tartott a Bodrog megyei nemes és nem nemes jogállású lakosok körében, melynek során megállapította, hogy Wardai Aladár és Miklós minden panaszja jogos, és megfelel a valóságnak.

A panaszosok a nádor előtt három ügyet adtak elő, mégpedig:

1. Szent György napja körül Hathazi Porkolab László és Paruus Péter, Dengelegi Pongrácz Mátyás Bodrog megyei Zabathka nevű várának várnagyai uruk parancsára annak hét, név szerint említett, Madaras mezővárosban lakó jobbággyával együtt fegyveresen rátámadtak a panaszosok mathyushazai jobbággyaira, Kys Albertre, Chonth Benedekre és Gerebewchy Györgyre, és a legelőről jogtalanul Madaras mezővárosba hajtották azoknak valamennyi marháját, jószágát és ménesbeli lovát.

2. Két-három éve, amikor gyertyaszentelőkor Seres Tamás, Thethwsy Péter és Nagy Gergely, a panaszosok Bodrog megyei Lak nevű birtokán lakó jobbággyai az ugyanazon birtokhoz tartozó Hathzygeth erdőben vadásztak, Vince, bathai apát parancsára annak 70, a Bodrog megyei Zeremlyen birtokon lakó, valamint 85, a Baranya megyei Batha birtokon lakó, név szerint említett jobbággya fegyveresen rájuk támadt, és súlyosan megsebesítette őket.

3. Szent Mártonkor Vince, bathai apátnak az előbbi ügyben említett jobbággyai a panaszosok Lak nevű birtoka felé eső Duna szakaszcól elvontattak egy ott horgonyzó hajómalmot, több mint 200 arany forint kárt okozva ezzel a panaszosoknak.

Kiegészítés a Dl. 88840. számhoz: JOBBÁGYNEVEK

Seres Bálint

Rwtha György

Thot Gál

Faber (Mester) Lőrinc

Kerekes Antal

Sarro Fábián

Sybolth Bálint

(MOL Dl. 88840. A tartalmi kivonatot latin eredetiből készítette Trostovszky Gabriella.)

Buda, 1501. június 12.

Mi, Ulászló, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország stb. királya, emlékeztül adjuk jelen oklevél tartalma által jelezve mindenkinek, akit illet, hogy midőn a fenséges Fejedelem, a néhai Mátyás úr, Magyarország és Csehország stb. királya, boldog emlékeztű elődünk halála után isteni felhatalmazással és isteni akaratra ezen nemes Magyarország királyi méltóságára választottak, és azon királyságba be is iktattak minket, és azt az országot fejedelmétől megfosztva, lengyelek és németek és sok más ellenséges nemzet által okozott különféle hadi veszteségektől és vereségektől meggyengítve találtuk, és országlakosaink közül sokan különböző pártokat követtek, amint ez az esemény ily nagy változása idején lenni szokott, hívünk, a kiváló Corvin János, tropaviai és liptaviai herceg és Dalmát-, Horvát- és Szlavónországunk bánja, minthogy többi hiveink és országlakosaink között méltán viselte a hercegi címet, így a mocsoktalan hűség útját követve az eseménynek ily nagy nyugalansága közepette és ily nagy szükségünkben igen jeles és figyelemre méltó szolgálatokat cselekedett és tett meg nekünk, ugyanis minden esetben és minden körülmények között mindig a legkitartóbban és leghűségesebben ragaszkodott hozzánk sem javait, se személyét nem kimélve, bármely ellenfelünk vagy ellenségünk ellenében gyakran küldött hozzánk és főségünkhöz nagyszámú sereget, és semmit és soha nem mulasztott el megtenni, ami a jó és őszinte hűség szolgálatához látszott tartozni, és a legnagyobb mértékben igyekezett mindenben mindig eleget tenni nekünk, és amikor végül a mi és ezen országunk nem csekély oltalmára Jaycza várunk és más boszniai váraink védelmében seregeink vezetését magára vállalta, saját terhére és költségén egy darabig híven őrizte azt számunkra és ezen országunk számára, miután pedig a kimagasló érdemei és igen kedves szolgálatai fejében neki adtuk mondott országaink báni tisztét, az ebből neki járó jövedelmet a mi és országunk egyéb súlyos nehézségei következtében nem tudtuk számára kellő időben kifizetni, a herceg ugyancsak saját pénzén tartott sereget mondott országaink védelmére, és a végvárakat a határokkal együtt saját költségén megőrizte, megállapodván vele, hogy mondott váraink és országaink megóvása ügyében százhétezer forinttal adóssai maradtunk, azonfelül azon János herceg még inkább ki akarván nyilvánítani és mutatni irántunk való hűségének őszinteségét, tudniillik nemcsak hogy mindig kész volt velünk erőnyesen viselkedni és nekünk szolgálni, hogy uralkodásunk kezdetén megerősíthessük és megszilárdíthassuk helyzetünket, és ellenségeinknek erőteljesebben és jobban ellenállhassunk, még Pozsony, Thata és Komárom királyi várakat is, melyek negyvenezer forintért voltak neki elzálogosítva, és amelyek után eleddig semmi fizetséget nem kapott, és amelyeket ő maga a kezében tartott, minden mezővárossal, faluval és birtokkal és összes többi tartozékukkal egyetemben nekünk és a minket követő királyoknak visszaadott és visszajuttatott, és valamennyi fent említett adósságunkat igen nemeslelkűen elengedte, és valamennyi kötelezvénylevelünket és ezen országunk kötelezvényleveleit, akármilyen módon és bármilyen megfogalmazásban lettek is mostanáig kibocsátva és az ő számára kiadva, visszaadta és visszajuttatta nekünk, és megígérte, hogy visszaadja és visszajuttatja azokat. Most pedig, hogy becsületes és hű lelkét még nagyobb és nagyobb tettekkel nyilvánítsa ki és juttassa kifejezésre, és örökös kegyet érdemeljen ki tőlünk,

sziléziai hercegségünkben fekvő tropaviai hercegségét, amelyet eleddig a legszilárdabb jog alapján birtokolt, minden várral, kastéllyal, várossal, mezővárossal, birtokkal és faluval, valamint vazallusokkal és azok összes többi tartozékaival egyetemben és azokkal az oklevelekkel és okmányokkal együtt, amelyek nála vannak, vagy amelyekről tudja, hogy mások kezén vannak mindazon jogon, melynek alapján azon hercegség mostanáig birtokában volt, nekünk adta és kezünkre juttatta, és megígérte, hogy azon hercegséget minden fent mondott tartozékaival és a fent mondott okmányokkal együtt kapitánya révén Boldog Margit legközelebbi ünnepén (július 13-án) esküt téven ez ügyben nekünk vagy ebből a célból kiküldendő emberünknek átadja, és kezéből és fiai és örökösei kezéből, akiknek terhét ugyanazon herceg előttünk magára vette, kiengedi. Mi pedig viszonzásul a felsoroltakért és sok egyéb más dologért és esetért, mindenekelőtt pedig és különösképpen kárpótlásul és a fent írt opuliai hercegsége fejében, amelyet – amint fentebb le van írva – nekünk adott és juttatott, Zabathka, Baronyawar, valamint Sydowar várainkat és a (a megye neve hiányzik az oklevélből) megyében fekvő Lwgas és Dengeleg és Gew mezővárost és kastélyt, azonkívül Almas, Thorozko, Gorbo, Bwza, Aldyod várakat és az összes többi javakat és valamennyi jogot, tudniillik mind ezen Magyarországunkban, mind pedig az erdélyi részekben fekvőket és lévőket, amelyek a nagyságos néhai Dengelegi Pongrácz Mátyás úr halála következtében és magvaszakadtán ezen országunk régi és kipróbált szokása és a törvény szerint jogosan és törvényesen ezen Magyarországunk Szent Koronája és következésképpen királyi adományozásunkra szálltak, és kezünkre jutottak, mégpedig teljes és összes királyi jogunkkal egyetemben, amelyekkel csak ezen várakban, kastélyokban, városokban, mezővárosokban, birtokokban és falvakban bármiképpen rendelkezünk, vagy amely vagy amelyek bármiféle ügyből és okból kifolyólag, bármi úton-módon megilletik felségünket, és hasonlóképpen azok összes többi haszonvételeivel és valamennyi tartozékával, mégpedig megművelt és műveletlenül hagyott szántóföldekkel, földekkel, rétekkel, legelőkkel, mezőkkel, kaszálókkal, erdőkkel, cserjésekkel, hegyekkel, völgyekkel, szőlőkkel, szőlőhegyekkel, vizekkel, folyókkal, halastavakkal, halászóhelyekkel és vízfolyásokkal, malmokkal és malomhelyekkel és általában valódi és régi határjeleik között fekvő, bármi néven nevezendő bármely tartozékaik és haszonvételeik összességével egyetemben az említett Corvin János hercegnek és örököseinek és összes utódainak adtuk, adományoztuk és juttattuk, mégpedig úgy, hogy amikor csak mi vagy az utánunk következő királyok a fent mondott Zabathka vár és tartozékai helyett ugyanazon János hercegnek vagy örököseinek idővel más, azzal egyenértékű javakat adhatunk, ugyanazon herceg vagy örökösei nekünk vagy utódainknak azon Zabathka várat minden tartozékával együtt kötelesek legyenek visszaadni és visszabocsátani. És mivel azon János herceget a fent írt várak és kastélyok és mezővárosok és az említett néhai Pongrácz Mátyás valamennyi birtokjogának békés és háborítatlan birtokában meg akarjuk tartani, és biztosítani akarjuk őt azok birtokában, ezért valamennyi ügyet és pert, amely ügyet vagy pert esetleg idő jártával valamely pereskedők vagy patvarkodók kezdeményeznek vagy indítanak azon János herceg vagy örökösei ellen azon várak és kastélyok és mezővárosok és az összes többi jog ügyében, magunkra fogunk vállalni, és magunkra vállalunk mi és

Magyarország utánunk következő királyai megígervén, hogy azon János herceget és örököseit azon várak, kastélyok és más javak békés birtokában örök időken át bármely zaklató vagy perlekedő ellenében ítélet alatt és ítéleten kívül megóvjuk, és azon János herceg és örökösei nevében minden ellenük vádaskodónak megfelelnünk, és mindig megőrizzük őket azon javak békés és háborítatlan birtokában, és erre a fent mondott okoknál és eseteknél fogva Magyarország utánunk következő királyait is szigorúan kötelezzük, és erre kötelezettnek jelentjük ki. Mivel pedig az ugyancsak a néhai Pongrácz Mátyás vára, Letha, amit ugyanúgy a mondott hercegnek adtunk, jelenleg azon néhai Pongrácz Mátyás özvegyének kezén van, megígérjük tehát a fent mondott János hercegnek, hogy ha azon özvegy úrnő örökösök vigasza nélkül hunyna el, azon várnak nem a mi vagy az utánunk következő királyok, hanem azon János herceg és örökösei kezére kell kerülnie. Dyod várat pedig, amely most ugyanazon özvegy kezén van, kezéből visszaszerez-zük, és a legközelebb következő Circumcisio ünnepén (január 1-jén) azon János herceg vagy örökösei kezébe adjuk és adatjuk. Abban az esetben pedig, ha nem tudnánk ezt megtenni, kötelesek leszünk és el leszünk kötelezve arra, hogy a mondott János herceg vagy örökösei számára ugyanazon Circumcisio ünnepén (január 1-jén) kilencezer forintot letegyünk és megfizessünk, aminek letételéért a fenséges Zsigmond herceg, legkedvesebb fivérünk és a tekintetes és nagyságos Péter, boznyi és szentgyörgyi ispán, országbíránk és erdélyi vajda és vele kincstartónk, a nagyságos Bornemyza János és a nemes Podmanyczky János kezeskedik a mondott hercegnek. Mivel pedig Solmos és Lippa várak és tartozékaik ügyében a mondott János herceg és a néhai nagyságos Alsolyndwai Bánfy Miklós és Jakab között még a néhai Mátyás király úr életében per és vita kezdődött, amit már a néhai Bánfy Miklós és Jakab fiai és örökösei azon várak és tartozékaik békés és háborítatlan birtokába jussanak, és el is nyerhessék azt, mindazon ügyeket és pereket, amelyeket – amint fentebb elő van adva – a mondott néhai Bánfy Miklós és Jakab fiai és örökösei a fent írt várak ügyében visznek, magunkra vállaltuk, és az utánunk következő királyok vállalják magukra. És azonfelül a mondott Lyppa várat, amely most – mint mondják – zálog címén a nemes Harazthi Ferenc kezén van, ugyanazon Ferenctől megváltjuk és átadatjuk és visszaadatjuk vele azon János hercegnek Boldog Margit szűz mondott legközelebbi ünnepén (július 13-án). Egyébként mivel Bekes kastély és mezőváros és tartozékai ügyében a nemes Banchai András deák és a mondott János herceg és néhány familiárisa között hosszú ideje per és perlekedés folyt kúriánkban, ezért hasonlóképpen megígérjük és megfogadjuk, hogy azon János herceget és familiárisait azon Bekes kastély és mezőváros visszaadása felől biztosítjuk úgy, hogy a fent írt felek között az előbbi módon indult pert berekesztetjük, és azon kastélyt tartozékaival együtt megváltjuk, és átengedjük a mondott János herceg számára, hogy birtokolja azt. Azonkívül a Szlavónországunkban lévő Medwe várat és Rokonok és Lwkawecz kastélyokat, melyek ügyében az egykori Laki Thwz János fia, a néhai nemes Alfonz bizonyos bevallást tett nekünk, ugyanazon János hercegnek és örököseinek adjuk az összes és valamennyi királyi jogunkkal egyetemben, amit csak abban a várban és azokban a kastélyokban és azok valamennyi tartozékában birtoklunk, és azon bevallást tartalmazó oklevelet azon János hercegnek átadjuk, és valamennyi jogunkat, ami

azon bevallás erejénél fogva a fent irt várban és kastélyokban minket illet, azon hercegnek és összes örököseinek átengedtük, úgy mégis, hogy az említett János herceg – amint fentebb meg van írva – a mi és országunk valamennyi oklevelét, okiratát és irományát és összes kötelezvénylevelét, amelyeket mi vagy maga az ország bármely dologban és ügyben bármiképpen és bármikor és főképpen a mondott tropaviai hercegség ügyében neki adott, hiven és becsületesen köteles és legyen köteles nekünk átadni és visszaadni Boldog Margit szűz legközelebbi ünnepén (július 13-án). Ha pedig valamit megtartana magának, vagy a mondott ünnepig nem akarna vagy nem igyekezne nekünk átadni, akkor az azon herceg bizonyos egyéb várai és öröklött javai tekintetében, amelyekről bizonyos kötelezvénylevelekben és irományokban különösképp említés történik, attól kezdve mindent semmisnek, érvénytelennek, hamisnak és mindenféle bizonyító erőt nélkülözőnek fognak tekinteni. Sőt adjuk, adományozzuk, juttatjuk és átengedjük mindezeket, és mindezen előadott dolgokra együttesen és mindegyikre külön is kötelezzük magunkat a fentebb részletezett okokból és ügyekben, jelen oklevelünk ereje és tanúbizonyossága által, melyre Magyarország királyaként használt titkos pecsétünk van függesztve.

Kelt Budán, a Krisztus Szentséges Teste ünnepét követő szombaton (június 12.), az 1501. évben, magyar stb. királyságunknak 11., cseh királyságunknak pedig 31. évében.

(MOL DI. 37739. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

1502. június 16.

A fehérvári Szent István királyról nevezett egyház jeruzsálemi Szent János keresztes lovagjainak konventje minden kereszténynek, a mostaniaknak és hasonlóképpen az eljövendőeknek, akikhez ez a levél eljut, üdvözlétet mindenek Üdvöztőjében!

Mindenkinek tudtul kívánjuk adni jelen oklevél által, hogy teljes tisztelettel vet-tük a felségés fejedelem, Ulászló úr, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország stb. királya, legkegyelmesebb urunk parancs formájában hozzánk intézett és nekünk szóló bevezető és iktató oklevelét ezekkel a szavakkal:

»Ulászló, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország stb. királya híveinknek, a fehérvári egyház keresztes konventjének üdvöt és kegyelmet!

Hívünk, Enyngghi Thewrek Imre személyesen elmondta nekünk, hogy törvényesen be akarja vezetetni magát Zabathka várának, valamint a Csongrád megyében fekvő Madaras mezővárosnak és Wereseghaza, Thawankwtha és Sebesthyenhaza birtokoknak, továbbá más, az említett várhoz tartozó, bármiképen nevezett vagy címzett falvaknak és pusztáknak birtokába, melyek a kérelmezőt a nagyságos Corvin János lipői herceg úrtól és Dalmát-, Horvát- és Szlavónországunk bánjától zálog címén illetik meg. Ezért hűségteknek szigorúan megparancsolva elrendeljük, hogy küldjétek ki embereteket közhitelű tanú gyanánt, akinek jelenlétében Kopachi Simon, avagy ugyancsak Kopachi Balázs, vagy Mátyás, netán Farki Pál vagy Balázs, aki a többiek távollétében a mi megbí-zottunk lesz, az említett Zabathka vár, valamint Madaras mezőváros és Wereseghaza, Thowankwtha és Sebesthyenhaza, továbbá az említett várhoz számító és ahhoz tartozó összes többi tartozékok területén, az ugyanoda törvénye-sen összehívott szomszédok és összes határosok előtt és azok jelenlétében bevezeti a kérelmezőt az említettek birtokába, és amennyiben nem lesz ellentmondás, iktatja számára azokat minden haszonvételükkel és összes tartozékokkal egyetemben az előbbi jogcímen, vagyis a kérelmezőt megillető zálog jogán való birtoklásra; ha pedig valaki ellentmondana, úgy azt a királyi ember megidézi az említett kérelmező ellenében személyes jelenlétünk elé a megfelelő időpontra, hogy az ellentmondás ügyében választ adjon. Végül pedig ezen bevezetés és iktatás rend-jéről, valamint ha lennének ellentmondó és megidézett személyek, úgy azok nevééről és nemkülönben az iktatásnál közreműködött szomszédok és határosok nevééről és az ellentmondóknak kijelölt időpontról úgy, amiként mindez lezajlik majd, híven tegyetek jelentést személyes jelenlétünk számára.

Kelt Budán, az egy és oszthatatlan Szentháromság ünnepét követő hétfőn (május 23.), az Úr 1502. esztendejében.«

Minthogy király urunk említett, parancsainak mindig és mindenben eleget akarunk tenni úgy, amiként ez kötelességünk, a fent említett Farki Balázssal, Ófel-sége emberével együtt kiküldtük emberünket, tudniillik Albert presbiter testvért, keresztes konventi társunkat, hogy a mondott iktatás végrehajtásakor közhitelű tanunk legyen. Ők ketten, miután visszatértek onnan hozzánk, egybehangzóan jelentést tettek nekünk az alábbi módon, miszerint miután a Szent Orbán pápa most elmúlt ünnepét követő szerdán (június 1-jén) az említett Zabathka vár, valamint a Csongrád megyében fekvő, a mondott Zabathka várhoz tartozó

Madaras mezőváros és Wereseghaza, Thawankwtha és Sebesthyenhaza nevű birtokok területén a vár és az ahhoz tartozó birtokok ugyanoda törvényesen összehívott összes szomszédai és valamennyi határosa, mégpedig nevezetesen a királyi Felség Horgas faluban lakó kunjai, valamint Kysvardai Miklós és Aladár, továbbá Szeged város bírása, Ewze János és esküdtjei, Molnos Pál és Márton, nemkülönbén a város jegyzője, Sawoli János és egy másik esküdt, Ambrus deák, és még egy-néhány tiszteletre méltó személy jelenlétében említett király urunk embere a mi tanúbizonyosságunk előtt bevezette Enynghi Thewrek Imrét a fentiek birtokába, és minden haszonvételükkel és valamennyi tartozékukkal egyetemben iktatta azokat az ő számára az őt megillető fenti zálog jogcímén, mégpedig úgy, hogy egyetlen ellentmondó sem jelentkezett sem a helyszínen, sem pedig előttünk azalatt, míg ők a törvényben meghatározott számú napon és órán át az említettek és összes tartozékaik területén tartózkodtak. Mely dolog emlékezetére és örökös ereje végett jelen – nagyobb, függő és közhitelű pecsétünk erejével megerősített – privilégialis oklevelünket adattuk ki ezen Enynghi Thewrek Imrének. Kelt a bevezetés és iktatás 16. napján, a fent írt évben, amikor egyházunkban György testvérünk viselte a tanító, István az őr, Márton az éneklő és Pál az olvasó tisztét, az ők és többi testvérünk jelenlétében.

(MOL DL. 88871. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

1502. augusztus 16.

Mi, a Zágrábi Egyház káptalana emlékezetül adjuk, hogy a tekintetes Corvin János lipcsei herceg úr és Dalmát-, Horvát- és Szlavónországek bánja vállalva felesége, a nagyságos Beatrix úrnő, fiuk, Kristóf és leányuk, Erzsébet képviselőjének terhét és gondját, előttünk személyesen megjelenve önként bevállalt tett ily módon: miszerint bizonyos, őt jelenleg leginkább szorongató égető szükségből kifolyólag, mégpedig elsősorban azért, mert ismeretes, hogy a királyi felségnek a mondott bánóságban fekvő végvárai fenntartásával kapcsolatban számos és hatalmas kiadásai lesznek, Zabathka nevű várát a mezővárossal együtt, valamint Madaras, Thowankwth, Weresehyhaz és Sebesthyenhaza nevű mezővárosokat – valamennyi Csongrád megyében fekszik – azoknak valamennyi haszonvételével és bármely tartozékával, vagyis megművelt és műveletlenül hagyott szántókkal, termőföldekkel, rétekkel, legelőkkel, kaszálókkal, erdőkkel, cserjésekkel, ligetekkel, szőlőkkel és szőlőhegyekkel, vizekkel, folyókkal, halászóhelyekkel, halászati jogokkal és vízfolyásokkal, malmokkal és azok helyével, valamint a rendes és rendkívüli adókkal, általában tehát valamennyi haszonvételükkel és összes tartozékokkal egyetemben, melyek jog szerint és régóta azokhoz tartoznak és számítanak, bármi néven nevezendők legyenek is, a nagyságos Enyngi Therek Imrének és feleségének, Krisztina asszonynak, valamint fiuknak, Miklósnak és az ő örököseiknek, továbbá általuk Therek Imre nővéreinek, a nagyságos úrnőknek, a néhai Swl'ok István özvegyének, Krisztinának és Pernezi Imre feleségének, Ilonának, azonkívül az említett Krisztina asszony gyermekeinek, Ferencnek, Istvánnak, Baláznak, Györgynek, Andrásnak és Magdolnának, továbbá Therek Imre nővére, a fent írt Ilona asszony fiainak, Miklósnak, Pálnak és Istvánnak köti le zálogul, sőt lekötötte és elzálogosította előttünk a tőlük korábban felvett és megkapott 10 ezer szinarany forint és jogos pondus fejében, oly módon, hogy amidőn és amikor a mondott Corvin János herceg úr vagy örökösei a mondott várat és az említett mezővárosokat, valamint azoknak tartozékait meg akarnák váltani, vagy erre képesek lennének, akkor az előbb említett Therek Imre vagy örökösei miután előzőleg visszakapták a fent írt pénzüket, Zabathka várát és az említett mezővárosokat és azok tartozékait a mondott Corvin János herceg úrnak vagy örököseinek kötelesek és kénytelenek lesznek akadálytalanul, békésen és háborítatlanul visszabocsátani és visszaadni. És nemkülönben a mondott Corvin János herceg úr vállalja, hogy addig, amíg a birtokokat meg nem váltja, Therek Imrét és örököseit bármely jogtalanul követelő, perló vagy pereskedő személy ellenében megőrzi, megóvjá és megvédi a mondott vár és mezővárosok, valamint azok tartozékainak háborítatlan birtokában saját költségén és fáradságával jelen oklevél tanúbizonysága által. Mely dolog emlékezetére jelen pápens oklevelünket közhitelű pecsétünkkel erősítettük meg.

Kelt a Nagyboldogasszony ünnepét követő kedden, az Úr 1502. évében.

(MOL DL. 88872. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Varasd, 1502. szeptember 25.

Mi, Corvin János lipthói herceg, valamint Dalmát-, Horvát- és Szlavónországek bánja stb., emlékezetül adjuk jelen oklevél által tudatván mindenkivel, akit illet, hogy habár Zabathka várunkat az ahhoz számító és tartozó ugyancsak Zabathka nevű mezővárossal és Madaras mezővárossal, valamint Thowankwth, Sebesthyenhaza és Wereseghaz nevű birtokokkal – valamennyi Csongrád megyében fekszik – együtt a Zágrábi Egyház káptalana egynémely kötelezvénylevelének erejénél fogva egykor bizonyos pénzösszegért elzálogosítottuk kedvelt hívünknek, a nagyságos Ennyngi Therek Imrének, most azonban megfontolván eme Therek Imre hűségét és hű szolgálatait, melyeket ő mindenütt mellettünk állván irántunk kimutatott, valamint azt, hogy mind a minket mindenfelől szorongató szükségben, mind pedig az ebből következő gondok leküzdése és megoldása során igen sok zaklatást állt ki, és igen sok költséget viselt, valamint hogy azt a mondott Horvátországban, tudniillik a mi joghatóságunk alatt álló vidéken fekvő végvárat is, melyet a kezére bízunk, egy bizonyos időpontban saját költségén védte meg, és tekintélyes haderejét mindig készenlétben tartotta a mondott Horvátország határvidékén, és odavezényelte, hogy megvédje azt; amikor pedig lelki nyugalomunkat bizonyos gondok háborították, lecsendesítette lelkünket úgy, hogy gondoskodott számunkra néhány nyugodt napról; mindezekről indítatva tehát, minthogy Therek Imrét viszontajándékkal s különös kegyünkkel szándékoztunk megajándékozni és megtisztelni, magunkra vállalván és magunkra vevén feleségünk, a nagyságos Beatrix asszony, fiunk, Kristóf és leányunk, Erzsébet leányasszony képviselőjének terhét és gondját, a fent írt Csongrád megyében fekvő, a jelzett módon zálog címén a Therek család kezén lévő Zabathka várunkat a mondott Zabathka és Madaras mezővárosokkal, valamint a megnevezett Thowankwth, Sebesthyenhaza és Wereseghaz birtokokkal, és azoknak összes haszonvételével és valamennyi tartozékával, vagyis megművelt és műveletlenül hagyott szántókkal, termőföldekkel, rétekkel, legelőkkel, kaszálókkal, erdőkkel, ligetekkel, cserjésekkel, hegyekkel, völgyekkel, szőlőkkel és szőlőhegyekkel, vizekkel, folyókkal, halászóhelyekkel, halászati jogokkal és vízfolyásokkal, malmokkal és azok helyével, vagyis általában mindazon haszonvételükkel és összes tartozékokkal egyetemben, bármi néven nevezendők legyenek is azok, melyek jog szerint és régóta ahhoz a várhoz tartoznak és számítnak, valódi határaik és régi határjeleik között, az említett Therek Imrének és feleségének, Krisztina asszonynak, valamint fiának, Miklósnak és az ő összes örököseinek és valamennyi, mindkét nembeli utódjukra, továbbá általuk a nagyságos úrnőknek, a néhai Swl'ok István özvegyének, Krisztina asszonynak és Pernezi Imre feleségének, Ilona asszonynak, Therek Imre apai ágról származó nővéreinek, azonkívül eme Krisztina asszony fiainak, Ferencnek, Istvánnak, Balázsnak, Györgynek és Andrásnak és leányának, Magdolnának, valamint az említett Ilona asszony fiainak, Miklósnak, Pálnak és Istvánnak és az ő örököseiknek és valamennyi utódjuknak adtuk, adományoztuk és juttattuk, sőt adjuk, adományozzuk és juttatjuk, hogy örök jogon és visszavonhatatlanul megtartsák, birtokolják és hasonlóképpen bírják; semmilyen jogot, vagyis semmiféle tulajdon- és birtokjogot nem tartván meg azokból a magunk és mondott feleségünk, fiunk és leányunk számára, sőt a magunk, feleségünk, fiunk és leányunk összes és

teljes jogát, melyet az említett várban, mezővárosokban és birtokokban eleddig bármilyen címen birtokoltunk mi és említett feleségünk, fiunk és leányunk, Therek Imrére és feleségére, Krisztina asszonyra, valamint Miklós fiukra és a többi fent nevezett személyre teljes jogon átruházzuk, eme jelenleg használatban lévő gyűrűs pecsétünkkel megerősített és saját kezű aláírásunkkal ellátott oklevelünk ereje és tanúbizonysága által.

Kelt Varasd városunkban, a Szent Máté apostol és evangélista ünnepét követő vasárnapon, az Úr 1502. évében.

Corvin János herceg saját kezével stb.

(MOL DL. 88874. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

1503. április 1.

A fehérvári, Szent István királyról nevezett egyház jeruzsálemi Szent János keresztes lovagjainak konventje minden kereszténynek, a mostaniaknak és hasonlóképpen az eljövendőknél, akikhez ez a levél eljut, üdvözlést mindenek Üdvözítőjében!

Mindenkinek tudtul kívánjuk adni jelen oklevél által, hogy teljes hódolattal vet-tük a felséges fejedelem, Ulászló úr, Magyarország, Csehország stb. királya, leg-kegyelmesebb urunk parancs formájában hozzánk intézett és nekünk szóló bevezető és iktató oklevelét ezekkel a szavakkal:

»Ulászló, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország stb. királya, hiveinknek, a fehérvári egyház keresztes konventjének üdvöt és kegyelmet!

Hiveink, Enyngi Therek Imre, valamint felesége, a kegyes Krisztina asszony és az ő fiaik, Miklós és Bálint, és nemkülönben Therek Imre apai ágról való nővérei és néhai Swl'ok István özvegye, Krisztina asszony és Ilona asszony, Pernezi Imre felesége, valamint eme Krisztina asszony fiai, Ferenc, István, Balázs, György és András és leánya, Magdolna, továbbá Ilona asszony fiai, Miklós, Pál és István részéről tudomásunkra jutott, hogy ők törvényesen be akarják vezetetni magukat Corvin János lipcsei herceg úr és Dalmát-, Horvát- és Szlavónországunk bánja Zabathka nevű várának, valamint a Csongrád megyében fekvő, ugyancsak Zabathka nevű mezővárosnak, továbbá Madaras mezővárosnak és nemkülönben Thowankwth, Sebesthyenhaza és Wereseghaz falvaknak birtokába, melyek őket bizonyos jogcímen megilletik. Ezért hűségteknek szigorúan megparancsolva elrendeljük, hogy küldjétek ki embereteket közhitelű tanú gyanánt, akinek jelenlétében Gara Oszvald és Pál, Kelebei István, vagy Inkei Adlamus Péter, vagy Nagwelghi János, aki a többiek távollétében a mi megbízottunk lesz, és a mondott Zabathka vár és az ugyancsak Zabathka nevű mezőváros, valamint Madaras mezőváros és az említett Thowankwth, Sebesthyenhaza és Wereseghaz birtokok területén megjelen-vén, az ugyanoda törvényesen összehívott szomszédok és összes határosok előtt bevezeti a felsorolt kérelmezőket azok birtokába, és amennyiben nincs ellentmondás, iktatja azokat számukra valamennyi tartozékukkal egyetemben, hogy az őket megillető fenti jogcímen örökösen birtokolják azokat; ha pedig ellentmondók lennének, úgy azokat megidézi az említett kérelmezők ellenében személyes jelen-létünk elé, hogy ellentmondásuk ügyében választ adjanak. Végül pedig ezen bevezetés és iktatás rendjéről, valamint ha lennének ellentmondó és megidézett személyek, úgy azok nevééről és nemkülönben az iktatásnál közreműködött szom-szédok és határosok nevééről és az ellentmondók számára kijelölt időpontról úgy, amiként mindez lezajlik, majd híven tegyetek jelentést személyes jelenlétünk számára.

Kelt Budán, Máté apostol ünnepén, az Úr 1503. évében.»

Minthogy említett király urunk parancsainak mindig és mindenben eleget akarunk tenni úgy, amiként ez kötelességünk, a fent említett Inkei Adlamus Péter királyi emberrel együtt kiküldtük emberünket, tudniillik Lőrinc presbiter testvért, keresztes konventi társunkat, hogy az említett iktatásnál közhitelű tanúbizonysá-gunkként híven eljárjon. Ők ketten, miután visszatértek onnan hozzánk, egybe-hangzóan jelentést tettek nekünk az alábbi módon, miszerint amikor először a

Szent Gergely pápa most elmúlt ünnepe előtti hétfőn (március 6-án) a mondott Zabathka vár és mezőváros, majd pedig Szent Gergely pápa ünnepének napján (március 12-én) Madaras mezőváros és végül Szent Gertrud szűz ünnepén (március 17-én) a Thowankwth, Sebesthyenhaza és Wereseghaz nevű birtokok területén megjelenvén, a mondott várnak, az említett mezővárosoknak és a felsorolt összes falvaknak ugyanoda törvényesen összehívott valamennyi szomszédja és összes határosai, nevezetesen az említett Gara Oszvald és Pál, Kelebei István, Nagwelghi János, Inkei Adlamus Oszvald és Lőrinc, Gezdi Ferenc és Gezdi Mihálffy László, és több más tiszteletre méltó, nemes és nem nemes jogállású férfiú előtt a király úr embere a mi tanúbizonyosságunk jelenlétében bevezette az említett kérelmezőket a felsoroltak birtokába, és minden haszonvételükkel és valamennyi tartozékukkal egyetemben iktatta azt számukra, hogy a fenti jogcímen birtokolják azokat úgy, hogy egyetlen ellentmondó sem jelentkezett sem a helyszínen, sem pedig előttünk azalatt, míg ők a törvényben meghatározott számú napon és órán át az említettek és összes tartozékaik területén tartózkodtak. Mely dolog emlékezetére és örökös ereje végett jelen, nagyobb függő és közhitelű pecsétünk erejével megerősített privilegiális oklevelünket adattuk ki.

Kelt az említett iktatás utolsó napját követő 16. napon, a fent írt évben, amikor egyházunkban György mester viselte a tanító és az őr, Antal testvérünk az éneklő és említett Lőrinc testvérünk az olvasó tiszttét, az ő és többi testvérünk jelenlétében.

(MOL Dl. 88883. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

•

Krapina vára, 1504. július 15.

Mi, Corvin János lipthói herceg és Dalmát-, Horvát- és Szlavónországok bánja stb. emlékeztetül adjuk jelen levelünk által tudatván mindenkivel, akit illet, hogy figyelembe vevén és megfontolván kedvelt hívünknek és familiárisunknak, a nagyságos Ennyngghi Thewrek Imrének hűségét és sokszoros szolgálatainak érdemeit, melyeket lelkének őszinte állhatatosságával és teljes hűséggel mutatott ki irántunk és tett meg nekünk, mégpedig jó és rossz sorsunkban és különféle sikeres vagy sikertelen hadjárataink alkalmával egyaránt, nem kimélve saját személyét és javait, továbbá számításba véve azokat a különféle kiadásokat, melyeket a végvárak, tudniillik Knin, Dynarych, Wzyu, Trawnyk és Vnacz, másként Wyzwch nevű várak fenntartására fordított az elmúlt néhány évben, mely összegből – miután eme Imrével jog szerint és a valóságnak megfelelően elszámolást és számadást készítettünk – 9 ezer aranyforinttal adósok maradtunk, és ténylegesen tartozunk neki, valamint ezenfelül Imre – nyilvánvalóan a saját pénzéből – 4 ezer aranyforintot engedett át nekünk és utalt ki számunkra Maroth nevű várunk megváltási díja gyanánt, melyet a nagyságos Moree György kezéből váltottunk magunkhoz, és mindezt eddig nem fizettük meg neki; egyfelől tehát, mivel méltóképpen kívánjuk viszonzni eme Imre hű szolgálatait és kiváló érdemeit, másfelől pedig elégtételt akarunk neki adni az adósság fejében magunkra vállalván feleségünk, a nagyságos Beatrix asszony, valamint fiunk, Kristóf és leányunk, Erzsébet, továbbá mindazon személyek képviselőjének terhét és gondját, akikről ismeretes, hogy ebben az ügyben érintve vannak, Bodrog megyei Baynok, Gewrgye, Pachyr, Napfen és Bwdakwtha nevű, valamint Bács megyében fekvő Kamaras, Okor, Hymeseghaz, Chontafeyer és Kthfylew nevű birtokainkat, azonkívül a Bács megyében fekvő Erdewmegy, Chyreggh, Dal, Thelek, Werewfen, Bela, Fewldwar és Kerezthwr birtokok területén fekvő birtokrészeinket, azoknak összes haszonvételével és valamennyi tartozékával, megművelt és műveletlenül hagyott szántókkal, termőföldekkel, rétekkel, legelőkkel, erdőkkel, ligetekkel, hegyekkel, szőlőkkel és szőlőhegyekkel és a földbérékkel, továbbá kaszálókkal, vizekkel, folyókkal, halászóhelyekkel, halászati jogokkal, vízfolyásokkal, malmokkal és azok helyével és a vámokkal, általában pedig minden haszonvételükkel és valamennyi tartozékukkal egyetemben, bármi néven nevezendők legyenek is azok, melyek ezekhez a birtokokhoz és birtokrészekhez számítanak és tartoznak mindig és régtől fogva azoknak valódi határai és régi határjelei között, az említett Thewrek Imrének és feleségének, a kegyes Krisztina asszonynak, valamint fiaiknak, Miklósnak és Bálintnak, az ő örökösöknek és összes utódjuknak, és általuk a kegyes úrnőknek, a néhai Sw'ok István özvegyének, Krisztina asszonynak, valamint a nagyságos Pernezi Imre feleségének, Ilona asszonynak, Thewrek Imre apai ágról származó nővéreinek, továbbá eme Krisztina asszony fiainak, Ferencnek, Balázsnak, Györgynek és Andrásnak és leányának, Magdolnának, és azonkívül az említett Ilona asszony fiainak, Miklósnak, Pálnak és Istvánnak, valamint az ő örökösöknek és összes utódaiknak adtuk, adományoztuk, juttattuk és szántuk, sőt adjuk, adományozzuk, juttatjuk és szánjuk, hogy örök jogon és visszavonhatatlanul megtartsák, birtokolják és hasonlóképpen bírják egyrészt az említett hű szolgálatok, másrészt pedig a fent említett 9 ezer aranyforint fejében, mellyel Imrének a fent ismertetett okból adósai

vagyunk, és annak az ugyancsak fent említett 4 ezer forintnak a fejében is, melyet mint mondtunk, ténylegesen megkaptunk – ez pedig mindösszesen 13 ezer forintot tesz ki. Semmilyen jogot és semmiféle tulajdont vagy birtokot nem tartottunk meg magunknak és örökösainknek a fenti birtokokban és birtokrészekben, sőt valamennyi jogunkat, az összes jogot és tulajdonjogot, mely azokban a mienk volt, Imrére és a fent említett többi személyre és azoknak örökösire ruházzuk át jelen sajátkezű aláírásunkkal ellátott oklevelünk ereje és tanúbizonysága által, melyre pecsétünket is ráfüggesztettük.

Kelt Crapyna várunkban az apostolok széteszlásának ünnepén, az Úr 1504. évében.

(MOL Dl. 88902. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

*

MOL Dl. 88921.

Szövege teljességgel megegyezik a DL 88874. számmal. A különbség csak annyi, hogy ez az oklevél Török Imrének Bálint nevű fiát is említi.

(Trostovszky Gabriella megjegyzése.)

1505. július 28.

A szekszárdi konvent jelenti Pereni Imre Abaúj vármegyei örökös ispánnak, Magyarország nádorának és a kunok bírájának, hogy 1505. június 17-ei parancsára kiküldte hiteles emberét, István papot, akinek jelenlétében Hayosy Péter nádori ember vizsgálatot tartott a Bodrog megyei nemes és nem nemes jogállású lakosok körében, és megállapította, hogy Wardai Miklósnak a nádor előtt előadott valamennyi panasza jogos, és megfelel a valóságnak. A panaszos a nádor előtt előadta, hogy két évvel azelőtt, Szent Egyed apát és hitvalló ünnepe körül Ennyngghi Therewk Imre zabathkai várnagya, nemes ispánnak mondott Bereck részben saját elhatározásából, részben ura parancsára hatalmaskodva jogtalanul elhajtott és elvett Wardai Miklós Bodrog megyei Gara nevű birtokán lakó jobbágyától 21 ökröt – értéke darabonként 4 forint –, 12 ménesbeli lovat – értéke darabonként 3 forint – és egy felszerszámozott lovat – értéke 6 forint –, azonkívül, amikor a panaszos Szent Mihály arkangyal legutóbb elmúlt ünnepe körül bath-monostorai lakhelyéről Tolna megyében fekvő Mare nevű várába utazott azon a kocsin, melyen egyik familiárisa, Pakai Balázs vásárolás céljából az akkor Batha mezővárosban tartani szokott vásárba igyekezett, Tamás bathai apát officiálisai, Zelnathaczi Balázs, valamint János és Demeter az apát személyes parancsára elfogták, és a panasz előterjesztése idején is fogságban tartották Pakait, és a vámokról szóló dekrétum rendelkezéseivel ellentétben szokatlanul magas vámot követeltek, igen nagy kárt okozva ezzel a panaszosnak.

(MOL DI. 88931. A tartalmi kivonatot latin eredetiből Trostovszky Gabriella készítette.)

1505. július 24.

A pécsváradi konvent jelenti Pereni Imre Abaúj vármegyei örökös ispánnak, Magyarország nádorának és a kunok bírájának, hogy 1505. június 17-ei parancsára kiküldte hiteles emberét, Mihály papot, akinek jelenlétében Hayosi Miklós nádori ember vizsgálatot tartott a Bodrog megyei nemes és nem nemes jogállású lakosok körében, és megállapította, hogy Wardai Miklósnak a nádor előtt előadott valamennyi panasza jogos, és megfelel a valóságnak. A panasz tárgyát ld. a DL 88931. számnál.

(MOL Dl. 88934. A regesztát latin eredetiből Trostovszky Gabriella készítette.)

1505. július 25.

A kalocsai káptalan jelenti Pereni Imre Abaúj vármegyei örökös ispánnak, Magyarország nádorának és a kunok birájának, hogy 1505. június 17-ei parancsára kiküldte hiteles emberét, Fwthaki Péter mester kanonokot, akinek jelenlétében Morthonosi Bertalan deák és Chypchi János nádori ember vizsgálatot tartott a Bodrog megyei nemes és nem nemes jogállású lakosok körében, és megállapította, hogy Wardai Miklósnak a nádor előtt előadott valamennyi panasza jogos, és megfelel a valóságnak. (A panasz tárgyát ld. a DL 88931 számnál.) A vizsgálat után Bertalan deák nádori ember Madaras nevű birtoka területén Therewk Imrét és annak zabathkai várnagyát, Bereck ispánt, a királyi ember, Chypchi János pedig Ztremlyn mezőváros területén Tamás bátai apátot idézte meg a panaszos ellenében az új törvényes szabályozás értelmében az idézéstől számított harmincketted napra a nádor ítélőszéke elé, figyelmen kívül hagyva a felek között esetleg fennálló pert.

(MOL Dl. 88935. A tartalmi kivonatot latin eredetiből Trostovszky Gabriella készítette.)

Buda, 1506. május 25.

II. Ulászló király Ennyngghi Thewrek Imre kérésére átírja, és az alábbi módon megerősíti Corvin János lipthói herceg, dalmát-horvát-szlavón bán pergamenre írt, függő gyűrűs pecséttel és saját kezű aláírással megerősített, Varasdón, 1502. szeptember 25-én kiadott, a Csongrád megyei Zabathka vár, valamint az ahhoz tartozó ugyancsak Zabathka mezőváros, továbbá Madaras mezőváros, Thowankwth, Sebesthyenhaza és Wereseghaz birtokok adományozásáról szóló oklevelét:

(Corvin János oklevelének szövegét ld. a DL 88874. számnál.)

„Mi tehát az említett Thewrek Imrének a maga és a fentiek nevében az előbbi módon Felségünk elé terjesztett kérésére, amit királyi jószággal meghallgattunk és kegyesen jóváhagytunk, minthogy az említett néhai Corvin János herceg előbbi oklevelében nincs sem vakarás, sem törlés, és egyetlen részletében sem gyanút keltő, sőt minden hamisítás nélkül való, és minden gyanún felül áll, és miután azt anélkül, hogy elvettünk vagy hozzátettünk volna bármit, szóról szóra jelen privilégiális oklevelünkbe foglaltuk oly módon, hogy annak teljes tartalmát, valamennyi záradékát és összes rendelkezéseit úgy, amiként azok abban a szokásnak és a törvénynek megfelelően benne foglaltatnak, oly erővel, melyet az abban foglaltak igaz volta is alátámaszt, megfelelőnek, jogerősnek és érvényesnek fogadtuk el, az előbbi adományhoz vagy örökadományhoz a fenti oklevélben foglaltak számára együttesen és külön-külön kegyes királyi hozzájárulásunkat adjuk, sőt kinyilvánítjuk kegyünket és beleegyezésünket, mégpedig oly módon, hogy amennyiben idő múltával mi vagy örökösaink a mondott Zabathka várat tartozékaival együtt magunkénak akarnánk tudni, vagy a magunk számára kívánnánk megszerezni, vagy mindezt örökösaink akarnák megtenni, módunkban fog állni, hogy ugyanazon Thewrek Imrének vagy örökösének ezekért hasonló értékű javakat adjunk cserébe, vagyis másként szólva bármikor, amikor Imrét vagy örökösait kielégítve azokat visszavesszük, vagy örökösaink visszaveszik, Imre vagy örökösei kötelesek lesznek a várat minden tartozékával egyetemben visszaadni és visszabocsátani nekünk. Mindazonáltal figyelembe véve és megfontolva Thewrek Imre hűségét és szolgálatait, melyet mindenekelőtt Magyarországunk Szent Koronája és azonkívül Felségünk és országunk iránt mindenütt és mindig, nem kimélve javait, sőt saját személyét sem, hűséges állhatatossággal kimutatott és megtett, az összes és mindazon királyi jogot, amit a mondott Zabathka várban, illetve a Csongrád megyei Zabathka és Madaras mezővárosokban, valamint Thowankwth, Sebesthyenhaza és Wereseghaz falvakban és azok összes tartozékai területen bármilyen címen birtoklunk, továbbá mindazon királyi jogokat, melyek ugyanazokban bármilyen ügyből kifolyólag, bárminek hatására, bármi módon és bármi okból reánk szállnak, minden haszonvételükkel és valamennyi tartozékukkal, vagyis megművelt és műveletlenül hagyott szántóföldekkel, termőföldekkel, rétekkel, legelőkkel, mezőkkel, kaszálókkal, erdőkkel, cserjésekkel, hegyekkel, völgyekkel, szőlőkkel és szőlőhegyekkel, vizekkel, folyókkal, halászhelyekkel, és halászati jogokkal, vízfolyásokkal, malmokkal és malomhelyekkel és általában valamennyi haszonvételükkel és összes tartozékukkal egyetemben, bármi néven nevezendőek legyenek is azok, valódi és régi határaik között az említett Thewrek Imrének, valamint feleségének, Krisztina asszonynak, fiuknak, Miklósnak és általuk

Thewrek Imre apai ágról származó nővéreinek, tudniillik a néhai Swl'ok István özvegyének, Krisztinának és Pernezi Imre feleségének, Ilonának, továbbá az említett Krisztina asszony fiainak, Ferencnek, Istvánnak, Balázsnak, Györgynek és Andrásnak és leányának, Magdolnának, és Ilona asszony fiainak, Miklósnak, Pálnak és Istvánnak, valamint az ő örököseiknek és összes utódaiknak adtuk, adományoztuk és juttattuk, sőt adjuk, adományozzuk és juttatjuk a fenti feltétellel, hogy örök jogon és visszavonhatatlanul megtartsák, birtokolják, és hasonlóképpen bírják azokat az idegen jog sérelme nélkül, jelen, magyar királyként használt titkos pecsétünk ráfüggesztésével megerősített oklevelünk ereje és tanúbizonysága által.

Kelt Budán, Szent Orbán pápa ünnepén, az Úr 1506., magyar stb. királyságunknak 17., cseh királyságunknak pedig 37. évében.”

(MOL Dl. 88950. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

1506. július 9.

A fehérvári keresztés konvent jelenti II. Ulászló királynak, hogy 1506. május 25-ei parancsára, melyben a király ugyanazon a napon kelt átíró, megerősítő és adományozó oklevelére (ld. DL 889501. szám) való hivatkozással meghagyta a konventnek, hogy iktassa az abban felsorolt birtokokat az adományosok, tudniillik Enyngi Therek Imre, valamint általa az oklevélben felsorolt rokonai számára, kiküldte hiteles emberét, Lőrinc testvért, akinek jelenlétében Sewenhazai Morocz Péter királyi ember Keresztelő Szent János ünnepén és az azt követő, törvényesen előírt számú napon át a szóban forgó birtok területén tartózkodott, és az oda törvényesen összehívott valamennyi szomszéd és összes határos, nevezetesen a nemes felgawi Mykola Gergely, felgawi Jakabhazy Miklós, zanthotheleki Mezzew Tamás, Wyrthy Miklós, Wyrthy István, rezkei pohárnok László és zanthotheleki Thwz Albert előtt minden haszonvételével és valamennyi tartozékával egyetemben ellentmondás nélkül iktatta azt az adományosok számára, hogy a királyi oklevélben részletezett jogcímen örökösen birtokolják.

Az oklevél erősen foltos. Szövege stílusán teljességgel megfelel a DL 88883. számú oklevél szövegének.

(MOL DL. 88951. Az oklevél tartalmi kivonatát latin eredetiből Trostovszky Gabriella készítette.)

1511. március 13.

Mi, a Budai Egyház káptalanja közhírré tesszük..., hogy a kiváló Nicolaus de Keresztur a nagyságos Emericus Therek de Enningh úrnak, Nándoralba várának bánja, valamint Nicolas és Valentin fiainak nevében és személyének képviselőjében... közölte velünk, ... hogy a Syrmium megyei Cherent, a Zágráb megyei Krupa vára, továbbá (a Csongrád megyei Zabathka városa), Futak városa és Thelek városának egyes birtokrészei Bács vármegyében... néhai Corvin Johannes tekintetes úrnak adománya és örökös bejegyzése folytán... már régtől fogva békességben birtokoltattak és birtokoltatnak Emericus Therek és Nicolaus és Valentinus fiai által... ennek ellenére... a tekintetes Brandenburgi Georgius őrgróf úr és a királyi Felségtől a maga számára megkérvenyezte...

Adatott a Szent Gergely pápa ünnepe utáni legközelebbi hétfőn (március 13.), az Úr 1511. esztendejében.

(Egyetemi könyvtár, Kézirattár, Budapest. Pray-féle kézirat 22. kötete; I. Iványi István: Szabadka szabad királyi város története, II. rész, Okmánytár, 9–10 oldal, Szabadka 1892. Latinból fordította dr. Hegedűs Antal.)

1515 körül

Sulyok István kezéhez befolyt városi bevételek a bán díszlakomája után

* először is:

a bán úr kiadásaira a Nándorfehérvári Bánságba történt beiktatása kapcsán Bács vármegye adórovóitól bevételezett1000 forintot

* továbbá: ennek az 1000 forintnak huszadjaként Sulyok István bevételezett 50 forintot

* továbbá: Futak, Telek, Szabadka és Csörög területeiről bevételezett 3102 forintot

* továbbá: Szent Mihály és Szent Márton egyházak jövedelmeiből bevételezett ... 806 forintot és 86 1/2 dénárt

* továbbá: a nagyságos bán úrnak rendelt borok árából a vincellérektől és a tárnokoktól bevételezett 1120 forintot és 28 dénárt

* továbbá: a csurogi borkilencedből bevételezett ... 530 forintot és 65 1/2 dénárt

* továbbá: a szegedi polgároktól a bán úr kiadásaira a Nándorfehérvári Bánság kapcsán bevételezett ... 156 forintot

* továbbá: Gesztes várának területéről rendkívüli taksaadóként bevételezett ... 200 forintot

* továbbá: mindösszesen 7865 forintot és 90 1/2 dénárt

(a kimutatásban ezt a sort áthúzták!)

* továbbá: Kereszthúri Miklóstól kölcsönként bevételezett ... 200 forintot

A bevételek végösszege: 8165 forint és 90 1/2 dénár

KIADÁSOK

Zarkhan (Sárkány) Ambrus úrnak Athya várának kiadásaira kifizetett... 300 forintot

A nándorfehérvári huszárok hópénzére kifizetett ... 833 forintot

Ghiczi Kelemen házastársának a bán úrnak kölcsönadott 500 forint részleteként kifizetett... 388 forintot

Csáky István tárnoknak pénzkölcsöne fejében kifizetett ... 353 forintot

Erdélyi János úrnak pénzkölcsöne fejében kifizetett 200 forintot

Horváth Pálnak tetőcserepekért és téglákért kifizetett 200 forintot

A futaki polgároknak edények tisztítására adott pénzkölcsönükért kifizetett 100 forintot

Néhai Ghiczi Ferenc özvegyének pénzkölcsöne fejében kifizetett ... 100 forintot

Kőmives Lászlónak és Farkas Bertalannak pénzkölcsönük fejében kifizetett 300 forintot

Parvus (Kis) János szabadkai tárnoknak pénzkölcsöne fejében kifizetett... 216 forintot

Zarkan (Sárkány) úr szolgálójának rabváltására Törökországból kifizetett 100 forintot

A Kegyelmes és Nagyságos Úr szigeti kenyérporció szükségletére adott... 100 forintot

Csáki István kezéhez a bán úr fiai nevelőjének szolgálataiért adott ... 20 forintot

Italo (Olasz) János kútásónak szolgálataiért kifizetett 206 forintot bizonyos borkilencedért, amiről Varga Márton nyugtát adott, elengedtek 200 forintot és 66 dénárt. A bán úr apródjainak hópénzére kifizetett.... 26 és 1/2 forintot

Korys Balázsnak, a bán úr szőlőbirtokai felügyelőjének, a szőlők megművelésére adott ... 30 forintot és 26 dénárt

Gergely mesternek, a bán úr szabójának hiteleiért Benedek Deák kezéhez kiutalva kifizetett22 forintot

Benedek deáknak a bán úrnak tett szolgálataiért kifizetett 10 forintot; 77 vágósertés vásárlására kifizetett 77 forintot

Farkas Bertalan és Kőmíves László teleki tárnokoknak szolgálataikért Bács vármegye pénztárából kifizetett 21 forintot ugyanezen tárnokoknak, a bán úr érdekében intézett köteles ügyekért kifizetett 63 forintot és 64 dénárt

Parvus (Kis) János szabadkai tárnoknak a bán úr ügyeinek intézéséért adott ... 68 forintot és 73 dénárt

Eddig el nem költött pénzmaradvány Sulyok István kezénél:

953 forint 11 és 1/2 dénár

200 forint és 37 dénár (közelebbről meg nem jelölt összeg)

A kiadások végösszege: 7212 forint és 79 dénár

Megjegyzés: Az oklevélben sem a számadásokban szereplő város, sem pedig az akkori (1514 körüli) nándorfehérvári bán neve nincs feltüntetve.

(Magyarország melléktartományainak oklevéltára. Második kötet. Szerkesztették Thallóczy Lajos és Áldásy Antal. Budapest 1907. 341–345. oldal. Latin. Palásthy Rezső fordítása és megjegyzése.)

1516. május 7.

A Budai Káptalan Perényi Imre nádor, Abaúj vármegyei ispán 1516. március 12-én, Budán kelt parancsára kiküldte hiteles emberét, Harthyani Máté mester kanonokot, akinek jelenlétében Sewenhazai Morycz Péter nádori ember az összehívott szomszédok és határosok – nevezetesen a nemes Marthonosi László, Zabathkai Zabo Lukács, Sewenhazai Ambrus és Waktheleki Hwzar János – előtt bevezeti Magochi Porkoláb Mártont, valamint fiait, Ferencet,endrást és Gáspárt és leányát, Magdolnát, az őket vétel révén megillető Csongrád megyei Algyew birtokába, és azt, minthogy a törvényes várakozási idő alatt ellentmondó nem jelentkezett, minden haszonvételével és tartozékával együtt iktatta számukra.

(MOL DI. 97818. A regesztát latin eredetiből Trostovszky Gabriella készítette.)

Buda, 1517. október 28.

Mi, Pereni Imre, Abauj vármegye örökös ispánja. Magyarország nádora és a kunok bírása emlékezetül adjuk jelen oklevél által, hogy egyfelől a főtisztelendő Wardai Ferenc úr, az erdélyi Fehér (gyulafehérvári) egyház püspöke nevében Olazyi Móric a mi ügyvédvalló levelünkkel, valamint másfelől a nemes zabathki Zabo Lukács előttünk személyesen megjelenvén önként és szabadon bevallást tett, és előadta, hogy habár egyfelől a néhai nemes mondott Wardai Miklós, azon püspök úr apja, másfelől pedig mondott Zabo Lukács között bizonyos hatalmaskodások miatt és néhány egyéb ügyből kifolyólag bizonyos perek és peres ügyek keletkeztek és támadtak itt, a királyi kúriában, mégis mivel azon felek bizonyos a felek közötti békességet kívánó tiszteletre méltó férfiak rendelkezésének és határozatának közbenjöttével azon pereket és peres ügyeket megszüntették és lezárták, és ezért az eddig bármelyikük számára bármiképpen és bármely megfogalmazásban kiadott és kibocsátott tanúvallató, perbehívó és idéző és bármilyen más peres okleveleket érvénytelennek, semmisnek, hamisnak és bizonyító erőt nélkülözőnek, és azok bemutatóját vétkesnek jelentvén ki, kölcsönösen és mindkét részről kötelezték magukat arra, hogy mindezen fent említett dolgokat megteszik, és elhatározták, hogy kölcsönösen és mindkét részről mindenféle módon mentesítik egymást mindezen fent említett dolgok ügyében, sőt azon Olazy Móric a fent mondott ügyvédség címén, a fent nevezett Zabo Lukács pedig személyesen – mint fentebb – megjelenvén, oklevelünk ereje és tanúbizonyása által kötelezték magukat előttünk, hogy megteszik mindezeket, és elhatározták, hogy mentesítik egymást mindezek ügyében.

Kelt Budán, a boldog Simon és Júdás apostolok ünnepén (október 28.), az Úr 1517. évében.

(MOL DL. 89104. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Újlaki Lőrinc herceg házastársa, Katalin, néhai dengelegi Pongrácz János erdélyi vajda leánya tiltakozik, és óvást jelent be enyingi Török Imre és fiai: Miklós és Bálint ellen, nehogy szabadkai és madarasi birtokait elidegenítsék, és a király se adományozhassa el azokat.

„Mi, a Budai Egyház káptalanja jelen írásunkkal emlékezetébe ajánljuk mindazoknak, akiket illet, hogy mostan élénk járult nemes tóthi Lengyel László, nemzetes Katalin úrnőnek, nagytekintetű Újlaki Lőrinc herceg házastársának és néhai dengelegi Pongrácz János erdélyi vajda leányának személyes nevében, hogy nagyságos enyingi Török Imrét és fiai: Miklóst és Bálintot, a Csongrád vármegyében fekvő Szabadka és Madaras városok egész területének, valamint az ezekhez tartozó, bárhol levő birtokoknak eladásától, elzálogosításától, bármiféle elidegenítésétől, valamint megvásárlásától, orgazdaságától, elfoglalásától, tartós bitorlásától, haszonélvezetétől és attól, hogy mindezeket bármilyen ürüggyel saját birtokaikba bekebelezzék, és maguknak ezek jövedelmének és bevételeinek haszonélvezetére bármiféle jogot formáljanak, óvjuk ezenfelül a királyi felséget is az elajándékozástól, adományozástól és a királyi egyetértő birtokolástól, a hiteles helyeket pedig attól, hogy nevezetteknek az eddig már kiállított vagy ezután kiállítandó, bármiféle jogalapul szolgáló oklevelet állítsanak ki és bocsássanak ki, mindezek ellen tiltó óvást emel, nyíltan ellentmond, miként (tóthi Lengyel László) előttünk kijelentette.

Oklevelünk mindezeket megerősíti és tanúsítja.

Kelt Szent János apostol és evangélista Latin Kapu előtti ünnepét követő negyedik ferián (május 12.), az Úr ezeröttszáztizennyolcadik esztendejében.”

A pozsonyi káptalan által 1744. szeptember 6-án kiadott hiteles másolatban Csongrád vármegye által 1744. október elsején, majd újra 1745 júliusában, a Helytartótanácshoz, majd a Magyar Királyi Udvari Kancelláriához benyújtott példányokról leírva.

(Iványi István: Szabadka szabad királyi város története II. rész, Okmánytár, 10–11. oldal, Szabadka 1892. Latinból fordította Palásthy Rezső.)

Újlaki Katalin tiltakozása Török Imre ellen, aki az uralkodótól adománylevelet kért Zabathka és környékének birtoklására.

Mi, a Budai Egyház káptalanja jelen sorainkkal tudomására adjuk mindenkinek, akit illet, hogy a kiváló Thothy Lengyel László, Katalin úrnőnek, Újlaki Lőrincnek, Bosznia királya és a királyi felség bírása feleségének, néhai Dengelegi Pongrácz János lányának nevében személyesen megjelent előttünk, hogy kifejezze óvó tiltakozását és ellenkezését a következők miatt: megtudta ugyanis a tiltakozó úrnő, hogy Enyingi Török Imre nagyságos úr, Nándorfehérvár bánja, a közelmúlt napokban a Csongrád vármegyében fekvő Zabathka várát az ugyancsak Zabathka nevű várossal, Madaras, Thovankut, Fabyansebestyen és Vörösegyházzal, minden hozzátartozó javával és birtoklási jogával, amelyek a tiltakozó Katalin úrnőt mint néhai szülőjének, Pongrácz Jánosnak a lányát illetik meg a Magyarországon és Erdélyben egyaránt érvényes öröklési jog szerint, Lajos király őfelségétől, Isten kegyelméből Magyarország stb. királyától és a mi kegyes királyunktól, megkérvenyezte a maga, gyermekei és örökösei számára, hogy a nevezett birtokokba és azok tartozékaiába a király vagy valamelyik káptalan vagy konvent emberei által bevezetessék, és hogy azokat a maga számára a királyi adományozási jog alapján király urunk neki adja – hacsak ez ténylegesen már nem is történt meg a tiltakozó Katalin jogának megsértésével és rendkívül nagy kárával. Ezért az óvás megtörténte után az említett Lengyel László a tiltakozó úrnő nevében követelte, hogy az említett Enyingi Török Imre, annak gyermekei és örökösei, valamint mások is álljanak el a kért javak elfoglalásától és jogainak birtoklásától, amelyek az elhunyt Pongrácz János törvényes örököseinek, a tiltakozó úrnőnek a tulajdonát képezik, egyben pedig kéri az említett Lajos király urunkat, hogy kegyesen álljon el és vonja vissza birtokadományát, az összes hiteles helyeket pedig, hogy tartózkodjanak az ilyen értelmű irások kiadásától, amik ellen nyilvánosan előttünk a jelen írásban foglalva tiltakozott.

Kelt Pál fordulásának ünnepe utáni első szerdán, az Úr 1519. évében.

(Iványi István: Szabadka szabad királyi város története, II. rész, Okmánytár, 11–12. oldal, Szabadka, 1892. Latin. Dr. Hegedűs Antal fordítása.)

1519. január 1.

A székesfehérvári keresztes konvent jelenti Pereni Imre Abaúj vármegyei örökös ispánnak, Magyarország nádorának és a kunok birájának, hogy 1518. december 10-i parancsára kiküldte hiteles emberét, Bykadi Gál testvér konventi tagot, akinek jelenletében Farki Balázs nádori ember vizsgálatot tartott a Bodrog megyei nemes és nem nemes jogállású lakosok pörében, melynek során megállapította, hogy Wardai Ferenc erdélyi püspök panasza jogos, és mindenben megfelel a valóságnak.

A püspök a nádor előtt előadta, hogy körülbelül három éve Thewrek Imre nándorfehérvári bán zabathkai várnagya, Magochi Porkolab Márton urának parancsára Kys Jánossal, ugyanazon vár tisztartójával, valamint Thewrek Imre 24, név szerint említett, a Csongrád megyei Madaras mezőváros területén lakó jobbággyával és több más személlyel együtt fegyveresen rátámadt a panaszos Bodrog megyei Kaghmar nevű birtokára, és ott lakó jobbággyaitól számos ökröt és egy lovat elhajtott. Minthogy a vizsgálat a panaszt teljes mértékében igazolta, a nádori ember a konvent megbízottjának jelenletében a Csongrád megyei Algyew, másként Kiralgew birtok területén megidézte Therek Imre nándorfehérvári bánt a panaszos ellenében, az új rendelkezéseknek megfelelően az idézés napjától számított harmincketted napra a nádor ítélőszéke elé, figyelmen kívül hagyva a felek között esetleg folyamatban lévő pert. A nádori ember meghagyta Therek Imrének, hogy szóban forgó jobbággyait is állítsa elő, és közölte azt is, hogy akár megteszi ezt, akár nem, a nádor mindenképpen döntést fog hozni az ügyben.

Kiegészítés a DI. 89130. számhoz: JOBBÁGYNEVEK

Kys János Zabathkai sáfár	egy másik Zondy Kelemen
Pethewrffy Gergely	Zabo Balázs
Kowach Gál	Thoth Gál
Demee Péter	Chokona János
Kerekes András	Kwn Miklós
Pethe Ambrus	hasonlóképpen Kwn Gerhard
Pap Miklós	Zewch Péter
Pynczes Pál	Nagh Gáspár
hasonlóképpen Pynczes Miklós	Santha Mátyás
Wy Vitus	Zabo György
Yo Demeter	Laslo Benedek
Zenthe Kelemen	Kowach Albert

(MOL DI. 89130. Az oklevél tartalmi kivonatát latin eredetiből Trostovszky Gabriella készítette.)

1524. április 24.

Mi, Lajos, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország királya emlékezetül adjuk jelen oklevél tartalma által tudatva mindenkivel, akit illet, hogy híveink, egyfelől a néhai En'ngi Thewrewk Imre nándorfehérvári bán fia, a kiváló Bálint, az alábbi ügyben vér szerinti testvérének, Miklósnak terhét és minden gondját minden tekintetben magára és örököseire vévén, és másfelől Lekchei Swl'ok István az alább írt ügyben ugyancsak magára vévén hasonlóképpen vér szerint fivére, a kiváló Balázs terhét, személyes jelenlétünk ítélőszéke előtt személyesen megjelenvén a felek, és mindenekelőtt a már említett Thewrewk Bálint önként bevallást tett és egyszersmind előadta, hogy bár már említett fivérével, Miklóssal együtt bizonyos, a fent említett felek között a kewi egyház tiszteletre méltó káptalanának ebben az ügyben kiadott bevalló és kötelezettségvállaló oklevele révén ősi javak és birtokjogok ügyében létrejött megállapodás értelmében a fent mondott Swl'ok István és Balázs számára ötezer és ötszáz forintot kellett volna készpénzben letenniük és megfizetniük a Boldog György vértanúnak a kegyelem elmúlt 1522. évében éppen következő, mostanra már elmúlt ünnepéig (április 24.) az azon oklevélben kinyilvánított kötelezettség és megállapodás címén, azonban különböző és különféle ügyeiktől és bajaiktól akadályoztatva az említett kifizetést mindeddig egyáltalán nem tudták véghezvinni és teljesíteni, ezért most az említett Thewrewk Bálint magára vévén a fent említett terhet, minthogy a fent nevezett Swl'ok Istvánt és Balázst biztosítani akarja és meg akarja nyugtatni a fent írt ötezer és ötszáz forint megfizetése felől, egész Zabathka nevű mezővárosukat és a Madaras, Thalankwth, Sebesth'enhaza és Vereseghaz nevű egész birtokokat, melyek mind Csongrád megyében fekszenek és vannak, az azon Zabathka mezővárosban épített toronnyal vagy kőházzal és nemesi kúriával, valamint az azon mezővároshoz és a mondott birtokokhoz jog szerint és régóta tartozó pusztákkal és hasonlóképpen azok összes haszonvételével és valamennyi tartozékával és a bármi néven nevezett haszonvételek és jövedelmek összességével egyetemben, amelyek jog szerint azon mezővároshoz és a mondott birtokokhoz és pusztákhoz tartoznak és azokhoz számítandók, az említett Swl'ok Istvánnak és Balázsnak már korábban zálogul lekötötte és elzálogosította, sőt a fent írt ötezer és ötszáz forint fejében mindaddig, amíg a mezővárost és pusztákat, valamint a birtokokat vissza nem váltja, személyes jelenlétünk fent említett ítélőszéke előtt lekötötte és elzálogosította oly módon, hogy bármikor, amikor a jövőben azon Thewrewk Bálint és Miklós a fent mondott Zabathka mezővárost, valamint a fent említett birtokokat és a mondott pusztákat az említett Swl'ok Istvántól vagy Balázstól vagy az ő örököseiktől és utódaiktól vissza akarja és vissza tudja váltani, ugyanazon Swl'ok István és Balázs, miután a fent írt ötezer és ötszáz forintot kitevő pénzt visszakapta, a fent nevezett Zabathka mezővárost a toronnyal vagy kőházzal és a nemesi kúriával egyetemben, valamint a fent írt birtokokat és azon pusztákat köteles és tartozik a fent említett Thewrewk Bálintnak és Miklósnak vagy az ő örököseiknek békével és békésen visszaadni és visszabocsátani. A fent említett Thewrewk Bálint vállalta azonkívül, a fent írt gondját – amint mondta – magára vévén, hogy a már mondott Swl'ok Istvánt és Balázst jelen oklevelünk ereje és tanúbizonyysága által a fent említett Zabathka mezőváros, valamint a már mondott birtokok és puszták birtokában bármely

törvényes követelő, perlő vagy pereskedő ellenében saját fáradságán és költségén megvédi, megoltalmazza és megőrzi mindaddig, míg a mezővárost és a pusztákat és a birtokokat vissza nem váltja.

Kelt Budán, Boldog György vértanú ünnepén (április 24.), az Úr 1524. évében.

(MOL DF. 252638. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

1524. október 5.

A budai káptalan jelentése Kisvárdai Jánosnak Török Bálint elleni perében.

Tekintetes és Nagyságos Báthori István úrnak, a Magyar Királyság nádorának, a kunok bírájának stb. – a Budai Egyház káptalanja barátainak tiszteletteljes hódolata.

Nagyságod megüjítja Nagyságodnak ama hozzánk intézett parancslevelét, melyet tisztelettel vettünk, és így szól:

„Báthori István, a Magyar Királyság nádora, a kunok bírása stb., a Budai Egyház káptalanja tisztelendő barátainak hívséges baráti tisztelete.

Tekintetes Kisvárdai János személyesen előadta nekünk, hogy az Úr 1521. esztendejében, Urunk feltámadásának ideje táján első ízben fordult elő, hogy Kasza Márton tiszttartó, Domy Péter, Nagy Máté és mások, valamennyien a Csanád vármegyében levő Madarason lakozó enyingi Török Bálint úr jobbágysai uruknak, ugyanezen Török Bálintnak megbízásából és parancsolatjára a panaszt tevőnek és testvérének Bodrog vármegyében levő Borsod nevű birtokára hatalmaskodó és fegyveres kézzel betörték, a panaszt tevők ugyancsak Borsod nevű birtokán lakozó tiszttartó jobbágyságnak, Tóth Albertnek birtokán legelésző negyven ménes lovával hatalmaskodva továbbálltak, és azokat említett Madaras városában lakozó Török Bálint jobbágyságnak gondozására bocsátották.

Továbbá, ugyancsak az Úr feltámadásának ünnepe táján nemes Csili Pökry Miklós és Derencsényi Miklós várnagyok nevezett Török Bálinttal ennek szabadkai várában megállapodtak, hogy – ugyancsak Török Bálint megbízásából és parancsára – Dékány Máté és Benedek előzetes jótálló kezességgel – uruknak a panaszt tevő jobbágyságit erősen megfélemlítve – birtokai kifosztására szólították fel, majd nevezett Tóth Alberttől pedig – megbízatásuk szerint – 31 forintot zsaroltak ki a panaszt tevő sérelmére, miként ezt ő előadta.

Mivel pedig az Alkotmány szerint az egyháznagy és országnagy urak és a Királyság nemeseinek országgyűlését tavaly a következő évre, Szent György vértanú ünnepére helyezték át, és ezt a királyi Felség is jóváhagyta, amit viszont a sorozatos erőszakos cselekmények miatt az 1521. esztendőben Szent Margit ünnepére halasztottak el, most viszont bármiért és bármi ellenére, bárhogy alakuljon és súlyosbodjék is a helyzet a török ellen készülő hadjárat miatt, a táborba szállás és a hadba vonulás idején bármikor újabb támadásra, sőt harcra is sor kerülhet annak szokásos módja szerint.

Tekintettel mindezekre nézve sürgetve kérjük kegyelmeteket, hogy jelen parancslevelünket a hites vallomással együtt haladéktalanul továbbítsák, és mutassák be Török Bálintnak és két várnagyának: Pökry Miklósnak és Derencsényi Miklósnak, hogy ezek még idejében személyesen értesüljenek, vagy pedig házaik valamelyik más lakója mondja meg nekik, tudathassa velük jelen üzenetünket, hogy e parancslevél vételétől számított 15 napon belül ott, ahol Isten vezérletével ülésezni fogunk, ő maga személyesen vagy törvényes képviselője jelen legyen, és a megnevezett panaszt tevő nyugtatására annak sérelmeire a törvény szerint megfelelően, biztosítsa továbbá, hogy a kitűzött időpontban valóban megjelenik, ha pedig ezt nem tenné, akkor a panaszt tevő előzetes kérelmére úgy fogunk eljárni ellene, ahogyan ezt a jogrend parancsolja.

Miután közölnivalónkat és intésünket a megintettek nevével és a megállapított kitűzött határidővel ily módon elküldtük hozzátok, mielőbbi választok hasznos lenne számunkra.

Kelt Budán, Szent Mihály arkangyal ünnepe előtti napon, az Úr 1524. esztendejében.”

Mi tehát Nagyságod kérésének minden tekintetben eleget tenni óhajtván, teljesítéséül küldöttként kiváló férfiunkat, Domonkos papot, templomunk Szent Gergely pápa oltárának rektorát, becsületes megelőző vizsgálat után hites tanúságtétel végett útra indítottuk. Visszatérése után előadta nekünk, hogy Nagyságod megkereső parancslevelét a Szent Kereszt felmagasztaltatásának ünnepét követő vasárnapon, néhai főtisztelendő Tamás úr esztergomi háza előtt, a Szent György téren adta át nevezett Török Bálintnak. Ugyanezen a napon átadta neki Nagyságod üzenetét, ennek ismertetésekor intette őt, hogy a parancslevél bemutatásától számított 15 napon belül Nagyságod színe előtt, ahol Isten vezérletével ülésezik, maga személyesen vagy törvényes képviselője jelenjen meg, és a fent nevezett panaszt tevő nyugtatására annak sérelmeire a törvény szerint megfeleljen, egyben közölte vele, hogy Nagyságod bírósági eljárásán a bűnösség tisztázását követő ítélethirdetésen személyesen legyen jelen, és erről Nagyságodat előre értesíteni tartozik. Amennyiben ez nem történne meg, a panaszt tevő előzetes kérelmére úgy járnak el ellene, ahogyan ezt a jogrend előírja.

Kelt az Úr fent említett esztendejében, a bemutatás és megintés napját követő nyolcadik napon.

(Enyingi Török Bálint. A bevezetést és a forrásokat közzéteszi Bessenyei József. Budapest 1994. 8–9. oldal. Latin. Palásthy Rezső fordítása.)

1525. március 15.

Mi, a Bécsi Egyház káptalanja a jelen oklevél által emlékeztetül adjuk, hogy a kiváló Lekchei Swl'ok István a maga és vér szerinti fivére, az ugyancsak Swl'ok Balázs nevében és személyében személyesen elénk járulván tiltakozás útján igyekezett jelezni jelenlétünkben, hogy úgy hallotta, hogy a nagyságos Enn'ngi Therek Miklós és Bálint azt állították, hogy ugyanazon Istvánt és Balázst előttünk kielégítették azon pénzösszeggel, amelynek fejében tudniillik Zabathka mezőváros más birtokaikkal és tartozékaikkal egyetemben ősi jogon az ő (ti.: a Sulyok fivérek) kezükre jutott. Az az István pedig a maga és mondott fivére nevében elmondta, hogy jó és régi pénzben kész lenne felvenni (az összeget), de mivel az a pénzösszeg új pénzben lenne meg, peren kívül egyáltalán nem fogadja el azt, és a mondott mezővárost és a fent említett birtokokat annak és azoknak valamennyi tartozékával egyetemben egyáltalán nem akarja, és jelenleg sem akarja visszaadni és visszabocsátani nekik (ti.: a Török fivéreknek). Amely tiltakozásról káptalani pecsétünkkel megjelölt jelen oklevelünket adattuk ki a fent nevezett István és Balázs számára jogaik nagyobb biztonsága érdekében.

Kelt Boldog Gergely pápa ünnepét követő legközelebbi szerdán (március 15.), az Úr 1525. évében.

(MOL DF. 252640. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

1525. március 24.

Mi, a Kewi Egyház káptalanja jelen oklevél által emlékeztetül adjuk, hogy a kiváló Lekchei Swl'ok István személyesen élénk járulván tiltakozás útján igyekezett jelezni nekünk, hogy a kiváló Enn'ngi Thewrewk Miklós és Bálint, nem tudni, milyen lélektől vezérelve, maguk mellé vévén bizonyos familiárisaikat és jó néhány jobbágyukat, harcra készen és harcra szánva ellenség módjára rárontott és rárohant a Csongrád megyében fekvő és lévő Zabathka nevű erődítményre vagy erődre, és következképpen a mondott tiltakozó kezére zálog címén jutott ugyancsak Zabathkának nevezett mezővárosra, és azt az erődítményt vagy erődöt ostrom alá vették, és mindaddig ostromolták, míg betörve és lerombolva annak az erődítménynek vagy erődnék kapuit, elfoglalták és meghódították azt, amit miután meghódítottak és elfoglaltak, nemes Thoth György és kűskezűi Kezü Ferenc várnagyokat és a fent mondott tiltakozó ugyanazon várban lévő más familiárisait és szolgálait elfogták, és az elfogattak közül egyeseket kézi puska által okozott sebekkel, másokat pedig vágások és ütlegek csapásaival borzalmasan és rettenetesen gyötörtek és sanyargattak, és ismeretlen mennyiségű pénzt és javakat és különféle drágaságokat, valamint a fent mondott panaszos ugyanazon Zabathka mezővárosban lévő és elhelyezett majorsági házában talált és fellelt barmokat és igásállatokat nagyobbaktól a kisebbekig, továbbá a már mondott tiltakozó mondott várnagyának, Thoth Györgynek kétszáz forint készpénzét elvették és elragadták, és úgy cselekedtek, amint tetszett nekik a jog sérelmére és a gyakran említett panaszos igen nagy kárára. Ugyanazon panaszos mindezen előadott dolgok miatt nyilvánosan és nyíltan tiltakozott előttünk jelen oklevelünk ereje és tanúbizonysága által.

Kelt Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepének előestéjén (március 24-én), az Úr 1525. évében.

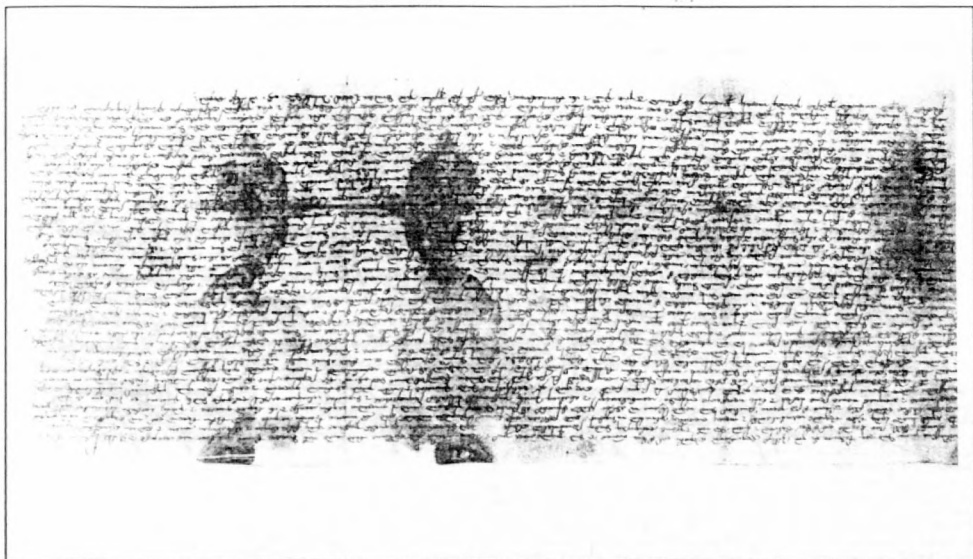
(MOL DF. 25264I. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Buda, 1525. április 11.

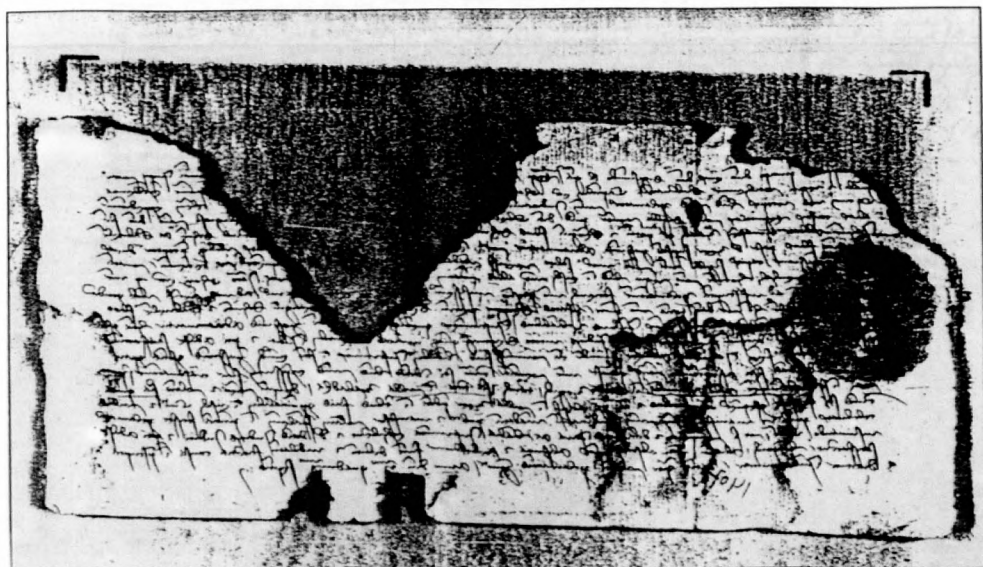
Lajos, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország stb. királya, hűveinknek, a Bécsi Egyház káptalanának üdvöt és kegyelmet. A kiváló Lekckei Swl'ok István révén tudomásunkra jutott, hogy a néhai nagyságos Enn'ngi Thewrek Imre nádorfehérvári bán fia, a kiváló Thewrek Miklós a legutóbbi napokban bizonyos királyi oklevelünk ereje által emberetekkel be akarta vezetetni és iktatni magát a Csongrád megyében fekvő és lévő Zobathkának nevezett, azon panaszoszt ugyanazon Thewrek Miklós és vér szerinti fivére, az ugyancsak Thewrek Bálint bevallása és kötelezvénye révén zálog címén megillető erődítmény birtokába, és ugyanazon Thewrek Miklós mindenképpen vissza akarta szerezni azon várat maga számára ugyanazon panaszosz kifejezett kárára. Minthogy most ugyanazon panaszosznak mind a mi fent érintett királyi oklevelünk, mind pedig a ti erről, tudniillik a fent említett iktatás végrehajtásáról szóló jelentőlevelek másolatára jogainak érvényesítése céljából igen nagy szüksége van, és azok szükségesek számára, ezért jelen oklevelünk tartalma által szigorúan megparancsolva elrendeljük hűségteknek, hogy amint a jelen oklevelet megkaptátok, mind fent érintett királyi oklevelünk másolatát – amint az elő van adva – mind a ti erről kiadott különféle jelentőleveleitek másolatát sekrestyétekben vagy fent mondott egyházatok őrzőhelyén igyekezzetek megkeresni és felkutatni, és a megtalált és felkutatott oklevelek tartalmát okleveletek átíratában az említett panaszosznak, minthogy jogosan és törvényesen kéri azt, adjátok ki és adassátok ki: minden módon kötelesek vagytok és tartoztok azonban ügyelni, hogy ebből valaki másnak kára vagy hátránya ne származzon. Másként pedig ne cselekedjete, jelen oklevelet elolvastván és visszaadván annak, aki bemutatta.

Kelt Budán, a Palmarum vasárnapját (virágvasárnapot) követő legközelebbi kedden (április 11-én), az úr 1525. évében.

(MOL DF. 252643. Latin eredetiből fordította Trostovszky Gabriella.)

Alsó-Adorján és Ludasegyháza az 1367. évi oklevélben

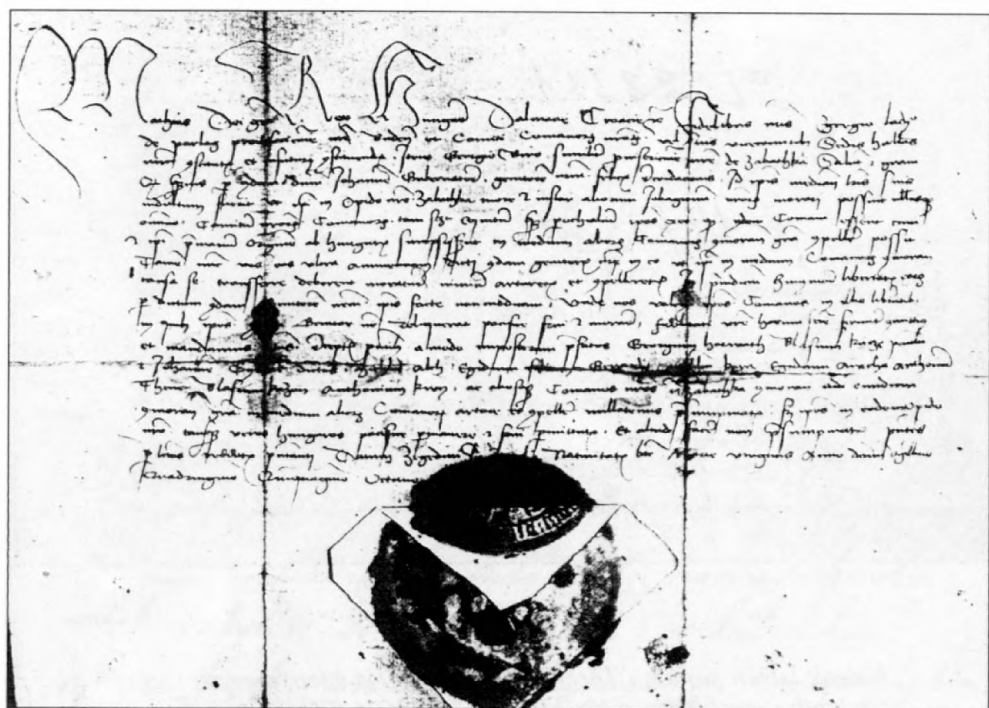
Az 1407-ben Szabadkát faluként említik

—

[illegible]

H. G. Brown - H. A. Johnson

132

Mátyás király 1458. évi levele a szabadkaiakhoz

Cantio Petri Bervato 1515.

Mind ti népek bányászok piszok veszedelmén,
Mert tügyátok, míg isten végeli az ő jó vesenceséjén,
Nem vakkodik szerk csatrák soha az ő fején.

Im látjátok ellenségit sok helyen meggöröste,
Szerkelmet sokaságis rólatok elhete,
Mellesen megdolgozt ingyen ő nem nézte?

Kisek tuppá itthon ölvén az ő sok költségén,
És korosként mindenféle nagy gondiviselésén,
Mert az tőri ő fejében ő megökölölésén.

Stadakov's soha nem nyert egy viadalban se,
Ha nem léven igaz hisz még az nyereségben
Vagy tisztaság hível nincsen akár mikor is.

Ak ször monoffa karcsák vajda az ő fogásában,
"Jaj hogy veszek, meggyens vellek in bátoraságban,
Egy pap miatt nagy kérés vellek in vajdaságomban?

En nem vellek igaz hisz azin horvátozónak,
Sok rabolón in is tottom az ő velátokban,
Mert fogván szer most engemet egy haragos pap bér.

Lám nincsen most ki engemet megkötöztetana,
Mert az isten ha mit az ő árt megváltatnája
És én nem az ő kérés vajda fordítanája? ↓

De ha engem ö' ez' ittál iss meg nem segítendő,
Ez' innenjén az fogadástól engem ki sem viendő,
Fölké' néki én nem hiorek ha itt elfeleendő.

En' ki való? Lendöröben egy haragos nagy bán,
Tókas dúltam mindenfelé az én lovam hátán,
Aréa fogván tars mást engemet egy haragos pap bán.
Kerestém azt ha engemet meggarol nem látnánk,
Bátor inkább az fogadtam isen levágnának,
Az angyalok mennyországban ottan ragadtának.
Az sem corda hogy én vaggok mást is nagy fogadtam,
Mert lahorok nagy dok isen az meggar országban,
Kik segítek az pap bane az ö' kőmragadban.
Bátorúggal ö' segítik is nagy nyereséggel
Tusétséggel, visétséggel, pirtel is bérséggel
Avagy jönglen szerk vajdának az innen fejelet.
Ahol vinak ö' huszári, ott vígam oszátornak,
Ö' kolgái az markacis csak meg sem bántatnak
Gyakor helen vígam letnak, mim meggaról stótnak.
Fogadon im az palyolator, mim kopjával mivék,
Kömet szerkek ja teséjéről az orozva mivék,
Nem merinek lezárattani mert ö' az
Keres hat' netkil nem lehetnek szegén kereszténynek,
De meghalának immár késszer oly nagy dok szerlek
Sivakos mást szerk országban az ö' cinkek?

Szabadkai Mihály verse

8.

Szabadkai Mihály : Cantio Petri Bezelo. 1575.

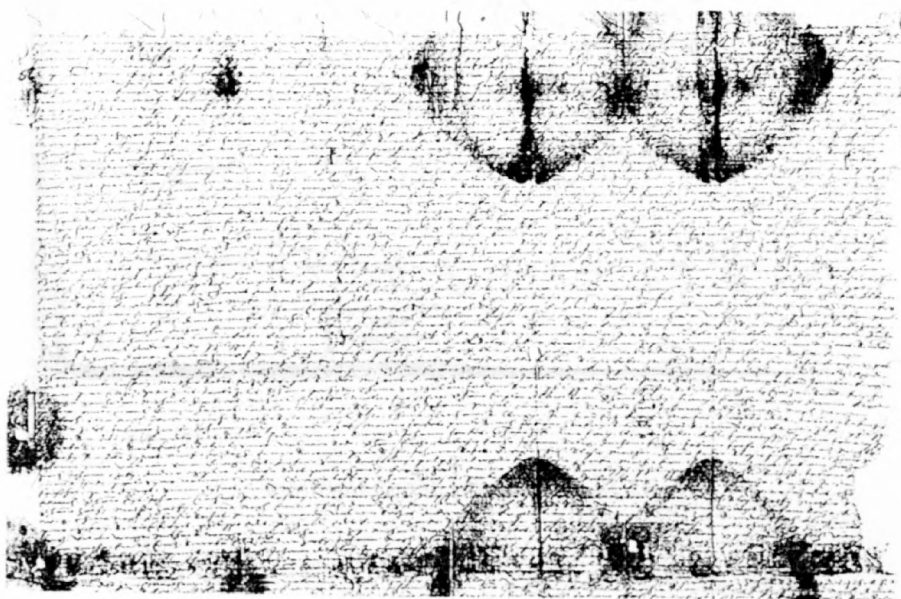
3 lap. Másolat. Szilády Áron hagyatékából.

Lásd Régi Magyar Költő 2 Füz.

II. kötet 365-67.

A vers másolata Szilády Áron hagyatékában
maradt fenn

Beszámoló a szabadkai vár 1525. évi ostromáról

Super Zastavias flugum tuum.
Comitatus post datum Barcom Regi 1521

Comitatus Congradun

Zymfa	2 ff viny	fr ry	fr lv	as. viny
hacten	2 ff x dlv	fr ry	fr ej	as
peze	2 ff viny	fr ry	lviny	as
hogar	2 ff r	fr ry	lviny	di
hanyfalva	2 ff tl	fr ry	viny	di viny
gungmiskoo	2 ff ti dx	fr ry	fr lv	
kurjad	2 ff xl	fr ry	fr lviny	di viny
Naagadorjan	2 ff viny	fr ry	lviny	
icicento	2 ff viny	fr ry	lviny	
Xvungonot	2 ff viny	fr ry	fr lviny	di
szekalogu	2 ff L	fr ry	viny	thiny di
krokvoj	2 ff viny	fr ry	fr lviny	di viny

En fo y xxxv a. xlv En f. p. m. y y lviny di viny
10

MASTEN
KÖZLEKES LÉVÉLTÁR

Az 1520-1522. évi dézsmalajstrom

TARTALOM

Vidékünk középkori hatalmaskodói	5
Szabadka falu	8
Szabadka mezőváros	11
Szabadka mezőváros legrégibb oklevele	14
A szabadkai kunok	16
Szilágyi Erzsébet Szabadka környéki birtokai	19
A Török és a Sulyok család viszálykodása	22
Török Imrét beiktatják szabadkai birtokaiba	25
Veresegyház – Verusics	28
A középkori Veresegyháza nyomában	31
Ludasegyház legkorábbi említése	33
Ismét a középkori Ludasegyházzal	35
A szabadkai vár ostromlása	37
Melyik az igazi Cselebi?	
A török fordítások szabadkai vonatkozású buktatói	40
Szabadkai Mihály deák és éneke	45
Mit tudunk a vers szerzőjéről?	46
Egy török dokumentumról	49
Horgos 490 éves?	
Levéltári bűvárkodás a település legrégibb említésével kapcsolatban	51
Szabadka és környéke középkori okmánytára	55

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

94 (497.113 Subotica) "1335/1520"

MAGYAR László: Középkori olvasókönyv: levéltári dokumentumok (tanulmányok, dokumentumok, iratok fakszimiléi) A dokumentumokat összegyűjtötte és a tanulmányokat írta Magyar László.

Szabadka : Szabadegyetem, 2005. (Szabadka : Stúdió Bravo) . 138 str. : ilustr. ; 23. cm. - (Életjel Könyvek ; 111.)

Tíráž 300

ISBN 86-82147-68-8

a) Subotica - Istorija - 1335-1520

COBISS. SR-ID 205241607

A szabadkai Szabadegyetem kiadása

Felelős kiadó: Blažo Perović

Recenzensek: Beszédes Valéria, Dévavári D. Zoltán

Szerkesztő: Dér Zoltán

Lektor és korrektor: Szloboda János

Számítógépes megmunkálás: Szaghmeiszter Viktor

Megjelent 300 példányban 8,75 ív (B/5) terjedelemben

Készült a szabadkai Studio Bravo Nyomdában

